Ազգ
Azg
22 ՄԱՐՏ 2008 ՇԱԲԱԹ 55 (3949)

Ձերբակալվել է Դողու Փերինչեքը

Երեկ Թուրքիայում «Էրգենեկոն» ահաբեկչական կազմակերպության դեմ իրականացվող հետաքննության շրջանակում ձերբակալվել է Թուրքիայի Բանվորական կուսակցության նախագահ Դողու Փերինչեքը: Հիշեցնենք, որ Փերինչեքը Հայոց ցեղասպանության փաստը ժխտելու համար 2007-ի մարտին Լոզանի քաղաքային դատարանի կողմից դատապարտվել էր 90 օրվա պայմանական ազատազրկման: Սամսունի ահաբեկչության դեմ պայքարի վարչության աշխատակիցների «Էրգենեկոն» կոչված ահաբեկչական կազմակերպության դեմ իրականացված լայնամասշտաբ գործողությամբ ձերբակալվել էր 33 մարդ: Վերջիններիս թվում են պաշտոնաթող գեներալ Վելի Քուչուքը, որը բազմիցս սպառնացել էր Հրանտ Դինքին նրա կենդանության օրոք, Թուրքիայի իրավաբանների միության նախագահ Քեմալ Քերինչսիզը, որը Դինքի, ինչպես նաեւ Օրհան Փամուքի, Էլիֆ Շաֆաքի եւ մի շարք այլ այլախոհ թուրք մտավորականների դեմ հանդես էր եկել «թուրքական ինքնությունը վիրավորելու» մեղադրանքով:

Քառակողմ կոալիցիա՝ «ցավոտ, լայնամասշտաբ փոփոխություններով ու քաղաքական պատասխանատվությամբ»

Կոալիցիոն համաձայնագիր՝ առանց պորտֆելաբաժանման... առայժմ

Երեկ կառավարությունում քաղաքական կոալիցիայի համաձայնագիր ստորագրեցին Սերժ Սարգսյանը (Հանրապետական կուսակցություն), Գագիկ Ծառուկյանը («Բարգավաճ Հայաստան»), Արթուր Բաղդասարյանը («Օրինաց երկիր»), Արմեն Ռուստամյանը (ՀՅԴ):

Հանրապետական կուսակցության նախագահ, վարչապետ **Սերժ Սարգսյանի** կարծիքով, սա աննախադեպ երեւույթ է, քանի որ նախկինում Հայաստանում կոալիցիոն համաձայնագրեր ստորագրվել են կոալիցիոն կառավարություն կազմելու մասով:

«Մենք այսօր քաղաքական կոալիցիա ենք ստեղծել, որի նպատակն է մեր երկրում իրականացնել բարեփոխումներ, լրջագույն փոփոխություններ: Անշուշտ, այս փոփոխությունները լինելու են մասշտաբային, լինելու են ցավոտ շատ շատերի համար եւ որպեսզի այս փոփոխությունները հնարավոր լինի իրականացնել ողջ մասշտաբով, մեզ անհրաժեշտ է հասարակական լուրջ աջակցություն», ստորագրումից հետո ասաց վարչապետը: Սարգսյանը նաեւ խնդրեց լրատվամիջոցներին «աջակից լինել մեր երկրում իրականացնելու» լրջագույն փոփոխությունները»:

Տես էջ 2

Լռության աննախադեպ, տեղ-տեղ կցրատված շղթան, զգուշավորությունն ու ագրեսիվ պարզունակությունը

ԱԿՑԻԱ

Յո՞ երթաք, տխնայք հայոց...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հայաստանս բացառիկությունների երկիր է դարձել, թեեւ մեր պատմությամբ հիացողները կուղղեն, թե այդպիսին էլ եղել ենք: Բայց վերջին ժամանակներս բացառիկությունը մեր այնպես է մեկնեղվում, որ մնում է զարմանալ ու զարմանալ սեփական ժողովրդի տարբեր շերտերում զարգացումների աննախադեպությամբ: Որպեսզի չընկնենք լրագրական բացառիկությունների մեջ, սահմանափակենք «ազգագովերգումն» ու ընդհանրապես «գովերգումները»:

Երեկ մոտ 12-ին կառավարության շենքում ՀՀԿ-ն, ԲՀԿ-ն, ՕԵԿ-ն ու ՀՅԴ-ն ստորագրեցին «աննախադեպ» քաղաքական կոալիցիոն համաձայնագիր, ու «աննախադեպ» պատասխանատվություն ստանձնեցին Հայաստանի իշխանության համար: Մեր «աննախադեպ» ընդդիմությունն էլ աննախադեպ լռության ակցիա անցկացրեց՝ սկսելով ավելի ուշ, մոտ ժամը 17-ին ու լռության շղթան տարածելով Ազատության հրապարակին հարող տարածքից մինչեւ Մյասնիկյանի հրապարակ, այնտեղ, որտեղ մարտի սկզբի ողբերգական դեպքերը տեղի ունեցան:

Տես էջ 3

Հեռացավ Վարազդատ Հարությունյանը

Մարտի 20-ին վախճանվել է ճարտարապետության դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, վաստակաշատ ճանկավարժ Վարազդատ Հարությունյանը: Մեծ է նրա վաստակը ոչ միայն ճարտարապետության ոլորտում: Վարազդատ Հարությունյանը ավելի քան 50 տարի Հայաստանի պետական ճարտարապետական համալսարանի ճարտարապետության ամբիոնի վարիչն է եղել, շուրջ 12 տարի ղեկավարել է ճարտարապետների միությունը: Գիտնական-ճարտարապետը Հայրենիք-սփյուռք մշակութային կապերի նախագահության անդամ էր, Արտասահմանյան երկրների հետ մշակության կապերի ընկերակցության, «Գիտելիք» ընկերության

նախագահության անդամ: Վարազդատ Հարությունյանը մեծ ներդրում ունի նաեւ հուշարձանների պահպանության գործում՝ նախագահել է Հուշարձանների պահպանության հայկական ընկերակցությունը: 1956 թվականից նա Մայր աթոռ Ս. Էջմիածնի ճարտարապետական հանձնաժողովի նախագահն էր: Շուրջ երեք տասնյակ շահնանների աուտոր է, երեւանի պատվավոր քաղաքացի:

Վարազդատ Հարությունյանը ծնվել էր Վանում 1909 թվականին եւ «Վասպուրական» հայրենակցական միության հիմնադիր նախագահն էր: Ի թիվս մի քանի հարյուր գիտական հոդվածների, 3 դասագիրք է հեղինակել եւ հրատարակել է շուրջ 40 գիրք, որոնց թվում է նաեւ իր հուշերի գիրքը:

Հոգեհանգիստը տեղի կունենա վաղը, կիրակի, ժամը 18:00-ին, ճարտարապետների տանը, իսկ հուղարկավորությունը՝ երկուշաբթի, ժամը 15:00-ին, նույն վայրից:

Ռուսաստանում սպանվել է Հայաստանի քաղաքացի

Մերձմոսկովյան Պուշկինի շրջանում Հայաստանի քաղաքացի է սպանվել: Ըստ ռուսական ԶԼՄ-ների, քաղաքացուն, վզի շրջանում դանակով վիրավորված վիճակում, գտել են նախորդ օրն առավոտյան Զավեդի իլյիչա ավանի Վոկզալնայա փողոցում: Ավելի ուշ նա մահացել է: «43-ամյա տղամարդը մահացել է կտրած-ծակած վերից բժշկական օգնություն ցուցաբերելիս», պարզաբանել են միլիցիայում: Քրեական գործ է հարուցվել, իրականացվում են օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ:

Իրանում հայ է զոհվել

Իրանում պայթյունի հետեւանքով մարտի 10-ին մահացել է Հավերքաւանի քաղաքացի Ալբերտ Հարությունյանը: Իրանում նա աշխատում էր քանակում որպես բարգմանիչ: Նա իր հոր եւ եղբայրների հետ գաղթել էր այս երկիր 1985-ին:

Աղմկահարույց խոստովանություն Հրանտ Դինքի սպանության գործով

Մեղադրվում է նաեւ Տրապիզոնի ժանդարմերիայի կայազորի հրամանատարը

Մարտի 20-ին Հրանտ Դինքի սպանության գործով դատական հերթական նիստում պատասխանության մեջ քերացման մեղադրանքով կալանված ժանդարմերիայի ենթասպաներ Օկան Շիմշեկն ու Վեյսել Շահինը աղմկահարույց խոստովանություն էին արել: Հիմք ընդունելով դա, Տրապիզոնի Երեւական 2-րդ ատյանի դատարանը հետաձգել է նիստը, իսկ դատախազը միջնորդել է, որ քննվեն ենթարկեն ժանդարմերիայի քաղաքային կայազորի նախկին հրամանատար, մայոր Ալի Օզին եւ նրա ենթակայության տակ ծառայող եւս 10 սպաներին:

Այդ մասին երեկվա համարում տեղեկացրել է «Զաման»-ը: Ինչ վերաբերում է Շիմշեկի ու Շահինի խոստովանությանը, ապա նրանք Դինքի սպանության պատվիրատու Յասին Հայալի ազգականի միջոցով նախապես իմացել են եւ այդ մասին պատմել Տրապիզոնի ժանդարմերիայի կայազորի հետախուզության բաժնի պետ, կապիտան Մեթին Յըլդըզին, որն էլ իր հերթին տեղյակ է պահել կայազորի հրամանատար, մայոր Օզին, ասելով. «Պարոն հրամանատար, մեր ընկերների ստացած տեղեկությունների համաձայն, Յասին Հայալը պատրաստվում է հայկական ծագումով լրագրողին սպանել Ստամբուլում»: Թեեւ մայոր Օզը պատասխանել է. «Մենք այդ հարցը առանձին կքննարկենք», սակայն ոչ միայն ընթացք չի տվել գործին, այլեւ կարգադրել է Հայալի ազգականին, որ այլեւս դրա մասին չխոսի: Սպանությունից հետո Օզը նշանակվել է Բիլեջիք քաղաքի ժանդարմերիայի կայազորի հրամանատար:

Նիստի ընթացքում ենթասպաներ Շիմշեկն ու Շահինը հրաժարվել են նաեւ նախկին ցուցմունքներից, թե դրանք սուտ էին, որովհետեւ իրենց հրամանատարների ճնշման տակ էր արված: Հաստատված է, որ մարտի 20-ի նիստին չեն մասնակցել մեղադրյալ ենթասպաների դատապաշտպանները: Այդ ընթացքում հանգուցյալ Դինքի ընտանիքի դատապաշտպան Էրգին Ջինմենը հայտարարել է. «Այս խոստովանությունը էապես փոխելու է դատավարության ընթացքը, որովհետեւ բացահայտում է պետական կառույցի սպանությունը կոծկելու նպատակադրված քայլերը»:

Հ. Չ.

ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Երեւանում 2008-ին եւս շինարարության մեծ ծավալներ են սպասվում

Հավաստիացրեց Երեւանի քաղաքապետ Երվանդ Զախարյանը

2007-ին Երեւանում իրականացվեցին մեծածավալ շինարարական եւ բարեկարգման աշխատանքներ: Անցյալ տարի սկսված մի քանի խոշոր նախագծերի շինարարությունը շարունակվում է նաեւ այս տարի: Դրանց ծանոթանալու նպատակով երեկ Երեւանի քաղաքապետ Երվանդ Զախարյանը հերթական շրջայցը կատարեց մայրաքաղաքում, եղավ շինհրապարակներում: Սակայն մինչ շինհրապարակներ գնալը նա նախ այցելեց «Երեւանի էլեկտրատրանսպորտ» ընկերության տրոլեյբուսային հավաքակայան: Նպատակն էր ծանոթանալ մարտի 1-2-ին Երեւանում հրահրված անկարգությունների պատճառով վնասված տրոլեյբուսների նորոգման ընթացքին:

Տրոլեյբուսների հավաքակայանում այդ պահին նորոգվում էին վնասված 6 տրոլեյբուսներից 3-ը, մյուս 3-ն արդեն նորոգվել էին եւ դուրս եկել երթուղիներ: Այս մասին տեղեկացրեց «Երեւանի էլեկտրատրանսպորտ» ընկերության տնօրեն Հարություն Երեմյանը: Տրոլեյբուսներին պատճառված վնասը կազմել է շուրջ 3 մլն դրամ: Երեւանի քաղաքապետը հայտնեց, որ այս տարի, բացի նախատեսված 20 նոր տրոլեյբուսների ներկրումից, նախատեսվում է Հայաստան բերել լրացուցիչ եւս 15-20 տրոլեյբուս, այդպիսով շահագործվող տրոլեյբուսների ընդհանուր թիվը հասցնելով 75-80-ի:

Տես էջ 6

Խորհրդարանականները սպասում են իրավապահների պարզաբանումներին

Խորհրդարանի ավանդական ճեպազրույցներին երեկ ներկայացած բոլոր 5 խմբակցությունները եւ կարեւորեցին քաղաքական կոալիցիայի քառակողմ համաձայնագիրը, բացառությամբ կազմից «Ժառանգությունը», որի ներկայացուցիչ **Ստեփան Սաֆարյանը** նախ շնորհավորեց արտակարգ իրավիճակի ավարտը, ապա ընդգծեց, որ երկրի կայունության ու անվտանգության իրական երաշխիքը ազատության սահմանափակումը չէ, այլ ընդհակառակը՝ ազատությունների ապահովումը:

Ադրբեջանի գործնական հայտը ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի գործընթացը դադարեցնելու առնչությամբ «Ժառանգությունն» ի դեմս Ստեփան Սաֆարյանի, համարեց պատասխան ՀՀ ԱԳՆ ներքաղաքական խնդիրներով զբաղվելուն եւ հետագայի համար կարեւորեց արտաքին քաղաքականությունում նախաձեռնողի դիրքից հանդես գալը. «Ադրբեջանի ջանքերը նոր չեն: Պետք է սպասել եւ լինել պատասխանողի դերում՝ հարկավոր է նախաձեռնող լինել»:

Վերջին ժամին «Օրինաց երկիր» կուսակցության ԱԺ խմբակցությունն էլ համալրվել էր, եւ **Մհեր Շահգելդյանը** տեղեկացրեց, որ այդ եւ արտաքին քաղաքականության այլ հարցերի առնչությամբ կուսակցությունը օրերս հանդես կգա նախաձեռնությամբ, իսկ ղեկավարն՝ ասուլիսով:

ՀՅԴ խմբակցության ղեկավար **Հրայր Կարապետյանը**, նկատի առնելով ՄԱԿ-ում եւ ԵԱՀԿ ՄԽ առնչությամբ Ադրբեջանի գործունեությունը, մեր երկրի վարած արտաքին քաղաքականությունում նախաձեռնող լինելու սկզբունքի անհրաժեշտությունը կարեւորեց եւ ասաց, որ հարկ է ակտիվանալ ոչ միայն ՄԱԿ-ի անդամ երկրների հետ, այլեւ դրսեւորել ավելի լայն ընդգրկում եւ չանտեսել նաեւ իսլամական երկրների հետ աշխատանքը: ԲՀԿ եւ ՀՀԿ ներկայացուցիչներն էլ առանձնապես չարտահայտվեցին նույն առնչությամբ իրենց գնահատականներում:

ԱՄՆ-ում Բուշի դեմ խաղաղ ցուցարարների ձերբակալման փաստն էլ, Ստեփան Սաֆարյանի կարծիքով, սխալ է դիտարկել որպես Միացյալ Նահանգների ոչ ժողովրդավար լինելու ապացույց: **Լարիսա Ալավերդյանն** էլ ընդգծեց, որ հարկավոր է զանազանել հասցեական ու մասսայական ձերբակալությունները եւ Հայաստանում եղածը գնահատեց մասսայական. «Երբ «Ժառանգություն» խմբակցությունը խոսում է մարդու իրավունքների պաշտպանության մասին՝ նա խնդիր չունի այս երկիրը սառեցնելու: Ցավոք, ԶԼՄ-ներում այդ մեղեդին են հնչեցնում: Մինչդեռ միակ ընդդիմադիր խմբակցությունը փրկում է պառլամենտի եւ երկրի դեմքը»: ԱՄՆ-ում 200-ից ավելի ցուցարարների ձերբակալության առնչությամբ ՕԵԿ-ը գնահատական տալուց զերծ մնաց՝ դա ԱՄՆ դատական մարմինների գործը համարելով: ՀՅԴ տեսանկյունից՝ անկախ մեր երկրի չափի ու դիրքից, եթե որդեգրել ենք ժողովրդավարական սկզբունքներ, իրավունք ունենք նաեւ կարեւորելու դրանք այլ երկրներում:

ԲՀԿ խմբակցության ներկայացուցիչ **Նաիրա Զոհրաբյանն** էլ կարծիք հայտնեց, որ իրեն ժողովրդավարության արտահանող համարող Միացյալ Նահանգները հարկ է ժողովրդավարական մոտեցում դրսեւորել իր երկրում նույնպես:

Իսկ թե «ում հրամանով է կրակ արձակվել մարտի մեկին» հարցի պատասխանը իմանալու համար խորհրդարանականները՝ բացառությամբ «Ժառանգություն» խմբակցության, սպասում են իրավապահների պարզաբանումներին եւ պնդում, որ մարտի 1-ի լույս 2-ի գիշերը տեղի ունեցածի առնչությամբ յուրաքանչյուր քրեական գործ հստակ մեղադրական պետք է ունենա եւ զերծ լինի քաղաքական հաշվեհարդարից:

ՆԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Քառակողմ կոալիցիա՝ ցավոտ, լայնամասշտաբ փոփոխություններով ու քաղաքական պատասխանատվությամբ

1-ին էջից

ՀՅԴ գերագույն մարմնի ներկայացուցիչ **Արմեն Ռուստամյանն**, իր հերթին, նշեց, որ ստորագրված փաստաթուղթը տեւական քննարկումների միջոցով հասունացել էր, եւ նախ եւ առաջ քաղաքական համաձայնության փաստաթուղթ է, որում հնարավոր չէ գտնել, թե ով ինչ պայմաններ է սահմանում: «Մենք սա չենք կարեւորել, այլ քաղաքական հարցերի համաձայնեցումը», ավելացրեց Ռուստամյանը:

Դաշնակցությունը այս համաձայնագրով երեք հիմնական խնդիր է հետապնդել: Առաջինը, ըստ Ռուստամյանի, անել հնարավոր ամեն ինչ, որպեսզի առկա ներքաղաքական լարվածությունը արագ լիցքաթափվի, ինչի համար նախ եւ առաջ անհրաժեշտ են քաղաքական կամք եւ համաձայնության գնալու զիջողականություն: Մնացած խնդիրները, որ պետք է դրանից հետո իրականացվեն, արձանագրված են համաձայնագրում:

«Այն խնդիրները, որ նշված են առաջնահերթությունների մեջ, միշտ են մտահոգել: Դրանք խնդիրներ այն հարցերն են, որ այսօր անհրաժեշտ են մեր երկրին եւ որոնց լուծմամբ մենք հայ առ հայ եղած փոփոխություն ենք ձգտելու մեր կյանքում», պարզաբանեց Ռուստամյանը: Միաժամանակ, իրականացվելու է երկու խնդիր. թե՛ բարեփոխումները խորքային դարձնել, թե՛ պահպանել մեր երկրում կայունությունը, ներքաղաքական անդորրը:

«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության նախագահ **Գագիկ Ծառուկյանի** խոսքերով, համաձայնագրի ստորագրումը պարտավորեցնող է, որ եւս մեկ անգամ համատեղ աշխատանքով իրականացնեն այն հույսերը, որոնք տվել են ժողովրդին: «Ժողովուրդը սպասելիք ունի, իսկ մենք պետք է կարողանանք մեր ներկայացրած ծրագիրը միասին իրականացնել, ոչ միայն ասենք, այլեւ իրականացնենք»: Ըստ Ծառուկյանի, կա համոզվածություն, որ նոր կազմով իսկապես կաշխատեն եւ ժողովրդի համար պայմաններ կստեղծեն աշխատելու, սովորելու, ապրելու բարեկեցիկ ու բարգավաճ:

«Օրինաց երկիր» կուսակցության նախագահ **Արթուր Բաղդասարյանը** կարեւորեց, որ Հայաստանի քաղաքական կյանքում առաջին լայնածավալ նմանօրինակ փաստաթուղթն է, որ ունի մի քանի առանձնահատկություններ: «Առաջինը, փաստաթուղթը ստորագրող քաղաքական ուժերը եւ խորհրդարանական, եւ նախագահական ընտրություններում հավաքել են ծանրակշիռ թվով ձայներ, ինչը նշանակում է, որ Հայաստանի այսօրվա քաղաքական կոալիցիան ունի Հայաստանի բնակչության գերակշիռ մեծամասնության քաղաքական վստահությունը», ասաց Բաղդասարյանը:

Որպես երկրորդ առանձնահատկություն Բաղդասարյանը նշեց, որ կոալիցիայի անդամները ստանձնում են քաղաքական պատասխանատվություն Հայաստանի իշխանության գործունեության համար, ինչը չի եղել նախկինում: Երրորդ առանձնահատկությունը, ըստ «Օրինաց երկրի» նախագահի, այն է, որ փաստաթուղթը ենթադրում է լայնածավալ սոցիալական-տնտեսական եւ քաղաքական բարեփոխումներ Հայաստանում: Որպես վերջին առանձնահատկություն առանձնացվեց այն, որ ադրբեջանա-թուրքական քարոզչամեքենան Հայաստանի ներքաղաքական իրավիճակը փորձեց օգտագործել, ծառայեցնել իր նպատակներին, եւ կոալիցիայի անդամները քաղաքական վճռականություն են ցուցաբերելու ոչ միայն երկրի ներսում, այլեւ արտաքին մարտահրավերներին դիմակայելու համար: «Հայաստանի ապագա քաղաքական իշխանությունը ունի հանրային վստահության ծանրակշիռ ռեսուրս եւ ինքս վստահ եմ, որ սպասվող բարեփոխումները անպայման իրականացնելու ենք»:

[illegible]

Աֆրիկյան ժանտախտից տուժած 1291 գյուղացիներին կփոխհատուցվի 355 մլն 790.4 հազար դրամ

Երեկ ՀՀ փոխվարչապետ, տարածքային կառավարման նախարար Հովիկ Աբրահամյանի մոտ կայացած խորհրդակցության ժամանակ հաստատվել է ՀՀ-ում 2007 թվականին արձանագրված խոզերի աֆրիկյան ժանտախտ հիվանդության հետեւանքով անկած եւ հարկադիր սպանդի ենթարկված կենդանիների սեփականատերերին տրվող օժանդակության ցուցակը, համաձայն որի պետությունը կսկսի օժանդակություն տրամադրել:

Ըստ ճշտված ցուցակի՝ 2008-ի հունվարի 1-ի դրությամբ, Արմավիրի, Արարատի, Արագածոտնի, Կոտայքի, Լոռու, Տավուշի, Գեղարքունիքի մարզերում եւ Երեւանում ոչնչացվել է 14 779 գլուխ խոզ, որից 6 176-ն անկել է, իսկ 8 603-ը՝ հարկադիր ոչնչացվել: Ամենաշատը տուժել են Լոռու (4 696 գլուխ) եւ Տավուշի մարզերում (8 402 գլուխ): Շոշափելի կորուստներ են եղել նաեւ Կոտայքի (578), Գեղարքունիքի (410), եւ Արարատի (308) մարզերում: Արմավիրում ոչնչացվել է 168, Արագածոտնում՝ 53 եւ Երեւանում՝ 164 խոզ:

Աֆրիկյան ժանտախտի պատճառով խոզերն ամենաշատը Նոյեմբերյանում են սատկել եւ հարկադիր ոչնչացվել. սատկել է 742 եւ հարկադիր ոչնչացվել է 614 խոզ, որին հաջորդում է Լոռին՝ ընդհանուր առմամբ՝ 697 խոզ:

Տուժած 1291 գյուղացիներին կփոխհատուցվի 355 մլն 790.4 հազար դրամ: Խոզի մեկ կիլոգրամի դիմաց կվճարվի շուկայական գնի 75 տոկոսը՝ 1005 դրամ: Նշվել է, որ գումարների հարցը լուծված է, եւ եկող շաբաթվանից մարդիկ կարող են դրանք ստանալ:

Ն. Մ.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆ

Զատկական թեման՝ քաղաքակիրթ քննարկման առարկա

Հարության տոնը քրիստոնյաների ամենանվիրական եւ կարեւորագույն իրադարձությունը լինելուց զատ, մի երեւույթ եւ իրողություն է, որ գալիս է մեր քրիստոնեական եւ կենցաղային մշակույթը ավելի ցայտուն կերպով ցուցադրելու եւ մեր հոգին ու զգացողությունները տոնականացնելու, մեր կյանքը զարդարելու: Թե էլ ինչ է այս տոնը մեր հասարակության համար,

երեկ «Հայացք» ակումբում պարզաբանեցին ազգագրագետ **Հրանուշ Խառատյանը** եւ Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հոգեւորական **Արամ քհն. Մակարյանը**: «Զատիկն այն տոներից է, որ պարունակում է մշակութային ժառանգորդման կնիք: Տոնի խորհուրդը ոչ միշտ եւ ոչ բոլոր ժողովուրդներն են կատարելապես գիտակցում եւ մենք բացառություն չենք: Շատ էլ կարեւոր չէ այդքան լուրջ գիտակցել տոնի բուն խորհուրդը: Անկախ դրանից՝ Զատիկ կամ Հարության տոնի հետ հայ ժողովուրդը լուսավոր, սիրո սպասելիք ունի: Գնալով տոնը նորից մեծ տարածում է ստանում: Օրինակ, Տավուշում, Զանգեզուրում, որտեղ 20-րդ դարի երկրորդ կեսում Զատիկի տոնն ամբողջովին մոռացված էր, որի շատ ատրիբուտներ գնացել-միացել էին մայիսմեկյան տոնին, հիմա վերազարթոնք կա: Մարդիկ մտածում են՝ ինչ անեն, ինչպես եւ ինչու անեն այս կամ այն բանը», կարծում է Հրանուշ Խառատյանը, որը արժեւորելով շատ ավանդական սովորույթներ, խոսեց իր որակմամբ «ժողովրդական քրիստոնեության» մասին: Ի դեպ, նա նշեց, որ ժողովրդական ավանդական ծեսերի մոտ 30 էջ նկարագրություն ունի: Քահանա հայրը՝ համաձայն չլինելով իր զրուցակցի հետ եւ գնահատանքի արժանի համարելով ազգագրագետների բանահավաքության կարեւորությունը, այնուամենայնիվ, շեշտեց, որ ժողովրդական սովորույթներն այնքան էլ էական չեն, եւ լավ կլինի, որ ժողովուրդը դրանց չտրվի: Նպատակն է, որ տոնի իմաստն ու խորհուրդը դուրս չգան հավատքի քրիստոնեական ծիրից: Այս առթիվ նա նշեց. «Աշխատանք է տարվում, որպեսզի տոնի խորհուրդը չգիտակցող մարդիկ կարողանան գիտակցել այն ամբողջապես, այսինքն, ոչ միայն իրենց ծնողների սովորույթներին հետեւելով եկեղեցի գան, այլեւ դառնան գիտակից հավատացյալներ»: Քահանան ընդգծեց, որ Հարության տոնը ողջ քրիստոնեական հավատքի առանցքն է:

Տոնի ընկալման եւ տոնակատարման տարատեսակ ձեւերին, հատկապես գերեզմաններ այցելության մասին, ինչպես ամեն տարի, այս անգամ եւս քննարկման տալիս է հստակ պատասխան. «Միշտ չէ տոնի օրը որպես մեռելոց նշելը: Ինչպես որ հարսանիքների ժամանակ մարդը չի թողնում ուրախությունը եւ գնում գերեզմաններ, միշտ այդպես էլ, Քրիստոսի Հարության տոնին, որ առավել է, քան հարսանեկան տոնը, մարդկային ուրախությունը: Այդ իսկ պատճառով Սուրբ Հարության օրը պետք է լինի միայն ուրախության օր»: Տեր Արամը նշեց նաեւ, որ խորհրդային ժամանակներում երկուշաբթին պարտադիր աշխատանքային էր, որի պատճառով արմատացած է եղել տոնական կիրակի օրը գերեզմաններ այցելելը: «Եկեղեցի-պետություն հարաբերությունների շրջանակներում աշխատանքներ են իրականացվում, որպեսզի մեր պետության օրենքներում մեռելոց օրերը դառնան ոչ աշխատանքային օրեր», տեղեկացրեց Արամ քհն. Մակարյանը: Իսկ մեռելոցը երկուշաբթի օրն է, երբ Սուրբ պատարագի ընթացքում հոգեհանգստյան արարողության ժամանակ հարազատների նախաձեռնությամբ քահանան նշում է հանգուցյալների անունները:

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՄԱՆԿԱՐՅԱՆ

Խռովք մեծ պահից առաջ եւ հետո

Պահքի շրջանում քաղաքական անկայուն իրավիճակի բնորոշմամբ ուշագրավ է մարտի 3-ին աշխատանքից ազատվելու դիմում ներկայացրած ազգագրագետ Հրանուշ Խառատյանի կարծիքը, թե. «Այս մեծ պահքի շրջանն անցանք իրարամերժ եւ զգալի չափով ատելության հենքի վրա, որ իրենց կատարման ձեւով եւ բովանդակությամբ, անելով շատ ավելի մոտ էին բարեկենդանյան տոնահանդեսի երեւույթներին: Վախենամ, որ ինչ-որ ձեւով սիմվոլացնում ենք մեր ժողովրդի ընդհանուր հոգեկան խռովքը եւ առաջիկայում այդ խռովքի դրսեւորումների հնարավորությունը»:

Ս. Մ.

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակության ԺԷ տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երեւան 375010 Հանրապետության 47
Ֆաքս 374 10 562863
e-mail: azg@azg.am
azg2@arminco.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՀԱԿՈԲ ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ / հեռ 521635
Խմբագիր
[illegible] / հեռ 529221
Քարտուղարություն (գովազդ) / հեռ 582960
Լրագրողների սենյակ / հեռ 581841
Համակարգչային ծառայություն / հեռ 582483
[illegible] / հեռ 529353
Համակարգչային ձեւավորումը «Ազգ»-ի
Թերթի նյութերի ամբողջական թե մասնակի արտատպումները տպագիր մամուլի միջոցով կամ ռադիոհեռուստատեսությամբ առանց խմբագրության գրավոր համաձայնության խստիվ արգելվում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի
Նյութերը չեն գրախոսվում ու չեն վերադարձվում
Գ նշանով հրապարակումները գովազդային են, որոնց բովանդակության համար խմբագրությունը պատասխանատվություն չի կրում:
"AZG" Daily NEWSPAPER
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 10 521635
47 Hanrapetoutian st.
Yerevan, Armenia, 0010

Ըստ Լեւոն Զուրաբյանի, երկխոսության առաջին պայմանը իրենց քաղաքական ընկերների ազատումն է

«Միգուցե համար պահ է վերլուծելու անցած ուղին: Այսօր այլեւս մենք գործ չունենք ուղղակի քաղաքական շարժման հետ: Սա ոչ թե անգամ հասարակական շարժում է, այլ պայքար ամբողջ հասարակության, ժողովրդի՝ հանցագործ, հակաօրինական, հակասահմանադրական ռեժիմի, բռնապետության դեմ»: Երեկ նման հայտարարություն արեց Մամուլի ազգային ակումբում «Հրապարակ թեմա» ծրագրի շրջանակներում հյուրընկալված Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբի ներկայացուցիչ Լեւոն Զուրաբյանը՝ խոսքը մեծապես համեմելով ԼՏՊ խոսքերով ու մտքերով:

Նա եղածը բաժանեց երեք փուլի: երբ մինչեւ փետրվարի 19 ընտրական պայքար էր Տեր-Պետրոսյանի հաղթանակի համար, ապա փետրվարի 19-ից հետո, ըստ Զուրաբյանի, «ընտրությունների խայտառակ պատկերից հետո» Տեր-Պետրոսյանին չհամակրող, ձայն չտված մարդիկ էլ միացան լեւոնականներին՝ մասնակցելով հանրահավաքներին, ինչը տեւեց մինչեւ մարտի 1-ը: Դրանից հետո, ըստ Զուրաբյանի, ի հայտ եկավ նոր իրավիճակ. «երբ ռեժիմը կրակեց իր ժողովրդի վրա եւ կորցրեց իր վերջին հենարանները»: Նա չբացառեց սակայն, թե առաջինը ովքեր են կրակել ու խոցել ոստիկաններին:

Հարցերին ի պատասխան Զուրաբյանը ավելացրեց, որ քաղաքական իրավիճակի կարգավորման համար անկախ հետաքննությունը շատ կարեւոր է, ինչը, ըստ Զուրաբյանի, իշխանությունները չեն անելու: Ուստի Զուրաբյանը հիշեցրեց ԼՏՊ-ի մարտի սկզբի հրապարակումների միջազգային հետաքննություն անցկացնելու կոչը:

Լեւոն Զուրաբյանի մեկնաբանմամբ, սեփական ուժերով էլ հետաքննություն տանելը խնդիր է, քանի որ «Շարժման կառույցները եթե ոչ պարալիզացված, համենայն դեպս մեր ռեսուրսները սահմանափակվել են»: Բացի այդ, Զուրաբյանի խոսքերով, այն մարդկանց դեմ, ովքեր կփորձեն հետաքննել տեղի ունեցածը, «կսանձազերծվի քաղաքական ռեպրեսիաների շղթա»: Ամեն դեպքում, նյութեր հավաքվում են:

Զուրաբյանի դիտարկմամբ, ակտիվացել է հասարակական կազմակերպությունների սեկտորը:

Երկխոսության առաջարկներ լինել-չլինելու փորձերի առնչությամբ Զուրաբյանը հայտարարեց, որ իշխանությունների կողմից երբեւէ առաջարկ չի եղել, որին «Մենք բաց էինք, երբ խաղաղ ցույցեր էին գնում, երբ լուրջ հնարավորություն կար ամեն ինչ տանելու քաղաքական ճանապարհով»: Մարտի 1-ից հետո հարցը բարդացել է, բայց «հասկանալով, որ այս առճակատումը չի կարող երկար շարունակվել, պատրաստ ենք երկխոսության, բայց չի կարելի երկխոսել մեկի հետ, որը մի ձեռով հարվածում, մյուսով ուզում է սեղմել քո ձեռքը»:

Լեւոն Զուրաբյանը գտնում է, որ դավաճանություն կլինեի երկխոսությունը, երբ, իր իսկ խոսքերով, կան քաղբանտարկյալներ: «Բանակցությունները չպետք է տանվեն ուժի դիրքերից... Ուստի բանակցությունների առաջին պայմանն է անհապաղ ազատել քաղաքական հայացքների համար հետապնդվող մեր քաղաքական ընկերներին, գործիչներին»:

Սահմանադրական դատարանը Զուրաբյանը որակեց խամաճիկային վիճակում հայտնված, արտակարգ դրությունն էլ՝ իշխանությունների համար որոշում կայացնելու պայման: Ամեն դեպքում, «մեր քաղաքական շարժումը չի ցանկանում իրավիճակի սրում»՝ ցանկանալով բողոքի ակցիաները անցկացնել օրինական մեթոդներով, չնայած հանրահավաք անցկացնելու մի շարք դիմումներ արդեն մերժվել են:

Թե ինչ զարգացումներ են հնարավոր, Զուրաբյանը նշեց, որ կանխատեսում անողները մի ռազմավարություն ունեն. կարող է իրենց կանխատեսումը պատահականորեն իրականանալ, եւ իրենք դառնան մարգարե: Բայց մի ընդհանուր բան ասաց. «Ես չգիտեմ, դա ինչպես կլինի՝ մի շաբաթ, թե մի տարի: Բայց հայ ժողովուրդը չի հաշտվելու իշխանությունների փորձին՝ փաթաթվել նրա վզին»:

[illegible] ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

«Հայաստանը եւ Ղարաբաղը պետք է սկսեն բանակցություններ»

Արման Մելիքյանը երկխոսություն է առաջ քաշում

Երեկ «Հայելի» ակումբում հյուրընկալված ԼՂՀ նախկին արտգործնախարար Արման Մելիքյանը զուգահեռներ անցկացրեց Ղարաբաղի եւ Կոսովոյի անկախության ճանաչման միջեւ: Ըստ Մելիքյանի՝ Կոսովոյի անկախության ճանաչումը ինքնավար մարզի կարգավիճակում է գտնվում. «Խոշոր պետությունների կողմից ճանաչվեց Կոսովոյի անկախությունը՝ ելնելով քաղաքական շահերից: Կա միջազգային խոշոր շահերի տարբեր ընկալում: Անգամ մեկ ձայնի տարբերությամբ ընդունված ՄԱԿ-ի որոշումը պաշտոնական փաստաթուղթ է: Եվ այդ փաստաթղթի առկայության վրա որեւէ մեկը այժմ չպետք է փակի: Հայաստանը եւ Ղարաբաղը պետք է սկսեն բանակցություններ Ղարաբաղի խնդրի շուրջը: Ես չեմ ընկալում ՀՀ նախագահի վախեցնելու կոչերը՝ ուղղված Ադրբեջանին, որ ասում է. «Եթե վաս պահեք, ապա Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը կճանաչենք»: Եթե ճանաչելու է, պետք է գործընթաց սկսել, այլ ոչ թե նախապայմաններ դնել: Այս գործընթացը ոչ մի կերպ չի խանգարում Մինսկի խմբի բանակցային գործընթացներին: Վերջին հաշվով Ադրբեջանը ՎՈՒԱՄ-ի շրջանակներում մարտավարություն եւ ռազմավարություն է մշակում՝ այլ ատյաններում հակամարտությունը վարելու ղարաբաղյան հարցում: Եվ ժամանակն է սթափ նայելու այդ իրավիճակի վրա»:

«Ինձ մտահոգեց վարչապետ Սերժ Սարգսյանի այն արտահայտությունը, որ չի պատրաստվում մոտ ապագայում զբաղվել Լեռնային Ղարաբաղի ճանաչման խնդրով: Լեռնային Ղարաբաղի ճանաչման խնդրով հարկավոր է զբաղվել մոտ ապագայում, եւ ցավալի է, որ ականավոր քաղաքական գործիչը այդ ճանապարհից փախչում է», ասաց Մելիքյանը:

Անդրադառնալով ներքաղաքական իրավիճակին, եւ մասնավորապես խառնակոտ ստորագրված կոալիցիոն համաձայնագրի հետագա գործընթացին, նշեց. «Բովանդակությունը մնում է նույնը, այսինքն՝ 10 տարի շարունակ այդ քաղաքական ուժերն են եղել երկրի քաղաքական ղեկին: Չեմ կարող ասել, որ արդյունքները գոհացուցիչ են: Ուստի, այս տեսանկյունից ելք չեմ տեսնում քաղաքական կոալիցիաներ ձեւավորելու մեջ: Խնդիրը ճգնաժամից դուրս գալն է. եթե չկա ճգնաժամից դուրս գալու իրական ճանապարհը, եթե չկա հասարակության մեջ հանդարտեցման ճանապարհը՝ կոալիցիաները անպետք են: Ավելին, այս կարգի կոալիցիաները կարող են առաջացնել լրացուցիչ բաժանումներ»:

«Այսօր ես իմ անվտանգությունն ապահով չեմ տեսնում: Հատկապես այն բանից հետո, երբ երկրի անվտանգության խորհրդի քարտուղար է նշանակվել Արթուր Բաղդասարյանը», ասաց քաղաքագետն ու մեկնաբանեց. «Գուցե Գեղամյանը լիներ՝ կլիներ ավելի անվտանգ: Մարտի մեկին օպերայի շուրջը հավաքվածներին ցրելուց հետո հայտարարություն տարածեց՝ պաշտպանելով ուժի կիրառումը: Ասելով, որ պարոն Բաղդասարյանի կոալիցիայի կամ իշխանության հետ համաձայնագիր ստորագրելու այս գործողությունը ժամանակավրեպ է: Սա իմ վերլուծությունն է: Գտնում եմ, որ այդ թվաբանական գործողությունը, որի արդյունքում 70 տոկոս ունեցավ իշխանությունը, այն ձգանն էր, որը սկիզբ դրեց բռնություններին: Քաղաքական գործիչը մի քայլ արեց, որը քաղաքական առումով նպատակահարմար էր, բայց դրա հետեւանքները հաշվարկված չէին: Սա իմ տպավորությունն է: Ես իմ համոզմունքը ունենալու իրավունք ունեմ...

Մենք պետք է ծավալենք իրական բովանդակային երկխոսություն տարբեր քաղաքական ուժերի միջեւ, որովհետեւ բազմաթիվ քաղաքական գործարքներում ժողովրդի շահն իսպառ բացառվում է: Երկխոսության առաջարկով ես ցանկացա վերջիններիս՝ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին եւ Սերժ Սարգսյանին դիմել: Ալիկ Արզումանյանը ինձ ասաց, որ Տեր-Պետրոսյանը առանձնապես հանդիպում է այն ուժերի հետ, որոնք ստորագրել են վերջինիս սատարելու որեւէ հայտարարություն: Վարչապետի ընդունարանից որեւէ պատասխան չեղավ: Սա նշանակում է, որ կողմերից եւ ոչ մեկը այս երկխոսության մեջ շահագրգռված չի եղել: Եվ այս առումով երկու կողմերի զոհ դարձավ արդարություն ուզող ժողովուրդը: Եթե գործը գնա այս ուղղությամբ, ներքաղաքական ճգնաժամը լուծում չի ստանա: Եթե չլինի այդ երկխոսությունը, ապա ոչ մեկը թող չզարմանա, որ վաղը Երեւանում կարող են լինել պայթյուններ, քաղաքական սպանություններ», ասաց բանախոսը եւ հավելեց. «Չեմ պատկերացնում, թե ինչպես կարող է բարձր վարկանիշ ունեցող քաղաքական գործիչը ստել: Բարձր վարկանիշ ունեցող քաղաքական գործիչը իրավունք չունի ստելու: Սուտն ու կեղծիքը պետք է քաղաքական զինանոցից վերացվեն: Եթե քաղաքական գործիչը չի կարողանում իր շուրջը համախմբել մարդկանց՝ փաստերի, իրողությունների միջոցով, ուրեմն պետք է հեռանա ասպարեզից»:

Վերջում Արման Մելիքյանն ասաց, որ իրեն ամբողջ քաղաքական գործընթացի գնահատականը կտա ապրիլի 6-7-ին. «Ես շատ բարդ հարցեր ունեմ ինձ համար, որոնց պատասխանը դեռ պիտի ստանամ»:

ՆԱԻՐԻ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

Լռության աննախադեպ, բայց կտրատված շղթան, զգուշավորությունն ու ագրեսիվ պարզունակությունը

1-ին էջից

Սովորական քայլից էլ դանդաղ ընթացքով Ազատության հրապարակի սեւաժապավենային կամարով տարածքից Հյուսիսային պողոտայով ցած իջնողի համար ակնհայտ էր, որ այդ հատվածում շղթան բնավ էլ շղթա չէր, այլ հատուկենտ ու կարծես թե պատահական մարդկանց միացած շարք: Հյուսիսային պողոտայի՝ Աբովյան փողոցին հարող հատվածում արդեն ինչպես սկսվում էր լռության շղթան, որ սեւ ժապավեններով էր բնորոշվում, ձեռքից հատուկենտ վառվող մոմերով, ծաղիկներով ու նկարներով:

Տիկինը նախընտրեց լինել անդեմ. զգուշավորությո՞ւն, թե վախ...

Վերջինների վրա պատկերված էին, այսպես կոչված, քաղբանտարկյալները, որ նախապես լռության ակցիա հայտարարված գործողությանը հստակորեն քաղաքական բնույթ էին տալիս՝ ինչպես էլ դա որակեն ընդդիմության «աննախադեպ» ակցիայի կազմակերպիչները կամ հրահանգիչները:

Ակնհայտ էր որոշակի, եթե ոչ վախի, ապա գոնե մեծագույն զգուշավորության առկայությունը, եւ միանշանակ ագրեսիվ մոտեցումները, որ, որքան էլ տարօրինակ է, ավելի շատ շղթայի մեծամասնություն կազմող կանանց էր հատուկ: Հյուսիսային պողոտայի Աբովյան փողոցի հետ հատվող տեղում կանգնած աղջիկներից մեկը մոտը ծերին ասում էր, թե Սերժ Սարգսյանի իշխանության ժամանակ ոչինչ չեն գնելու, հրաժարվելու են բենզին ու էլի մի շարք այլ ապրանքներ գնելուց:

Թե ինչպիսին է այսօրինակ «բողոքի ակցիան», թող դատեն ուրիշները: Բայց ագրեսիան, որ դրսեւորեց շղթայից մեկը մեր մի քանի հարցերի կապակցությամբ, թե «Հ1-ից եք, հեռացեք մի խոսա», ուղղակի ծիծաղ այնքան պարզունակ էր, որքան շատ դեպքերում հօգուտ ընդդիմության ակցիաների բերվող մեկնաբանությունները: Ամեն դեպքում, մեր դիտարկումը, թե Հ1-ը տեսախցիկով է գոնե ման գալիս, բարկության հասցեն փոխեց մեր սովորական ֆոտոապարատի ուղղությամբ: Եվ դա միակ դեպքը չէր:

Միակը չէր նաեւ մի քանի այլ կանանց երբեմն խնդրանք, երբեմն էլ հրաման հնչող պատասխանը հարցին, թե կարելի՞ է լուսանկարել: Ոմանք անարձագանք էին թողնում հարցը, ոմանք էլ ամենայն բարկությամբ կամ անտարբերությամբ ասում, թե այլ տեղ է օգտագործվելու նկարը: Պարզունակության եւս մեկ դրսեւորում, քանի որ ցանկության դեպքում Հյուսիսային պողոտայով, Աբովյանով, արտգործնախարարության եւ «Արմենիա-Մարիոթ» հյուրանոցի շենքերի դիմացով, ու ներքեւ մինչեւ Սյամանթոյի արձանի հարեւանությամբ ձգվող շղթայում հայտնված ուզածդ մարդուն կարելի էր լուսանկարել այնպես, որ նկարը անձնագրայինից ավելի մաքուր ստացվեր՝ առանց տիրոջ գիտության:

Համաձայնելու չէ, թե ակցիան ազդեցիկ էր, հատկապես որ մարտի 1-ի իրադարձությունների ժամանակ զոհված մարդկանց հիշատակին հարգանքի տուրք մատուցող սեւ ժապավեններն ու մոմերը զուգակցվում էին քաղաքական բնույթի նկարներով: Բայց տպավորիչ էր, որ նման ակցիայի եւս ընդունակ են հայաստանցիները: Մինչդեռ ոստիկանական շարքերում ծառայողներից ոմանք նույն այդ շղթայի գծով քայլում էին այնպես, կարծես [illegible] հաղթական դուրս եկած փեսացուներ լինեին:

Տգեղ էր տեսնելը եւ տխուր՝ գիտակցումը, որ ընդհանուր առմամբ ավելի շատ թամաշավոր, քան մասնակից «լռության» գործող անձինք առավելապես հայոց տիկնայք էին, որ փափկասուն լինելուց հեռացել են հայոց այրերի պատճառով, բայց թե ինչու էին տնից դուրս եկել՝ այնքան էլ հասկանալի չէր:

Հ.Գ. Անցնում էինք «Արմենիա-Մարիոթ» հյուրանոցի մոտով, երբ մուտքի մոտ հենց նկատեցինք Հարավային Կովկասում Եվրոմիության հատուկ ներկայացուցիչ Պիտեր Սեմնեբիին: Մինչ կմոտենայինք, նրան տասագիրները լցեցին, եթե չասենք՝ մեզանից փախած էին մի քանի օտարերկրացիներ, որ մինչ այդ Սեմնեբիի հետ դիտում էին տեղի ունեցողը: Եվ մինչ զրուցում էինք Սեմնեբիի հետ, նախապես չպայմանավորվածությամբ, հյուրանոցի մուտքին մոտեցավ Հայաստանի օմբուդսմեն Արմեն Հարությունյանը:

Հեռանալիս մի պահ մեզ այն կողմ լռության շղթայից հարցրեցին, թե ինչ էր ասում Սեմնեբին: Միօրինակ չէր, փաստորեն, լռության շղթան՝ գիտեին Սեմնեբիին, գիտեին նաեւ լինել բարեհամբույր, ու բոլորը չէին ագրեսիվ:

Հրկիզվել է «Ասպարեզ» ակումբի ղեկավարի ավտոմեքենան

Մարտի 20-ի լույս 21-ի գիշերը, մոտավորապես ժամը 1-ն անց 5 րոպեին հրկիզվել է Գյումրու ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբի նախագահ Նադեժդա Հակոբյանին պատկանող մարդատար ավտոմեքենան, որը վերջին շրջանում վարում էր ակումբի խորհրդի նախագահ Լեւոն Բարսեղյանը: Մեքենան դեպքի պահին կանգնած է եղել ակումբի շենքի դիմաց:

Առավոտյան հանդիպելով լրագրողների հետ, Լ. Բարսեղյանը դեպքի մասին պատմեց, որ մարտի 20-ի մոտավորապես ժամը 24.30-ին, ԳԱԼԱ ՀԸ աջակցության դրամահավաքի մարաթոնի ուղիղ եթերում ելույթ ունենալուց հետո ինքն այդ մեքենայով վերադարձել է ակումբի շենք՝ դրամահավաքի նոր տվյալները էլեկտրոնային կայքէջում ավելացնելու համար: Մոտ 35 րոպե աշխատելուց հետո շենքի հերթապահները հայտնել են, թե երկու հոգի հրկիզեցին դրան առջեւ կանգնած մեքենան, եւ իրենք երկրորդ հարկից արագ իջել են հրդեհը հանգցնելու, ինչի շնորհիվ ավտոմեքենան չի հասցրել լրիվ այրվել: Ահազանգից հետո ժամանել են ոստիկանությունն ու հրշեջ խումբը:

Սա վերջին երկու ամսում «Ասպարեզ» ակումբի հետ կապված երկրորդ նման դեպքն է: Հունվարի 18-ի լույս 19-ի գիշերը ակումբի շենքի առաջին հարկի պատուհաններից մեկը բենզինով այրելու փորձ էր արվել: Երկու միջադեպում էլ Լեւոն Բարսեղյանը հակված է կապելու ԳԱԼԱ հեռուստաընկերության պաշտպանությանն ուղղված իր գործունեության հետ: Նա խոսքի ազատության եւ ԳԱԼԱ ՀԸ հասարակական պաշտպանության շտաբի նախաձեռնողն ու համակարգողն է:

Դեպքի առթիվ հարուցվել է քրեական գործ, կատարվում է նախաքննություն:

Գ. Մ.

Անդրադարձ

2008-ի մարտի 1. Պատմությունից դասեր չքաղելը...

Հետադարձ հայացք և որոշ հետևություններ

Բոլորս ցնցված ենք մարտի 1-ի իրադարձություններից: Ինչո՞ւ հետընտրական զարգացումները նման՝ ոչ քաղաքակիրթ, ցավալի ավարտ ունեցան և կա՞ր, արդյոք, այլընտրանք: Հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է հետադարձ հայացք նետել մեր նորանկախ պետության 1990-2008 թթ. անցած ուղուն, որը քաղաքակիրթ տեսանկյունից ելնելով, բաժանել եմ երկու մասի.

I. 1990-1998 թթ.

1988-ին սկսված Ղարաբաղյան շարժումը, ունենալով ազգային-ազատագրական բնույթ, ժողովրդավարության զարգացման հզոր խթան դարձավ, մասնավորապես ի հայտ եկան քաղաքացիական հասարակության բնորոշ ինստիտուտների սաղմերը՝ ազատ մամուլ, քաղաքական այլընտրանքային կազմակերպություններ և այլն: Որպես ժողովրդավարության այս ալիքի արդյունք Հայաստանում 1990-ի մայիսին տեղի ունեցած Գերագույն խորհրդի ընտրությունները արժանացան հասարակության վստահությանը և գնահատվեցին ազատ ու արդար: Ժողովրդավարական այդ հզոր շարժումը հանգեցրեց նաև նախագահական ազատ ընտրությունների (1991) անցկացմանը, նախագահ ընտրվեց այն օրերին հասարակության վստահությունը վայելող Լ. Տեր-Պետրոսյանը: Այդ ժամանակահատվածը լավագույն պահն էր Հայաստանում ձևավորվող քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտներն ամրապնդելու և զարգացնելու համար, որոնց միջոցով էլ կայանում է իշխանություն-հասարակություն երկխոսությունը: Ենթադրվում էր, որ ՀՀ առաջին նախագահը դասեր կքաղի ղեկավարման խորհրդային համակարգի սխալներից (հարկ չեմ համարում ներկայացնել այն հանգամանքը, որ խորհրդային տարիներին խիստ բացակայում էին քաղաքացիական հասարակության վերոնշյալ ինստիտուտները, ինչն էլ իր հերթին խիստ հզորացրեց Ղարաբաղյան շարժումը) և համակարգված ձևով կամրապնդի այս ինստիտուտները: Սակայն Լ. Տեր-Պետրոսյանը գնաց հակառակ ուղղությամբ: Այսպես.

1) խաթարեց կուսակցական ինստիտուտը, մասնավորապես.

ա) հարված, ընդ որում՝ առաջինը, հասցվեց ՀՀՇ-ին, երբ 1991-ին «մաքրվեց» Վ. Մանուկյանից և նրա համախոհներից: Այս «մաքրման» քաղաքականությունը շարունակվեց մի քանի տարի և, կարելի է ասել, ավարտվեց 1997-ին, երբ ՀՀՇ նախագահ ընտրվեց ոչ թե կուսակցական-գաղափարական գործիչ Է. Եգորյանը, այլ՝ Վ. Սիրադեղյանը, ով ոչ թե կուսակցական, այլ առավելապես տնտեսական գործիչ էր: Հետևապես, այդ ժամանակահատվածում ՀՀՇ-ն «լցվում» էր ապագաղափարական չինովնիկներով՝ ձևավորվող նոր նոմենկլատուրայի ներկայացուցիչներով.

բ) կասեցվեց ՀՅԴ կուսակցության գործունեությունը.

գ) արհեստականորեն տրոհվեց ՌԱԿ-ը.

2) խիստ սահմանափակվեց խոսքի ազատությունը. փակվեցին այնօրյա «Հայլուր» և ՀՅԴ լրատվամիջոցները, խնդիրներ ծագեցին այլ թերթերի, այդ թվում **«Ազգ»**-ի հրատարակման գործում.

3) հարված հասցվեց քաղաքական այլախոհությանը. տեղական-կառավարչական մարմիններից դուրս մղվեցին ընդդիմադիր գործիչները: Ի դեպ, այս նույն տարիներին խոր հակասություններ կային նաև Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Բ. Ելցինի և հիմնական ընդդիմադիր ուժ կոմունիստական կուսակցության միջև, սակայն Բ. Ելցինը իր ընդդիմախոսներին «փողոց չնետեց» և հանդուրժեց նրանց ներկայությունը ինչպես Դումայում, որտեղ կոմկուսը երկու անգամ (1993, 1995) մեծամասնություն ստացավ, այնպես էլ տեղական-կառավարչական մարմիններում, ընդհուպ [illegible] պաշտոններում:

Փոխարենը, Լ. Տեր-Պետրոսյանը իր իշխանության հենարանը դարձրեց ուժային կառույցները, նախ՝ ՆԳՆ-ն, ապա՝ պաշտպանության նախարարությունը և սրանց «շահերի պաշտպան» երկրապահը:

Այսպիսով, 1992-1998 թթ. խաթարվեց իշխանություն-հասարակություն քաղաքակիրթ երկխոսության մեխանիզմը, ինչի արդյունքում ինչպես 1995-ի ԱԺ ընտրությունները, այնպես էլ 1996-ի նախագահական ընտրությունները չարժանացան հասարակության վստահությանը և գնահատվեցին որպես ոչ ազատ ու արդար: Հետևապես, նման ընտրությունների հասարակությունը արձագանքեց ոչ քաղաքակիրթ ձևով, ինչի ականատեսը դարձանք 1996-ի սեպտեմբերի վերջերին: Ցավով պետք է փաստենք, որ հասարակության մի մասը, չունենալով իշխանությունների վրա ներազդելու քաղաքակիրթ այլընտրանքային ուղիներ՝ դիմեց պայքարի փողոցային տեխնոլոգիաներին: Իսկ իշխանությունները դրանց հակազդեցին բիրտ և կոպիտ միջոցներով:

II. 1998-2008 թթ.

1998-ին տեղի ունեցած իշխանափոխությամբ ստանձնելով ՀՀ նախագահի պաշտոնը, թվում էր, թե Ռ. Քոչարյանը դասեր կքաղի նախկինի՝ խորհրդային և հետագա իշխանությունների սխալներից և ամենայն եռանդով ձեռնամուխ կլինի քաղաքացիական հասարակություն կառուցելու գործին: Սակայն ափսոսանքով պետք է նշենք, որ հայ հասարակության հույսերը, մեր կարծիքով, այս դեպքում ևս, կարելի է ասել, չարդարացան: Ռ. Քոչարյանի ղեկավարման տարիներին ձևավորված քաղաքական համակարգի հիմնական տարբերությունը Լ. Տեր-Պետրոսյանի ղեկավարման տարիներին ձևավորված քաղաքական համակարգից այն էր, որ փոխվեց Ռ. Քոչարյանի իշխանության «քաղաքական հենարանը»: Ի տարբերություն Լ. Տեր-Պետրոսյանի, ում «հենարանն» ուժային կառույցներն էին ու սրանց «շահերի պաշտպան» երկրապահը, ապա Ռ. Քոչարյանի իշխանության «հենարանը» դարձավ նրա կողմից աստիճանաբար ուժեղացվող «նոր նոմենկլատուրան» (տարբեր աստիճանի չինովնիկներ, իշխող կուսակցությունների ԱԺ պատգամավորներ, ՏԻՄ մարմինների ղեկավարներ, գործարար-օլիգարխներ, իշխանական հեռուստաընկերությունների ղեկավարներ) և նրա «շահերի պաշտպան» թիկնապահը: Ի դեպ, տեղին է հիշել, թե ինչպիսի դիմադրություն ցույց տվեց «նոր նոմենկլատուրան», երբ Վ. Հովհաննիսյանը (ՀՅԴ) փորձեց օրենքի ընդունման միջոցով իրավական դաշտ բերել թիկնապահի ինստիտուտը:

Ռ. Քոչարյանը շարունակեց Լ. Տեր-Պետրոսյանի սկսած քաղաքացիական հասարակության հիմնարար ինստիտուտների հնարավորությունների սահմանափակման քաղաքականությունը: Այսպես.

1) փակվեցին «նոր նոմենկլատուրայի» կողմից չվերահսկվող հեռուստաընկերությունները (Ա1+, «Նոյյան տապան», «Գալա»).

2) դատական համակարգից հեռացվեց Պարգև Օհանյանը, ինչը հասարակությունն ընկալեց որպես դատական անկախ համակարգ թույլ չտալու ազդանշան.

3) իշխանություններն իրենց համար ընտրությունների «մեծապես ցանկալի արդյունք ապահովելով» հասարակության աչքում հեղինակազրկեցին ընդդիմադիր ուժերին, որոնք «երբեք չեն կարողանում տեր կանգնել իրենց ստացած ձայներին»:

Փաստորեն, կրկին խաթարվեց իշխանություն-հասարակություն քաղաքակիրթ երկխոսության մեխանիզմը. հասարակության մի մասը զրկվեց իշխանական մարմինների գործողությունները վերահսկելու ինստիտուցիոնալ հնարավորությունից: Արդյունքը երկար սպասել չտվեց. առաջին անգամ արտահայտվեց Արկադի Վարդանյան «ազդանշանով», ապա՝ 2004-ի ապրիլի 12-ի դեպքերով, իսկ երրորդ անգամ՝ 2008-ի մարտի 1-ի իրադարձություններով: Դարձյալ ցավով պետք է փաստենք, որ հասարակության մի մասը, չունենալով իշխանական մարմինների վրա ներազդելու քաղաքակիրթ այլընտրանքային ուղիներ, այս անգամ ևս դիմեց պայքարի փողոցային տեխնոլոգիաներին:

Այսպիսով, 1996, 2004 և 2008 թթ. «փողոցային մարտերը» հետևանք են Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության հիմնարար ինստիտուտների ոչ լիարժեք գործունեության:

Ըստ էության, այսօր ՀՀ իշխանությունները կանգնած են հասարակության զարգացման երկընտրանքի առջև.

1) գնալ նոմենկլատուրային ղեկավարման ուժեղացման ճանապարհով՝ էլ ավելի ամրացնել «նոր նոմենկլատուրայի» արտոնությունները և լիազորությունները, ուժեղացնել ոստիկանությունը և ազգային անվտանգության ծառայությունը, շարունակել հասարակության ընդդիմադիր հատվածի «ձայնազրկումը», խիստ դժվարացնել հանրահավաքների և երթերի անցկացումը, մարտի 1-ի դեպքերի ողջ պատասխանատվությունը բարդել Լ. Տեր-Պետրոսյանի և նրա կողմնակիցների վրա, ձերբակալել ընդդիմադիրներին և այլն, այսինքն, մասնավորապես կրկնել բրեժնևյան ժամանակաշրջանի նոմենկլատուրային ղեկավարման քաղաքականությունը: Ի դեպ, չպետք է մոռանալ, որ այդ քաղաքականությունը հանգեցրեց ԽՍՀՄ լճացման, ինչի հետևանքով 1984-ին ԽՍՀՄ ղեկավար դարձավ «քաղաքական դիակ» Կ. Չեռնենկոն, որին էլ հաջորդեցին վերակառուցող Մ. Գորբաչովի հայտնվելը և ԽՍՀՄ փլուզումը: Ի տարբերություն խորհրդային ժամանակաշրջանի, ներկայիս հայ հասարակությունը կարող է արտահայտել իր դժգոհությունը: Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների հնարավորությունները ոչ լիարժեք կիրառելու պարագայում հասարակության մի մասը, մեր կարծիքով, իր դժգոհությունը կարտահայտի հետևյալ՝ ոչ ցանկալի ձևերով. ա) արտագաղթ, բ) անտարբերություն առաջիկա բոլոր մակարդակի ընտրությունների նկատմամբ, գ) կրկին փողոցային տեխնոլոգիաների կիրառում, դ) Հայաստանի և Ադրբեջանի նախագահների կողմից Ղարաբաղի հարցի լուծման փոխհամաձայնեցված տարբերակը հանրաքվեի դնելու դեպքում հասարակության ընդդիմադիր հատվածի մի որոշ մասը կարող է բոյկոտել հանրաքվեն կամ, որ ավելի վատ է, քվեարկել Ղարաբաղը Ադրբեջանի կազմում թողնելու օգտին, և ով գիտի, էլ ինչ իրավիճակային տարբերակներ:

Կամ՝

2) Հայաստանում ամրապնդել քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտները.

ա) «բացել» անկախ և ընդդիմադիր հեռուստաընկերություններ.

բ) ստեղծել անկախ դատական համակարգ («Պարգև Օհանյան երևույթի» խթանում).

գ) վերահսկիչ պալատը «հանձնել» ընդդիմությանը.

դ) վերստեղծել վստահություն ընտրությունների ինստիտուտի նկատմամբ: Ի դեպ, թեև 1990 և 1991 թթ. ընտրություններն անցան ոչ այնքան կատարելագործված ընտրական օրենսդրության պայմաններում և, այդուհանդերձ, արժանացան վստահության, բայց հետագայում, որքան էլ կատարելագործվեց օրենսդրությունը, այնքան հեղինակազրկվեց ընտրությունների ինստիտուտը, ասել է թե՝ ազատ և արդար ընտրությունների անցկացումը այնքան էլ «կախված չէ» ընտրական օրենսդրության կատարելագործման աստիճանից:

Այսպիսով, մեր երկրի զարգացման ուղին գտնվում է ՀՀ իշխանությունների ձեռքին և մոտակա ժամանակաշրջանը ցույց կտա, թե որ ուղին է ընտրվել:

Առայժմ այսքանը:

ԱՐՄԵՆ ԲԱԲԱՅԱՆ

[illegible]

Գերմանացիները հերթական անգամ մեղա են գալիս հրեաների առջև: Իսկ թո՞ւրքը

Ինձ թվում է՝ հայը նույնիսկ երազում, նույնիսկ ոչ հեռավոր ապագայում չի պատկերացնի, որ Թուրքիայի ղեկավարը անմիջականորեն ելույթ է ունենում.... Հայաստանի Ազգային ժողովում... թուրքերեն: Ներողություն է խնդրում Ցեղասպանության համար և գոհունակություն հայտնում թուրք-հայկական հարաբերությունների գերբարձր մակարդակի կապակցությամբ:

Իսկ չէ՞ որ համանման բան տեղի ունեցավ օրերս Իսրայելում: Գերմանիայի ներկայիս կանցլեր Անգելա Մերկելը, հանդես գալով Քնեսեթի պատգամավորների առջև գերմաներեն, իր մեջ ուժ գտավ հայտարարելու, որ Իսրայելն ու Գերմանիան փոխկապակցված են «Շոահի» (Հոլոքոստի) հիշողություններով, որ հրեա ժողովրդի ցեղասպանությունը գերմանացիներին համակում է ամոթի զգացում:

Զգո՞ւմ եք ազգերի քաղաքակիրթության մակարդակը: Իսկ թուրքն իրեն այսօր այնքան «քաղաքակիրթ» է համարում, որ տակավին ոճրագործությունից չմաքրագործված ձեռքով ծեծում է Եվրոպայի դուռը: Հիմա էլ՝ վերականգնված գլխաշորով:

Ընդսմին, չի կարելի ասել, թե գերմանացիներին ու հրեաներին հեշտ է տրվում այդ հաշտությունը: Նույնիսկ Քնեսեթի պատգամավորների մեկ հարյուրը պատրաստ էր լքել դահլիճը կանցլերի ելույթի ժամանակ: Սակայն գերմանացիների կողմից մեղքի ընդունումը և հսկայական նյութական փոխհատուցումը մեղմում են հրեաների ցավը:

Իսկ թուրքե՞րը...

Իսկ մեր որոշ թուրքասեր հայե՞րը...

ՌՈՒԲԵՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ,
Մոսկվա

ԼՂՀ

Կառավարությունը տրամադրված է հետամուտ լինելու մշակահողերի իրացմանը

ԼՂՀ կառավարությունն օրերս կայացած նիստում քննարկել է համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող՝ վարձակալության տրամադրված հողամասերի խնդիրը: Կառավարության տեղեկատվության և հասարակայնության հետ կապերի վարչության տեղեկատվության համաձայն, այսուհետև կգործի վարձակալական վճարների հաշվառման և վճարումների ընդունման նոր կարգ: Խնդիր է դրված լիովին գույքագրել հանրապետության վարելահողերը և ամբողջը բերել իրավական դաշտ: Մոտավոր հաշվարկով, չի մուտքագրվում 255 մլն դրամի վարձավճար:

Նիստում մտահոգություն է հնչել նաև, որ օգտագործվող վարելահողերի և առկա հողատարածքների առթիվ պետական տարբեր մարմիններ հրամցնում են տարբեր տվյալներ: Այդ կապակցությամբ վարչապետ Արա Հարությունյանը շրջվարչակազմերին և ԼՂՀ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեին հանձնարարել է՝ եռամսյա ժամկետում հաշվառել հանրապետության վարելահողերը և հողային ամբողջ ռեսուրսները: Խնդիրը դիտարկվել է ոչ միայն տվյալ ասպարեզի վերաբերյալ լիարժեք տեղեկատվություն ունենալու պահանջով, այլև՝ պարենային անվտանգության ապահովման հեռանկարով: Վարչապետը զգուշացրել է, որ ստուգումներ են անցկացվելու առկա և օգտագործվող հողատարածքների գծով՝ պարզելու համար, թե իրականում մշակաբույսերի ինչ ծավալի արտադրություն է հնարավոր կազմակերպել և հայտագրել այն՝ իրավական բոլոր նորմերի կիրառմամբ:

Հարկ է նշել, որ նմանատիպ մտահոգություններ, տարբեր առիթներով, հնչել են նաև նախորդ կառավարության օրոք, սակայն չեն դարձել լուրջ քննարկման առարկա:

Թվում է՝ հետևողական լինելու դեպքում հնարավոր է էական արդյունքի հասնել, մանավանդ որ համայնքների սահմաններից դուրս գտնվող հողամասերի ճակատագիրը բնակչության շրջանում տարակերպ մեկնաբանությունների առիթ է դարձել: Եվ ոչ առանց հիմքի:

ԿԻՄ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ,
Ստեփանակերտ

22 ՄԱՐՏ 2008 ԷՋ Ա

ԱԶԳ

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ՄՇԱԿՈՒՅԹ

Պարբերականությունը՝ երկշաբաթյա

Թիվ 5(48)

Ամո՞ղ բոլոր սրբերից ամենասուրբն են այն մի խումբ գրականագետները, որոնք այսօր առանց երկար մտածելու անարգանքի սյունին են գամում Հրաչյա Քոչարին, մեղադրանքների հեղեղ ուղղում նրա դեմ՝ մոռանալով անցած հանգուցյալների հանդեպ հարգանքի պարտավորությունը: Եվ ինչո՞ւ հանկարծ հիմա այդքան խիզախացան ու ակտիվացան նրանք: Կարդացե՞լ են արդյոք այդ երկերը Քոչարի վերջին սերնդակիցների, մտերիմների ու հարազատների կյանքից հեռանալուց հետո: Մեծ առաքինություն չէ, այլ թույլ ու արատավոր վարվելակերպ՝ վաղուց մեռած մարդու դեմ սուր ճոճելը, գիտենալով, որ նա չի կարող պատասխանել: Համոզված եմ, որ Քոչարի կենդանության օրոք նրանցից ոչ մեկը չէր համարձակվի բարձրաձայնել իր ներսում կուտակված չարությունը, ինչպես չեն համարձակվել այդ անել նրանց նախորդները, թեև ինչպես տեսնում ենք այսօր, կարողացել են ժառանգաբար փոխանցել իրենց չիրականացած նկրտումներից բխած վիրավորանքն ու նախանձը: Ինչպես գրել է բանաստեղծ Հրաչյա Հովհաննիսյանը 1969թ.՝ *«Որոշ մարդիկ (ինչպե՜ս, նրա մահից հետո) լռելյայն կամ փափսխելով ծածկում են հակասություններ, տուռնկերով գծեր երևան բերել նրա կյանքի պատմության և բնավորության մեջ: Քոչարն անբիծ չէր բառի բացարձակ իմաստով, ինչպես անբիծ չէ երկրային ոչ մի արարած: Բայց նա տասը գլխով մեծ էր հենց այդ չարախոսներից, որոնց գործողությունների վսեմականությունը ավելի է իրական, որովհետև կյանքի և մարդու նկատմամբ անտարբերությունը կամ բարեպաշտ խոսքով ու ժպիտով սողոսկած խաղաղ միտումը ավելի խեղճուկ են և կործանարար, քան երբեմն մոլոր, երբեմն նույնիսկ անճիշտ, բայց էությամբ արտահայտված խոսքը»*: (Հր.Հովհաննիսյան, Ժամանակի շունչը, 1976, էջ 158):

2007թ. նոյեմբերի 19-ին «Գրական թերթ»-ում Նորայր Ադալյանի հոդված-զազրագրի հրապարակումից հետո տարօրինակ ու հիվանդագին կերպով ակտիվացավ գրական մթնոլորտը: Պարզվեց, որ կան «քոչարախտով» տառապող մի խումբ մարդիկ, որոնք չգիտես ինչու, հենվելով հին-հին դարուց եկած բամբասանքների վրա, անմոռ ուրախությամբ երևան հանելով նրա երիտասարդ տարիքում կատարած մի երկու սխալները և չխորանալով նյութի, երևույթների բովանդակության ու դրդապատճառների մեջ, գիշատիչ անգղների նման հոշոտում են նրա աճյունը: Ընդ որում մոռացության են մատնվում կամ նույնիսկ արժեզրկվում են բոլոր այն հսկայական ու խիզախ արարքները, որոնց արդյունքում մենք ունենք, այսօր էլ սովորական թվացող, ազգային բարիքներ, և ոչ մեկի մտքով անգամ չի անցնում, թե ինչքան առողջություն ու ավյուն է ներդրվել մեր մշակութայնության և հասարակության՝ Հր.Քոչարի կողմից, դրանք կյանքի կոչելու համար:

Ես գրականագետ չեմ, մասնագիտությամբ ժառանգաբան-մարդաբան եմ, սակայն մեծացել ու հասունացել եմ գրական միջավայրում և միշտ համոզված եմ եղել, որ գրականագիտությունը շատ խոր գիտություն է ու բազմակողմանի գիտելիքների ու փաստերի տիրապետումից բացի պահանջում է նաև ունենալ դրանց ճշմարիտ վերլուծության ներհուն տրամաբանությունն ու իմաստը հասկանալու կարողություն: Ցավոք, Հր.Քոչարի դեմ ուղղված հոդվածներում անզեն աչքով երևում է, որ հեղինակները բոլորովին ծանոթ չեն ոչ արխիվների, ոչ հրատարակված ռեժիմների հետ, և ոչ էլ ճանաչել են իրենց կողմից զրպարտվող գործող անձ դարձած գրողին: Դրա հետ մեկտեղ, այնքան ինքնավստահ են խեղաթյուրում իրողությունները, այնպես հմուտ են օգտագործում վտանգավոր կիսաճշմարտությունները՝ մոնտաժելով (կցելով կամ անջատելով) տարբեր ֆրազներն ու իրական փաստերը, որ կարող են շարժել աշխարհի բոլոր պատմաբանների սև նախանձը:

Երկար էի տատանվում. արժե՞ արդյոք պատասխանել, հակաճառել թույն ու մաղձ ժայթքող, հերյուրանքները նախանձի զենք դարձրած մարդկանց: Չէ՞ որ զրպարտանքի խո-

ությունը բխում է զրպարտողի ներքին կուլտուրայի, դաստիարակության ու ունակությունների պակասից:

Հիմա եմ հասկանում, թե ինչպես են 1930-ականներին մարդկանց ներքաշել տհաճ ու ճակատագրական բանավեճերի ու կռիվների մեջ: Այսօր ստիպված եմ պատասխանել, որովհետև նախ՝ լռությունը կարող է սխալ հասկացվել և ընկալվել իբրև համաձայնության նշան, երկրորդ՝ որ անտեղյակ մարդիկ կարող են անվերապահորեն հավատալ վերոհիշյալ հոդվածներին և ամենակարևորը՝ ներկայումս ապրողներից ոչ ոք ինձնից լավ չի ճանաչել իմ հորը:

Ես դստեր իրավունքով, բայց ավելի շատ գիտնականի հավասարակշռվածությամբ, լծվեցի գործի՝ ուսումնասիրելով բազմաթիվ արխիվներ, մամուլ և գրականություն՝ նյութին փաստացի ծանոթանալու նպատակով: Եվ իմ աչքի առաջ բացվեց մի անախորժ պատկեր, որի մասին ստիպված պետք է խոսեմ այստեղ, սակայն միևնույն ժամանակ շատ նրբանկատ պիտի լինեմ, որովհետև երևի դեռ կան բոլոր գործող

այսօր հիմք է հանդիսանում նրան առողների սանձարձակ հարձակումների համար: Եթե նա ապրեր նման գաղտնի գործունեություն ծավալեր, երևի այսօր գրելիք չունենային հիշյալ գրականագետները: Ես խոսքս ուղղում եմ դասալիքի պատիվը հանձնված «վայ դասալիքներին» ասելով, ցույց տվեք մի իրավական փաստաթուղթ, մի իրեղեն վկայագիր, որ կհաստատի Քոչարի հասցեին գրած ձեր մեղադրանքները: Գիտեմ, որ կհիշեն Սովետական Գրողների միության ֆոնդում պահվող արձանագրությունների մեջ ծանոթ ու մերսված տողերը, որ տաղտկալի ու հոգնեցուցիչ միապաղաղությամբ «թխում» են միմյանցից: Ես, ի պատասխան դրան, կբերեմ գրեթե բոլոր մյուս գրողների հնչեցրած ու գրած հսկայական թվով ոչնչացնող մեղադրանքներն ու ելույթները՝ սկսած 1920-ական թվականներից, երբ Հր.Քոչարը դեռ երեխա էր:

Հետաքրքրական է, որ մեղադրողների շարքում հայտնվել է ոմն Ռուզան Արիստակեսյան, որն իր անձնական հաշիվները Գրականության ինստիտուտի հետ մաքրելով, ռիկոշետով կպնում է Հր.Քոչարին և գրեթե ֆիզիկական

նավերների ժամանակ իր՝ երիտասարդի, անխոհեմ, տղայական խոսքերի պարտադրանքը հետո պիտի հասկանար: Ինչպես Չարենցն է զղջացել Վահան Տերյանին գնահատականներ տալուց հետո, երբ խոսել ու գրել է Տերյանի «ջերմոցային գրականության» և այն մասին, որ նրա «գրական դպրոցը» մի կիսամեռ վիճակ է և __մի անդրաշխարհային չորրորդ աստիճանի հոտեցնոց__ (ծայրահեղ հետևանք). (տես՝ Ե.Չարենց, Երկերի ժողովածու, հ. 6, 1967, էջ 19): Կամ հիշենք Տերյանի ու տերյանական պոեզիայի դեմ «Երեքի դեկլարացիան» գրված 1922-ին, իսկ Տերյանի մահից հետո՝ 1926-ին, արդեն Տերյանին նվիրված ափսոսանքով լի «Մեռած պոետին» բանաստեղծությունը (Նույն տեղում, էջ 570, 793):

Այդ տարիների մասին որոշակի պատկերացում ստանալու համար պետք է ծանոթանալ արխիվներ և թերթել այն սղագրությունները (ի դեպ շատ անհաջող, թերի ու սխալներով լեցուն), որոնցից բացահայտվում է, թե ինչպես «բոլշևիկյան զգոնությամբ» որոնվում էր, թե ով ում պետք է բաներ, կամ թե ինչու է Իսահակյանն

«Ով ոչ մի մեղք չունի, թող առաջինը քար նետի...»:
Քրիստոս

ՆՎԱՐԴ ՔՈՉԱՐ

ՀՐԱՉՅԱ ՔՈՉԱՐ
ԶՐՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գրողների տանը՝ արգենտինահայ հյուրերի հետ: Նստած են աջից՝ Սարմենը, Մահարին, Քոչարը, Ս. Կապուտիկյանը, Նաիրի Զարյանը եւ ուրիշներ:

ածնանց ժառանգները կամ գրողների երկրպագուները, որոնց դառնացնելն ու վիրավորելը ամենևին էլ չի մտնում իմ նպատակների ու ֆունկցիաների մեջ, ի տարբերություն այն հոդվածագրերի, որոնք այդքան ծանր ապրումներ պարգևեցին ինձ ու Հր.Քոչարի թոռներին: Ի միջի այլոց ասեմ նաև, որ որոշ պահանջում էր դատական գործ հարուցել «դահիճ», «մատնիչ», «գող» և այլ անբարոյական անվանարկումների համար, պահանջելով, որ փաստացի ապացույցներ բերվեն նման մերկապարանոց հայտարարությունների համար:

Մեղադրող եւ մեղադրվող

Ի՞նչ է նշանակում «դահիճ»: Կոչվե՞լ է արդյոք Քոչարը մեկնումեկի վրա իր ճանապարհի համար, դանակահարե՞լ է որևէ մեկին: Տեսե՞լ են տեսել Քոչարի որևէ մատնագիրը: Քոչարն այն վախկոտ ու թուլամորթ մարդկանցից չէր, որ մատնագրերով հարցեր էին լուծում: Նա եթե խոսել կամ գրել է, ապա խոսել ու գրել է բաց, բոլորի ներկայությամբ՝ հրապարակավ, ինչն էլ

համոզմունք զգալով գրում է. *«Ինչն է սուտ կամ զրպարտություն... այն, որ Հր.Քոչարը 1920-30-ականներին Ն.Զարյանի գլխավորությամբ տևական ջարդարարական գործունեությո՞ւն է ծավալել մեր մեծերի՝ Ե.Չարենցի, Ա.Բակունցի, Գ.Մահարու դեմ»* («Ազգ», 26 հունվար, 2008): Այնուհետև նույն տեղում մեջբերում է Ն.Զարյանի ելույթից մի հատված այն մասին, թե 1925թ. ժողովում ինչպես է նա մերկացրել հակահեղափոխական գրողներին:

Ուրեմն պետք է սահմանափակ ու անտեղյակ լինի գրականագետը, որ գոնե գրելուց առաջ չճշտի, որ 1920թ. Հր. Քոչարը եղել է 10 տարեկան, հետևաբար՝ 1925-ին՝ 15 տարեկան, իսկ 1930-ին՝ 20: Մինչև 1933-1934 թթ. Հր. Քոչարը եղել է բանֆակի ուսանող և գրական ասպարեզում դեռևս չի երևացել, ուստի որոշիչ դեր չի խաղացել: Ես ամենևին չեմ փորձում խառնել անցյալի մոխիրները, շատ լավ հասկանալով Չարենցին տրված գնահատականների պատճառը, որոնց համար միշտ զղջար ու ափսոսար Հր. Քոչարը: Գրական բա-

այցելել կաթողիկոսին ու Չարենցին, և որ Չարենցը հարցաքննվել է Պետանվտանգության կողմից իր մի հայտնի բանաստեղծության համար, որի մասին գիտեր միայն Բակունցը և որ նրա դավաճանության արդյունքն է իր դեմ հարուցած մեղադրանքը (Տես՝ Գ.Մ.Ֆ. արխիվ 16, էջ 42): Ընդհանրապես այդ արխիվները կարդալիս երբեմն նույնիսկ ծիծաղս էր գալիս, որովհետև այսօրվա տեսանկյունից այնքան միամիտ ու մանկամիտ են թվում նրանց մեղադրանքները, այնքան անհեթեթ, որ զարմանում ես, թե լուրջ մարդիկ ինչպես են լրջորեն օգտագործել օրինակ՝ *«տրոցկիստ-նացիոնալիստ-ավերբախական-հակահեղափոխական-վիժվածք»* և այլ նման բառերը, ինքնապաշտպանվելու համար միմյանցից և իրենց պաշտպանելու համար նույն մեղադրանքներից: Սակայն պարզ է դառնում, որ այն ժամանակների լեքսիկոնը, վիրավորական բառերը, բարքերը եղել են շատ յուրահատուկ, տարբերվելով մեր այսօրվա պատկերացումներից, իսկ ինքնապաշտպանությունն ու ինքնահաստատությունը պարտադիր պայման են եղել բոլորի համար անխտիր:

Կարդում եմ Մարո Ալազանի հուշերը. *«Ինչպես առաջներում նշել եմ, այն ժամանակներում տեսակետների տարաձայնությունները չէին խանգարում գրողների մտերմությանն ու ընկերությանը: Ժողովներում ամենախիստ խոսքերով իրար նախատում, ծաղրում էին, իսկ ժողովից հետո իրար թևանցուկ արած գնում էին «Ինտուրիստ» մի-մի բաժակ սուրճ խմում, նորից ու նորից ամեն մեկը աշխատում էր իր տեսակետն ամուր դիրքերի վրա դնել, հետո էլ իրար թևանցուկ փողոցում զբոսնում էին ու տուն գնում»* (Մ.Ալազան, Ն.Զարյան, «Գրականագիտական հանդես», Բ գիրք, 2004, էջ 191): Նույն հուշերի 193-195 էջերում կարդում եմ. «Ճաշից հետո Նաիրու հյուրընկալ ընտանիքին մնաս բարով ասելով, փողոց դուրս եկանք զբոսնելու և թարմանալու: Ալազանն ասաց.

- Հիշո՞ւմ եք, մեր վերադարձի օրերին գրողները խումբ-խումբ մոտենում էին մեզ և ասում, որ մեզ բանտ ու աքսոր ուղարկողները Նաիրի Զարյանն ու Հրաչյա Քոչարն են եղել: Միշտ մեզ վարկաբեկող ու նվաստացնող հոդված-

Շարունակությունը՝ էջ Բ

Բանավեճ

Ա էջից

մեր են գրել ու դասոնսներ են սելել համապատասխան օրգաններին: Ինչ դասոնսների մասին է խոսքը, երբ նրանք մինչև օրս էլ չգիտեն մեր մեղադրանքների մասին:

Չնայած Ալազանն էլ, Նորենցն էլ այդ կարծիքին էին, բայց ընդհանուրի ճնշման տակ երկուսն էլ սկսեցին Նաիրու հետ չխոսել, անգամ չբարևել: Այդ դրությունը տեսնելով ես միջամտեցի.

- ...Այդ դեպքում բոլոր գրողներին էլ պետք է չբարևել, բոլորն էլ մեր մասին գրել ու խայտառակ ելույթներ են ունեցել իրենց ժողովներում: Ես իմ սեփական աչքերով եմ կարդացել նրանց հոդվածները: Փոխանակ ուրիշների խոսքերին հավատալու՝ գնացեք կարդացեք 1936-38 թվերի մամուլը, հատկապես «Գրական թերթը» և դուք կհամոզվեք իմ խոսքերի ճշմարտությանը:

Նույն խորհուրդը մեզ են տալիս, սիրելի ընթերցող, որով դուք կհամոզվեք իմ հուշերի ճշմարտությանն ու անկեղծությանը» (էջ 194): «Մյուս օրը Ալազանը գնաց Գրողների միության գրադարան, վերցրեց այդ տարիների «Գրական թերթ»-ի համարները և կարդաց իրենց մասին գրված հոդվածները: Տուն մտնելով շատ հուզված ասաց.

- Այո, բարեկամս, դու շատ ճիշտ ես, չկա մի գրող, որ մեզ հայհոյած չլինի. միայն մի մասը ավելի քաղաքավարի է հայհոյել, մյուսները՝ ավելի անքաղաքավարի: ...Ի տարբերություն մյուսների՝ Նաիրին գոնե իրենց արդարացման համար երկարատև ճիգ ու ջանք էր գործադրել» (էջ 195):

Բոլորը բոլորի դեմ

Հետևելով Մարո Ալազանի խորհրդին սկսում ենք ընթերցել այդ տարիների թերթերը և ընկնում մի սարսափելի խառնաշփոթության մեջ: Թվում է՝ չկա մեկը, որը մյուսի դեմ ընդդիմացած չլինի, և տպավորությունն այնպիսին է, կարծես բոլորն իրար հետ օլիմպիական մարզիկների նման մրցման մեջ են մտած: Ընդ որում զգացվում է, որ այդ հարցերում խրախուսվել է մեծ ակտիվությունը, իսկ պասիվությունը՝ դատապարտվել: Նյութերից հստակ երևում է նաև, որ նման քարերը հասցեագրված են եղել 1937թ.-ից շատ ավելի վաղ տարիներից:

Ակնհայտորեն դժվար չէ, որովհետև բոլոր նյութերին ծանոթանալու համար բավարար չէ 2-3 ամիսների ուսումնասիրությունը: Միայն անձնավորություններ, որոնց մյուսների նկատմամբ դաժան մեղադրանքներին դեռևս չեն հանդիպել, Ավ. Իսահակյանն ու Վ. Թոթովենցն են:

Բերենք մի քանի օրինակ. **«Գրական թերթ» 10 հունվարի, 1937թ.**: Տպված է Ստ.Զորյանի ճառը Կրեմլում, որն միավոր ավարտվում է «Ուռա Ստալինին» բացականչությամբ: Ստալինը հետաքրքրվում է Չարենցի վիճակով, Զորյանն ասում է, որ նա շատ լավ է: Վ.Թեքեյանը գրել է «Հակահեղափոխական նացիոնալիստների գրական հնարները»՝ ուղղված Վ.Թոթովենցի, Ա.Բակունցի, Ալազանի և մյուսների դեմ: Գ.Աբովյանի հոդվածը՝ «Ալազանի նացիոնալիստ-տրոցկիստական զարշելի դեմքը»: **«Գրական թերթ» 31 հունվարի, 1937թ.**: Տպված է ռուսական մամուլից թարգմանված նյութը «Հակախորհրդային տրոցկիստական կենտրոնի դատավարությունը»՝ Լ.Տրոցկու ցուցումներով հակախորհրդային տրոցկիստական կենտրոն ստեղծելու համար մեղադրվածների և գնդակահարման դատապարտվածների մասին: Մեղադրվում են ռուս մտավորականներ Պյատակովը, Սոկոլնիկովը, Ռադեկը, Սերեբրյակովը, Լիվշիցը, Բոգուսլավսկին, Դրոբնիսը, Մուրալովը, Կնյազևը և այլ՝ հայրենիքի դավաճանության, լրտեսության, դիվերսիայի և այլ հանցանքների մեջ: Այդ կապակցությամբ, ինչպես խորհրդային միության դեկավարների մոտ, մեր մոտ էլ հավատարմության ներքո և որպես նվիրյալ սովետական խաղաղության հանրապետության, մեր գրողները՝ առանձին փորձով հոդվածներով.

Դ.Դեմիրճյան- «Ոչ մի խնայում հայրենիքի դավաճաններին»
Ս.Մանվելյան- «Ոչնչացնել անխնա կերպով»
Զ.Եսայան- «Մարդկության թշնամիները»
Ստ.Զորյան- «Իմ նողկանքը»
Ն.Զարյան- «Մահ հայրենիքի դավաճաններին»
Արազի- «Զարզանդի անդունդը»
Գ.Սարյան- «Զզվելագրանգված զառանցանքներից...»:

Թվում է, թե հարց պիտի առաջանա. Ինչ գործ ունեն մեր գրողները և ինչու իրավունք ծախված դատապարտելու իրենց անծանոթ, ազգությամբ ռուս և անկապ՝ անմեղ մարդկանց: Ահա այդ եր դաժան ժամանակի պարտադրանքը, թեև չի բացառվում, որ նրանք անկեղծորեն հավատացել են այն ամենին, ինչ գրվել, թելադրվել ու հրամայվել է պարտիայի կողմից...

Հատկապես ակտիվ է եղել Գ.Աբովը, որն, ինչպես հայտնի է, նախկինում շատ մտերիմ է եղել և Չարենցի, և Ա.Վշտունու, և Վ.Նորենցի հետ:

«Գրական թերթի» 1937թ. մարտի 20-ի համարում բացի Զ.Եսայանի հոդվածից, որտեղ կոչ է արվում պայքարել հին տրամադրությունների, թշնամու գաղափարախոսության դեմ, տպված է նաև Աբովի ելույթը Հայաստանի գրողների միության 4-րդ պլենումում, որտեղ նույն ծանր ածականներով խոսվում է Բակունցի, Թոթովենցի, Ալազանի, Վանանդեցու, Նորենցի, Մահարու և այլոց դեմ:

«Գրական թերթ», 27 մարտի, 1937թ.- Առաջին՝ Դ.Դեմիրճյանի դեմ, Ղարագյոզյանը՝ Խանջյանի, Սիրասի դեմ, Կոլյանը՝ Բակունցի ու Ալազանի դեմ, որ փչացնում են սկսնակ գրողներին, Վ.Գրիգորյանը՝ Մ.Արմենի դեմ, խմբագրության կողմից՝ Ռ.Զարյանի դեմ, որն անցյալում խմբագրել է Բակունցի ու Ալազանի նման նացիոնալիստ հակահեղափոխականներին: Խ.Այվազյանը՝ Սուրխաթյանի ու Վանանդեցու դեմ, Զ.Եսայանը քննադատում է Ստ.Զորյանին ու Դ.Դեմիրճյանին, կանգ է առնում գրական կազմակերպության նացիոնալիստ-տրոցկիստ նախկին ղեկավարության հասցրած չարիքների վրա:

Նույն թվականի հունիսի 12-ի «Գրական թերթում» տպագրված է Ա.Ամատունու ՀԿ(բ)Կ X-րդ համագումարում տրված հաշվետու զեկուցումը «Հայաստանի խորհրդային գրականությունը և առջևսը» խորագրով: Այստեղ նա կարդում են՝ նույնը, նույնը, նույնը՝ Դ.Սիմոնյանի, Ա.Բակունցի, «Նոյեմբեր» խմբակի, Չարենցի՝ Կոմկուսին ուղարկած մեղայական նամակի, Խանջյանի, Ալազանի, Վանանդեցու, Նորենցի, Մ.Արմենի և այլոց մասին: Իսկ արդեն հոկտեմբեր ամսվա համարներում, երբ «Գրական թերթի» խմբագիրն է Հեմինին, գրվում է նույն Ամատունու դեմ: **Հոկտեմբերի 8 ու 30**-ում խմբագրականում կարդում ենք «Տրոցկիստական-նացիոնալիստական փտված Ամատունին...» ...1924-25թ.-ից սկսած... 1927թ. հայ նացիոնալիզմի սանձարձակ պարագլուխ Աշոտ Յովհաննիսյանին գրած զաղտնի նամակում ... «Ժողովրդի սուր թշնամի, ԳՄ հարտուղար է նշանակում Արովին»: ...«Իսկ գողներ Ն.Զարյանն ու Ա.Վշտունին, որոնք տուժ են տվել ավերբախականությանը, մինչև օրս լուռ են մնում իրենց սխալների մասին»: ...«Հակահեղափոխական Ամատունին իր պաշտոնյության տակ էր առել և թեքվահարում էր բուրժուական նացիոնալիզմի փտվածք, օրինոն Զաբել Եսայանի տիպի անձնավորություններին, ինչպես նաև Չարենցին իր պաշտոնյության տակ էր առել»: Գրեթե նույնը կարդում ենք **Հոկտեմբերի 24-ի ու 32** համարում, որտեղ ավելանում են Խ.Սարգսյանի, Գ.Բեսի, Ռ.Զարյանի և «այլ սադրիչների» անունները: Իսկ Ա.Ռսկերյանի հոդվածն ուղղված է Աշոտ Յովհաննիսյանի, Խանջյանի և Ամատունու դեմ:

Պետք է արդյոք շարունակել: Ես ներկայացրեցի 1937 թվի լոկ «Գրական թերթ»-ի որոշ համարների «ծաղկաքաղը» միայն, միտումնավոր չներկայացնելով հատվածներ հոդվածներից: Նախ՝ որովհետև դա ինձ ոչ մի հաճույք չի պատճառում և, բացի դրանից, հոդվածը չեմ ցանկանում առավել ծանրաբեռնել: Ուղղակի ուզում եմ ընթերցողին հակիրճ ներկայացնել այն մթնոլորտը, որում գործել են մեր «մեղավոր» և «անմեղ» գրողները: Սակայն իմ հավաքած նյութը շատ ծավալուն է, և ես խոստանում եմ մոտ ապագայում լույս ընծայել ավելի ընդարձակ, փաստարկներով ու անաչառ վկայություններով մի գրույկ, որից ընթերցողներն իրենք կկատարեն եզրակացություններ փաղել:

Չգիտեին ինչ էր սպասում իրենց

Այստեղ նպատակահարմար եմ տեսնում մի երկու դրվագ ներկայացնել ընթերցողին Հռիփսիմե Յովհաննիսյանի երեսնամյա տարիների հիշողություններից, որտեղ նա նկարագրել է իր առաջին հանդիպումները Ալազանի և Հր.Քոչարի հետ (Հր.Յովհաննիսյան, Ոսկե աշուն, Երևան, 1984): Դասական գրականության մասին խոսելու ընթացքում պատանի Յովհաննիսյանը հարցնում է Ալազանին.

«- Բա ինչու եք այդքան քննադատում գրողներին, ընկեր Ալազան:

Մարիետա Շահինյանի հետ. ձախից՝ Հր.Քոչար, Մ. Շահինյան, Վ.Վաղարշյան, Գ.Սահակյան, հետևում՝ Ս.Զորյան:

- Գիտես ինչ: Այդ հարցերը բարդ են, մեզ էլ անհայտ, չեմ կարող խնդրին մեզ բացատրել: Մենք էլ ենք մեղավոր, մեր միջավայրը, մեր մարդիկ: Ամեն մեկը ճշմարտությունը իր ձևով է ընբռնում: Հետո ուրիշ բաներ էլ կան, դու դեռ չգիտես, լավ կլինի չիմանաս էլ: Անցուշ գաղափարական շեղումները պիտի դատապարտել: Բայց ո՞րն է շեղումը, ո՞րն է ճիշտը, այս հարցերն ամեն մեկը յուրովի է հասկանում: Ես էլ եմ սխալվել: Ի վերջո, ամեն բան կճշտվի» (էջ 80):

Գրեթե նույն բանն ասում է Հռիփսիմեին Հր.Քոչարը, ում հետ հանդիպում են Ծաղկաձորում 1939թ.-ին: Կուսակցական տույժ ստանալուց հետո Քոչարը որոշ ժամանակ մնում է անաշխատանք և վերջապես տեղավորվում է Հայաստանի Նյութական կուլտուրայի պատմական հուշարձանների պահպանության կոմիտեում, համեստ աշխատավարձով: Նա գալիս է հանգստյան տուն գիշերելու համար տեղ գտնելու ակնկալիքով և պատմում է, որ շատ գոհ է այս աշխատանքից, թեև նյութական որևէ զգալի օգուտ չունի: Գոհ է, որովհետև աշխատանքի բերումով թափառում է Հայաստանով մեկ, լինում է գյուղերում, ծանոթանում շատ հետաքրքիր ծերունիների, երիտասարդների հետ, նայում-սովորում է հին վանքերի, մատուռների այսօրվա վիճակը՝ զեկույցներ ներկայացնելու համար և հետո՝ սիրած ժամանակ է մնում գրական աշխատանքով զբաղվելու: Երկար զրույցելուց հետո Հռիփսիմեն իրեն մտահանգող հարց է տալիս.

«- Ընկեր Քոչար, ինչ կարող եք ասել վերջին տարիների այս մռայլ և աղետալի իրադարձությունների մասին, Նաիրիի և ձեր ընկերության մասին:

Նա մի պահ լուռ մնում է, հետո խոսում.

- Ես Նաիրի Զարյանին շատ եմ հարգում: Մարդկանց բարեկամությունը կարող է սկսվել չնչին առիթներից: Բայց բարեկամությունը, ազնիվ, անկեղծ բարեկամությունը, նաև բարոյականություն է: Գյուղից նոր էի եկել: Գրում էի պատմվածքներ, ակնարկներ: Իմ առաջին պատմվածքը դուր եկավ Ակսել Բակունցին: Խոսքը «Խաչե»՝ րոպական կյանքից առած պատմվածքի մասին է: Շատ ազնիվ և բանականության, ես պիտի հավանականություն գտնեի նրա մոտ: Բայց Բակունցը խստապահանջ և գրական շրջանակներից մեկուսի մարդ էր: Իմ փորձերը՝ նրա հետ ավելի մոտենալու, ուղղակի չստացվեցին: Մենակ էի, անտուն, ոչ մի հաստատ չունեի: Հենց այդ ժամանակ էլ Նաիրին հանդիպեց: Նա ավագ եղբոր պես վերաբերվեց ինձ. միաժամանակ ես նույնիսկ զիջում էի նրա տանը: Բարդ ու դժվարին ժամանակներում ենք ապրում: Դեռ այդ՝ քո ասած մռայլ իրադարձություններից առաջ գրականության մեջ, գրական կյանքում տեղի էին ունենում շատ ու անվերջ վիճաբանություններ: Ով էր ճիշտ, ով էր սխալ՝ այնքան էլ հեշտ չէր իմանալ: Մեր գաղափարները նոր էին, շատերը լավ չէին պատկերացնում, թե ինչն է ընդունելի, ինչը՝ ոչ: Ամեն մեկը յուրովի էր մեկնաբանում այս կամ այն գրական-գաղափարական լոզունգը: Խաղից ոչ ոք դուրս չէր մնում: Խոսքս նոր, սովետական շրջանի գրողների մասին է: Բոլորն էլ խոսում էին, բոլորն էլ գրում, վիճում: Եվ գրողները, և կուսակցական աշխատողները, և ուսանողները: Դե արի ու այդ բոլորի մեջ իմացիր ճիշտն ու սխալը: Մի բան կարող եմ հաստատապես ասել. վիճողներից և ոչ մեկը, ոչ այս կողմից, ոչ այն կողմից, երբեք, ոչ մի անգամ չէին գուշակում, որ այդ վեճերը կարող են աղետի հասցնել, ոչ ոք չէր մտածում, որ դրանք կարող են այսպիսի հետևանք ունենալ: Ինչ գիտեմ, եթե վիճողներն իմանային, թե ինչ է սպասում իրենց, գուցե բոլորովին էլ մասնակից չլինեին այդ զզվելի, գլուխները թաց արած՝ իրենց գործով զբաղվեին, ինչպես ոմանք: Սա դաժան, անասելի փորձություն էր: Գրողների մեղքը թեթև է, թեպետ հետևանքները այդքան ծանր նստեցին բոլորի վրա: Այնուհետև ստեղծվեց արդեն անհեթեթ, անտրամաբանական մի մթնոլորտ: Եթե սկզբում հավատում էինք, որ թերևս ճշմարտություն կա այդ դեպքերի հիմքում, ապա շուտով զգացինք, որ մի բութ բնազդ, մի անհայտ ձեռք խառնում է բոլորին և իրականության մեջ իշխում է մի սարսափելի անսկզբունք, անգաղափար նեռանքան. դու ինձ ես ուզում վնասել, ես էլ՝ քեզ, մենք նրանց, նրանք էլ մեզ... Անհեթեթ վիճակ... Այ, սիրելիս, այսպես եղավ...

Նա մի քանի օրինակներ է բերում անցյալից, չի թաքցնում, որ ինքն էլ է խոսել, դատապարտել, բայց նաև չի մոռացել, թե ինչպես են իր մասին ասել և ինչ են ասել:

- Այնուամենայնիվ, իմ հայրը Քոչարն է եղել, որին մեղադրում են խմբապետ լինելու մեջ: Դրա համար ես շատ եմ տուժել: Նույնիսկ մի քանիսը նեղում էին ինձ, թե ինչու իմ առաջին պատմվածքը հավանել և տպագրության է հանձնել Բակունցը: Դրա վրա էլ էին շեշտը դնում. հասկանալի է, ինչ նպատակով...

Այդ զրույցից հետո ինչ-որ չափով ամբողջանում են իմ տեղեկությունները, պարզվում են իմ պատկերացումները» (էջ 208-211):

Ես այս մեջբերումը տվեցի գրքից լրիվ, որպեսզի Քոչարի խոսքերով բացատրեմ իրողությունն այնպես, ինչպես ինքն է զգացել, գուցե ինչ-որ բան հասկանան նաև գրականագետները, և գուցե խորհեն այն մասին, թե ինչպես կվարվեին իրենք՝ նման պայմաններում հայտնվելու դեպքում: Թեև արդեն գուշակում եմ, որ նրանք իրենց մասին այնքան բարձր կարծիք ունեն, որ վայրկյան անգամ չտատանվելով կասեն, որ իրենք անձնապաշտպանության ու խիզախ են և երբեք չէին ընկնի նման կացության մեջ, դիֆիրամբներ չէին ձոնի Ստալինին, նամակներ չէին գրի Բերիային և իրար չէին մեղադրի «գրական» ու քաղաքական հանցանքների մեջ: Այնինչ այսօր մենք տեսնում ենք, թե ինչպես են իրար ուտում գրական աշխարհի որոշ այրեր՝ նմանվելով անոթի մեջ լցված ու իրար խայթող կարիճների: Այսօրվա նրանց պայքարը ոչ թե գաղափարական է, ոչ թե կենաց-մահու կռիվ է, այլ՝ պաշտոնի, փողի, շնորհանքների և ամբիցիաների, ամեն գնով անուն և համբավ վաստակելու կռիվ: Ի դեպ ասեմ, որ Քոչարը շատերի նման Ստալինին չի գովերգել, նամակներ չի ուղղել Ստալինին ու Բերիային, և իզուր են փորձում ուրիշների արարքները անպատժաբար կպցնել Քոչարի անվան հետ:

Շարունակությունը՝ էջ Գ

Բանավեճ

Բ էջից

Զարյան-Քոչար

Չգիտեմ ինչու Հր. Քոչարի գործունեությունը միշտ քննարկվում է Զարյանի գործունեության համատեքստում, և ինչպես գրում է Գր.Անանյանը, որն իր սրտի բոլոր թելերով ատում է Զարյանին (թեև նա իր հոր՝ Մահարու հետ մանկության ընկերներ են եղել և ընկերություն են արել նաև իրենց կյանքի մայրամուտին), թե իբր Չարենցն ասել է, որ Քոչարը Ն.Զարյանի համհարզն է եղել: Չարենցը երբեք այդպիսի խոսքեր չի ասել, և թե ում մասին նա ինչ է ասել ես դեռ կանդրադառնամ ստորև:

Այո՛, ինչպես վերը նշվեց, Քոչարն իր գրական փայլերի սկզբնական փուլերում շատ կապված է եղել Ն.Զարյանի հետ, որովհետև երախտապարտ է եղել նրան: Ինչպես շատերն են գրել ու խոսել, Ն.Զարյանը կարողացել է լավ ընկերություն անել, օգնել մարդկանց, և, ըստ Սարո Ալազանի վերը նշված հուշերի, եթե մեկն ասեր, որ հաղթած է և հացուտ չունի, նա բերնի վերջին պատառն ու հագած շորը կհաներ՝ կտար նրան:

Սակայն, չպետք է մոռանալ, որ Քոչարն առանձին անհատականություն է եղել, իսկ հետագա տարիներին՝ հատկապես պաշտոնավորվելուց հետո, նրա աշխարհայացքը, սկզբունքները, ստեղծագործությունը, վարքը մտել են բոլորովին այլ փուլ և ընթացել են բոլորովին տարբեր հունով: Ահա մի հատված խոսք Ս.Աղաբաբյանի հուշ-հոդվածից. «Առհասարակ, ինչպես կարողացել էի նկատել Հրաչյա Քոչարի հետ կարճատև մտերմության տարիներին, վերին աստիճանի զգայուն էր ընկերների հանդեպ՝ անկախ նրանց դիրքից ու ձիրքից: Հիշում եմ, թե ինչպես էր նեղվում Նաիրի Զարյանի հետ հարաբերությունների խզման պատճառով և ոչ մի անգամ ոչ մի ծանր խոսք չասաց հին ընկերոջ հասցեին: Հակառակը, ականատես եմ եղել, թե ինչպես էր խոսելով արդարացնում այն մարդկանց, ովքեր օգտվելով «առիթից», փորձում էին նրանց միջև խրված սեպը ավելի խորացնել» (Ս.Աղաբաբյան, Հոդվածներ, Դիմանկարներ, Հուշեր, 1982, էջ 236):

Թվացյալ «ճշմարտախոս» գրականագետների ամենամեծ թերությունն այն է, որ նրանք անձին պատկերելիս չեն ուզում նրան ճանաչել, կամ հակառակը՝ շատ լավ ճանաչելով նյարդայնանում են՝ ենթագիտակցաբար համեմատելով իրենց անձի հետ: Հետևաբար օգտագործում են մի ոճ, որում, խառնելով ներկապնակի բոլոր գույները, միագույն ներկում ու այդպիսով մթնեցնում են իրենց «զոհին»: Դեռ Մաքսիմ Գորկին է ասել, որ չկան լրիվ սև ու բացարձակ սպիտակ մարդիկ: Բոլոր մարդիկ խայտաբղետ են:

«Բառերն այդ սեւ»

Հր.Քոչարը գրական ասպարեզ է մտել այն ժամանակներում, երբ արդեն գրական թեժ վիճաբանությունները ու իրար մերկացնող, հայհոյող վարկածները վաղուց ի վեր սահմանված կարգ են եղել: Գրական ասպարեզ նրա բոլոր գործընկերները իրենց տարիքով՝ 10, 20, 30, նույնիսկ 35 տարով մեծ են եղել և տոն են տվել տիրող բարքերին: Դրան գումարած՝ գյուղից եկած երիտասարդի հարգանքն ու ակնածանքը մեծերի հանդեպ, գուցե և նրանց թելադրանքը, ստիպել են նմանվել ու ետ չմնալ մյուսներից:

ԳԱՄ ֆոնդերի ուսումնասիրությունները բավականին անհաջող են, անհասկանալի մասեր շատ կան, ինչը լայն հնարավորություն է ստեղծում յուրովի խմբագրման ու մեկնաբանությունների համար: Ընդհանրապես, շատ անճշտությունների եմ հանդիպել բոլոր հեղինակների մոտ, նաև չափազանց մեծ կողմնակալություն եմ նկատել՝ որոշ գրողների շատ սուր ու անողոք ելույթները լռության մատնելու և դրա փոխարեն տեղի-անտեղի Քոչարի անունը հոլովելու պարագայում: Ճիշտ են արել, որ խնայել են որոշ գրողներին, ժամանակակից կանանց: Նույնը եմ կրկնում. իմ նպատակը չէ որևէ մեկին փնովել կամ դատապարտել, ես ոչ դրա իրավունքն ունեմ, ոչ էլ դա ինձ որևէ բավարարվածություն կբերի: Որովհետև համոզված եմ, որ ինչպես բնության մեջ, այնպես էլ այստեղ՝ ագռավների շրջապատում, աղավնիներ չեն հանդիպել: Մանավանդ, բոլորն էլ արժանավոր մարդիկ են եղել, իսկ «զոհերի» կարգավիճակին դասված շատ մտավորականներ մինչև իրենց կյանքի վերջին օրերը բացառիկ ջերմ մտերմություն են արել նրա հետ: Ն.Աղալյանն իր հոդվածում խառնելով իր իմացածն ու չիմացածը, պատեհապաշտի դատում կցելեն ու դրանից հետո վերը գրելը համարելով «պատեհապաշտություն», մի կույտի մեջ է հավաքում Ա.Բակունցին, Խ.Դաշտենցին, Վ.Թոթովենցին, Զ.Եսայանին և մյուսներին՝ ակնարկելով Քոչարի «չարագործությունները»: Ե՞րբ և որտե՞ղ է կարողացել կամ լսել, որ Քոչարը Վ.Թոթովենցի կամ Զ.Եսայանի դեմ որևէ բան ասած լինի: Ինչպես ասում է Ա.Գրիգորյանի հերոսը «Խելից պատուհաս»-ում՝ ստիր, բայց չափն էլ մի անցիր: Ինչ վերաբերում է Խ.Դաշտենցին, որին ես շատ լավ եմ ճանաչում որպես հրաշալի, համեստ ու պայծառ մարդու, ապա նա չի բանտարկվել և եղել է Հր.Քոչարի ամենամտերիմ ընկերներից մեկը: Հիմա իզուր են փորձում հնեստապատարագիչները խառնակչությամբ աղավաղել մարդկանց կապված հարաբերությունները: Չէ՞ որ կա հիշողություն, այդ հիշողությունը փաստարկող լուսանկարներ, դեռևս կան Քոչարի հետ առնչված մարդիկ, որոնք շատ լավ գիտեն, թե ով ինչ է ներկայացրել իրենից: Ափսո՜ս որ կյանքից շուտ հեռացավ Տավրոս Դաշտենցը: Հիշում եմ մի անգամ նրան հանդիպեցի կինո «Մոսկվայի» ֆոյեում, երկար խոսեցինք պտտվող բամբասանքների շուրջ: Ասաց, որ ուշադրություն չդարձնեմ. նրանք իրենց իմիջն են բարձրացնում: Մի օր էլ հեռուստատեսությամբ՝ կարծեմ «Արմենիա» հեռուստաալիքով, տեսա մի հաղորդում՝ մասնակցությամբ Տ.Դաշտենցի, Սասուն Գրիգորյանի և Դ.Գասպարյանի, որում նրանք պատմում էին Խ.Դաշտենցի ու Հր.Քոչարի ջերմ ընկերության մասին:

Բացում եմ գրականագետների կողմից կազմված Ե.Չարենցի «Վերջին խոսքը» գիրքը, որտեղ ևս գտնում եմ որոշ անճշտություններ, որոնք չգիտեմ՝ միտումնավոր են, թե անտեղյակության արդյունք, որովհետև զգացվում է, որ գրողների ելույթները վերցված են ոչ թե սկզբնաղբյուրից, այլ Դ.Գասպարյանի կամ Հ.Բախչինյանի գրքերից: Ինչևէ... Կարդում եմ Չարենցի «Պոետի վիշտը» բանաստեղծությունը, որը լույս է տեսել առաջին անգամ. Մեջբերեմ մի հատված (էջ 44-45).

. . . .
Ես ինչպե՞ս խոսեմ
Զորյանի հետ այն,
Երբ խեղճ ու նսեմ
Մի Կիրովական -
Աշխարհն է նրա -
Միակ ըղձալի՝
Աշխարհ՝ հոտոտած
Բաղձանքներով լի...

- Իսկ ինչ է տեսել
Վշտունին Ազատ՝
Վանի լճափի
Երգիչն հարազատ՝
Ու հագած այսօր
Քղամիդ կարմիր
Դարձել է բոսոր
Շիկացած մարմին...

Ես ինչպե՞ս խոսեմ,
Ինչ լեզվով արդ՝
Պոետի հետ մեր-
Գուրգեն Մահարու
Որ աշխարհում ողջ
Իր քթից բացի՝
Տեսել է միայն
Ճաշ որբանոցի...

Զարյանն է արդյոք,
Զարյանն է, որ մեր
Նորոգ աշխարհին
Բերում է նորեր...
Ո՞րն այդ՝ Սագմանյան
Խմբապետի հետ
Ներբող սրբազան
Հյուսող այդ տգե՞տ
Երգիչն «հանճարեղ»
Մեր ղեկավարի,-
Որ գիտե ծառել
Ամենուր՝ բարիք...

Իսկ 39-42 էջերում տպագրված են մի այլ բանաստեղծության 2 տարբերակներ, որոնցից մեկը վերնագրված է «Ներբող երգողներին», մյուսը՝ «Մեր նոր ճորտերին»: Ահա մի հատված այդ բանաստեղծություններից.

Ո՛վ Ալազան, և դու՛ «հայրիկ» Ալազան,-
Եվ դու՛, Դերենիկ, և Նորենց դու խեղճ,-
Դուք՝ անասնական սարսափից սառած՝
Վտարում եք ինձ միությունից «մեր»՝
Այսօրվա «Տնից» միակ Գրական,
Դուք ելնում՝ անցած ճառեր եք ասում,
Թե ինչո՛ւ է ինձ ներել հարկավոր...

Մյուս տարբերակում հասկանալի են հետևյալ տողերը.

Ձեզ վաղը անցած երբ վտարեն
Ջնջերը խոր, համոզված չար,-
Լինելու է դա միակ գործն արդար,
Որ կյանքում դրանք միշտ կատարեն...
Եվ երբ, վտարված, դուք մի օր նստեք
Անբասրանության արձանի առջև-
Ոտքի՛ց՝ ցավով միշտ հառաչեք,
Որ բառերն այդ սև-դո՛ւ էլ եք պասկավաքել...

Այս տողերը անթաքույց կերպով նշում են բոլոր նրանց, ովքեր իրեն դավաճանել են, ինչպես նաև որոշակի հստակություն են մտցնում դրսևորված հարաբերությունների մեջ: Այո՛, «բառերն այդ սև» վաղուց պասկավաքված էին... Գուցե դա՞ է պատճառը, որ Գր.Անանյանը այսօր փորփրում բերանին երգում է հոչարաշացների սեփսեռում:

Հր.Քոչարը – Խ.Դաշտենցը 1935թ

Պետք է ասեմ սակայն, որ ես ինձ ինչ-որ չափով շոյված եմ զգում, որովհետև այն մեծ սերը, որ հատկացվում է Քոչարին՝ վերագրելով նրան ամենակարող հզորություն մարդկանց և հատկապես՝ Չարենցի պես կայացած անհատին «ոչնչացնելու» գործում, խոսում է այն մասին, որ այսօրվա հասարակության մի մասի կարծրացած ուղեղում Քոչարի կերպարը դաջվել է որպես հզոր ու ամենակարող անհատի կերպար, ինչի հետ մինչ օրս չեն կարողանում հաշտվել նրան նախանձողների ու չարախոսների հետնորդները և նույնիսկ չեն էլ կռահում, թե ինչպիսի՜ն է եղել Քոչարն այդ տարիներին, ունեցե՞լ է արդյոք հեղինակություն, նրա խոսքերին որևէ մեկը նշանակություն տվե՞լ է, թե ոչ: Գիտեի, որ հորս կերպարը շատ խոր, անմոռանալի տպավորություն է թողել նրան երկրպագողների հոգում, բայց չգիտեի, թե հիացմունքի հակառակ երեսի՝ նախանձի խորությունն այդքան մեծ է չար մարդկանց հոգիներում:

Հր.Քոչարը Չարենցի մասին խոսել է ՀԿ(բ)Կ 17-րդ համագումարում ասելով, որ մեր ժողովուրդը անտարբեր չի Չարենցի գրական ժառանգության նկատմամբ, ինչպես էլ այն պահված է եղել փականքների տակ: Չի կարելի հայ սովետական գրականությունից դուրս վանել Լենինի մասին գրված ստեղծագործությունները, նրա լիրիկական մեծատաղանդ ստեղծագործությունները... Նրանք պատկանում են մեր սովետական կուլտուրայի հիմնական ֆոնդին (ԳԱԹ, Հր.Քոչարի Ֆ. արխիվ 156): Գրել է Չարենցի մասին ՍՄԿԿ Կենտկոմին Լազարյան ճեմարանի շենքը Սովետական Հայաստանին վերադարձնելու մասին իր նամակում (ԳԱԹ, արխիվ 220): Չարենցի մասին են նաև նրա «Բոցավառ հայրենասերը» և «Հոկտեմբերի փառավորության երգիչը» հոդվածները (Հր.Քոչար, Երկերի ժողովածու, հ. 6, էջ 201-219):

Ես պատկերացնում եմ այս տողերը կարդալիս ինչ աղմուկ-աղաղակ կբարձրացնեն հիշյալ գրականագետները, ասելով, որ նա «պատեհապաշտ» էր, որ արդեն «թելադրված էր» լավ խոսել և այլն, բայց երբեք չեն ուզենա նշանել, որ ինչպես ամեն ոք, Քոչարն էլ է վերագնահատել արժեքները, անցյալի դաժան դեպքերից դասեր է քաղել: Երբ նրանք առանց ամոթ զգալու աղավաղում են հայտնի իրողությունները, երբ նախկին դասված գրողների արդարացման համար պահանջվող եզրակացության մեջ Հր.Քոչարի նախագահությամբ հանձնաժողովը ասում է. «Հիշյալ գրողների մեկուսացումն ու կորուստը մեծ հարված էր հայ խորհրդային գրականությանը», երբ ԽՍՀՄ զինվորական դատախազը հարցաքննել է Քոչարին և ստացել բոլորի և հատկապես՝ Չարենցի վերաբերյալ բացարձակ դրական պատասխաններ - եթե այդ բոլոր գործողություններին էլ բացասական երանգ է հաղորդվում, ապա ես նույնիսկ բառեր չեմ գտնում քննադատելու համար մարդկանց չարության չափը: Մանրագրելու մասին դեմագոգիկ ազդարարումների փոխարեն, դու՛ք ինքներդ, պարոնայք, մանրագրեք փորձի վերծանությունից, ճշմարտության սերից, վսեմագույն «ռևանշիստական» մոլուցքից, նենգամիտ խառնակչությունից, կյանքում գործած ձեր սխալներից, սեփական «պատեհապաշտական» վարքից, որոնք նույնպես քիչ չեն, որքանով ես կարողացա տեղեկանալ:

Ատելություն

Մի հարցում շատ իրավացի է Ն.Աղալյանը, որ իրենք՝ 30-ականներին և հետագայում ծնվածները, բարեբախտաբար, չտեսան ու չզգացին ստալինականության դեմքը: Իրավացի է նաև գրելիս, որ վերջին երկու տասնամյակում ռուս պատմագրությունը բազմիցս անդրադարձել է այս ժամանակաշրջանի երևույթներին՝ կատարել կարևոր ընդհանրացումներ: Բայց երբևէ հանդիպե՞լ եք արդյոք ռուս մտավորականության կողմից կազմակերպված նման անբարոյական հոդվածներ կամ հարցումներ որևէ անձի մասին: Ոչ Ֆադեևի վերաբերյալ (որի հետ երևի զուգահեռներ անցկացնելով մեր հոդվածագրերն իրենց արյան ստենչանքը չեն բավարարում գրելով, թե միշտ Քոչարը կախվեր, կամ ատրճանակը դներ ճակատին և այլն) ոչ էլ մեկ ուրիշի՝ երբեք նման զազրագրեր չեն ներկայացրել հանրությանը: Որովհետև ռուս մտավորականությունը պետական մտածողություն ունի և իր անհայտ անձը ճանաչելի դարձնելու և անձնական հաշիվներ մաքրելու համար չի փորձում նվաստացնել ռուս մշակույթի գործիչներին, հակառակը՝ միշտ աշխատում է նրանց փառքի պատվանդանին բարձրացնել իրենց բոլոր սխալներով ու թուլություններով հանդերձ: Երբ Քոչարը ինքնասպանություն գործեր, գուցե և հագենար մեր հոդվածագրերի արյան անհագ ծարավը, բայց այդ դեպքում նա չէր գրի իր «Կարոս» վիպակը, որի սցենարի հեղինակ դարձավ հոդվածագրերից մեկը, որն այնուամենայնիվ իր հղձերն իրականացրեց խեղճ Առաքելին գնացնում կախելով: Քոչարն այնքան թուլամորթ չէր, որ ինքնասպանություն գործեր և, բացի դրանից, նա շատ լավատես էր, հավատում էր, որ ապագան պայծառ կլինի ու հանուն դրա պայքարում էր չխնայելով իր առողջությունը: Երբ իրեն չկարողացան ոչնչացնել, դա դեռ չի նշանակում, որ պետք է ողբալ դրա համար ու քարկոծել նրան: Որտե՞ղ է տեսնված կամ լսված, որ ռուս մտավորականությունը ծաղրախոսի Աննա Ախմատովայի, կամ Մարինա Ցվետաևայի հասցեին, ինչպես դա անում են մեր «ճշմարտախոսները» Սիլվա Կապուտիկյանի պարագայում: Երևի թե նրանց կերպարներն էլ անբիծ ու իդեալական չեն եղել: Նրանք էլ են ունեցել թուլություններ, կյանքում սխալներ են գործել, շփոթվել են ու շեղվել, այսինքն՝ մարդ արարած են եղել: Բայց ռուս մտավորականությունը ոչ թե խոշորացույցն առած փորփրելով զննում է նրանց ներքնաշորերը՝ սև բծեր գտնելու ակնկալիքով, այլ հպարտանում ու գովերգում է իր գրողներին ու պոետներին: Տեսնես Սիլվան որտե՞ղ է տրորել նրանց ինքնասիրությունը: Չէ՞ որ նա 1937 թվի հետ ոչ մի կապ չունի: Հետաքրքրական է, որ Գր.Անանյանը Սիլվայի դեմ հոդված գրեց նրա մահից անմիջապես հետո: Դա երևի մեր գրականագետների ավանդույթն է: Երևի Սիլվային նա չի սիրում Ն.Զարյանի պատճառով: Բայց չէ՞ որ Ն.Զարյանն ու Գ.Մահարին շատ մտերիմ են եղել կյանքի վերջին տարիներին: Բերեմ այստեղ Ն.Զարյանի նամակը Մահարուն 1969թ. հունիսի 24-ին

Շարունակությունը՝ էջ Դ

Բանավեճ

Զ էջից

(ԳԱԹ, Մահարու ֆ., դ 170). «Սիրելի Գուրգեն! Ստացա իմաստուն նամակդ, բայց ափսո՛ս չեմ կարող սեփական ձեռքով պատասխանել, որովհետև ծանր հիվանդ եմ: Այժմ մենք իրար հետ ոչինչ մոգենք մեր հիվանդությունները հաղթահարելու համար: Տեսնենք ո՞վ ավելի հաջ կլինի: Դու ինձնից ավելի ջահել ես և պարտավոր ես ինձ լավ օրինակ տալ: Հրավիրում ես ինձ Պալանգա: Ափսո՜ս, որ չեմ կարող ընդունել այդ հրապուրիչ հրավերը: Անցյալի հետ միասին ցանկանում եմ մեր ծով շուտափույթ ապաքինում և բարի վերադարձ: Մնացածը կգրեմ սեփական ձեռքով: Քո՛ Նաիրի»: Ինչպես ասում են՝ <u>առանց մեկնաբանության</u>:

Մահարու հետ և նկատմամբ

Կամ՝ կարդալով Մ.Արմենի նամակները Մահարուն, որտեղ նա ներդաշնակ պարզաբանում է իր և Մահարու գրական նկատառումների արժեքները և իրենց մարդկային հասկացողությունները, որոնց վերաբերյալ վեճը երկարատև բնույթ է կրում, հանդիպում եմ հետևյալ տողերին.

-Իմ փոխհարաբերությունները մարդկանց հետ հիմնված են գուցե մի ինչ կողմից, բայց ուղղամտության անկեղծության վրա: Ես ոչ ոքի չեմ շողոքորթում և ոչ ոք ինձ չի շողոքորթում: Բայց ես անկեղծ ընկերոջ ցավով եմ լսում, որ իմ մասին շատ անգամ ասում էին այդ բանը: Եվ եթե ես չեմ ասում ինչ, ապա պատճառը իմ ծայր աստիճան հիվանդոտ ինքնասիրությունն էր, որը չէր ուզում վիրավորել, մանավանդ, որ ունեի մի հանդի դառը փորձ: Այսպես օրինակ, դու իմ բարի անունը շատ կոտրեցիր իմ մտերմությամբ մեր գրականության «մարշալի» հետ: Մարդիկ ինձ էին ղիմում իբրև իմ ամենամոտիկ ընկերոջ.

- Մահարին տաղանդավոր գրող է, ինչ կարող ունի այդ շողոքորթության: Եվ ես չէի կարողանում ոչինչ պատասխանել: Դառնացած պատմեցին.

- Մենք նստած էինք գրողների տանը, բազմոցի վրա, անցավ «մարշալը» առանց մեզ բարևելու, առանց մեզ նայելու անգամ, ինչպես Ստալինն էր անցնում: Եվ մտավ կաբինետ: Գուրգենը ինչ հետո վազեց նրա ետևից: Երբ դռանից հետո դուրս բացվեց ներս մտնող մեկի կողմից՝ մենք տեսանք. Գուրգենը նստել էր այնտեղի բազմոցի վրա, ցնցը նրա ուսով զգած...

Ինչ ասեն այդպիսի դեպքերում, Գուրգեն: Կարող էի պատասխանել ինչ, երբ ես զգում էի այնքին: Նրանք գիտեին, տեսնում էին միայն այն, որ դու մտերմություն ես անում նրա հետ, իսկ ես գիտեի նաև, որ նույնիսկ այդ մտերմության ժամանակ դու ասում էիր նրան...» (ԳԱԹ, Մահարու ֆ, դ 258): Նամակը գրված է Մոսկվայից 1962թ. մարտին: Օ՜ ժամանակներ, օ՜ բարքեր, ինչպես սիրում է կրկնել Ս. Զորյանը իր զրույցներում:

Ես շատ լավ եմ հիշում Գ.Մահարուն, որովհետև հաճախ եմ նրան տեսել հորս կողքին, և ոչ մի վատ բան չեմ կարող ասել, որովհետև ոչինչ վատ չեմ լսել մեր ընտանիքում: Ի տարբերություն Գր.Մեծոյանցի՝ ես մի ինչ անաչառ եմ նամակի վերոհիշյալ տողերը ներկայացնելու համար, սակայն ուրիշ ելք չունեմ: Այստեղ իմ նպատակն է հարցնել Գ. Մեծոյանցին, թե ո՞վ է ում համհարզը և, ձևափոխելով, նրա Քոչարի դեմ գրված հոդվածի վերջին տողը՝ «Ով ականջ ունի, թող լսի», ասել. «Ով խելք ունի, թող մտածի...»: Բարեբախտություն էր, որ «Այրվող այգեստանները» առաջին անգամ լույս են տեսել Քոչարի մահից հետո, այլապես այսօր դրա հետ կապված աղմուկները, հավասարած եմ, նույնպես կկապեին նրա անվան հետ:

Արդեն 1960-ականներին Վ.Նորենցը և Մ.Արմենը, որոնք նախկինում թշնամաբար էին տրամադրված Քոչարի հանդեպ, ընդունում էին, որ Քոչարը մեծ հեղինակություն է և խմբագրական դերակատարում ունի հայ իրականության ամենադժվարին ժամանակներում հարցեր լուծելիս: Այսպես օրինակ՝ նույն Մ.Արմենը Մահարուն ուղղված 1963թ. հունիսի 1-ի նամակի վերջում (ԳԱԹ, Մահարու ֆ, 258) գրում է. «Որպես վերջին տեղեկություն գրական բեմա. Քոչարը պատված է երկրորդ ինֆարկտով, շահումյանի սովետ նորացավ և կույր արյունով, որը, սակայն, այդ վիճակում չեն կարող փոխարինել: Հիվանդությունը տխուր բան է, ով էլ որ լինի հիվանդը»:

Վերջին նախադասությունը կարծես գրված է իր նախկին վերաբերմունքը չկորցնելու համար իր դրական զգացմունքը արդարացնելու համար: Թեև այստեղ էլ գործել է անքեղ հեռախոսը, որովհետև Քոչարը կույր աղիքի բորբոքում չի ունեցել և վիրահատության մասին երբեք խոսք չի եղել, բայց դա արդեն մանրուքներ են: Վ.Նորենցի նամակը Մահարուն 1965թ. մայիսի 5-ին սկսվում է հետևյալ խոսքերով. (ԳԱԹ, Մահարու ֆ., 267).

«Սիրելի Գուրգեն: Այսօր ստացա Մոսկվայից ուղարկածդ առաջին նամակը և ահա պատասխանում եմ առանց ուշացնելու, չնայած հոգնածությանս և տխուր տրամադրությանս... Նոր եմ վերադարձել Հրաչյա Քոչարի թաղումից: Չնայած անձրևոտ եղանակին՝ բազմամարդ հասարակություն էր եկել: Զարմանալի են գրողի բախտն ու հաճբախը: Իմ խորին համոզմամբ Հրաչյայի այդման մեծ հեղինակությունն ու սերը նրա նկատմամբ ստեղծվեցին վերջին 2-3 տարվա ընթացքում և դա արդար է: Այդ տարիների նրա Մ ստեղծագործությունը, Մ հրապարակախոսությունը նոր որակ էր: Այսօր մեկը շատ սրամիտ կերպով նկատեց՝ «Հազա՜ր ափսոս, Քոչարը... <u>մեծ սկիզբ</u> նոր էր վերադարձել <u>իր</u> սեփական տունը»: Իմ խորին համոզմամբ հենց այդ հանգամանքը նրան դարձրեց այդ-

Յակոբ Խանջյանը եւ Հր. Քոչարը ռազմաճակատում

քան ժողովրդական: Ես ուրախանում եմ մեր ժողովրդի հոգեկան զարթոնքի նոր երևույթներով, թեկուզ դրանք դրսևորվեն տխուր առիթներով»:

Ինչպես երևում է նամակից, Վ.Նորենցը լիվ վերափոխել ու վերաարժեքավորել էր իր վերաբերմունքը Քոչարի նկատմամբ և դարձել նրա երկրպագուներից մեկը: Դրա մի այլ ապացույց էլ այն է, որ Քոչարի նախաձեռնությամբ Անաստաս Միկոյանի հետ մի խումբ գրողների հանդիպմանը Քոչարը հրավիրել էր նաև Վաղարշակ Նորենցին: Այդ հանդիպման մասին Քոչարի ձեռագիրը՝ «Հայ գրողների զրույցը Ա.Միկոյանի հետ», պահվում է ԳԱԹ-ի Հր.Քոչարի ֆոնդում, արխիվ դ 128: Զրույցը լիվ տպագրվել է «Գրական թերթի» 1992թ. փետրվարի 14-ին:

Ահա մի հանի խոսք այդ հանդիպման մասին. Հր.Քոչարը մի խումբ գրողների անունից (Վ.Նորենց, Հր.Քոչար, Գ.Սարյան, Հր.Հովհաննիսյան, Ն.Զարյան) հեռագրել էր Ա.Միկոյանին, խնդրելով, որ իրենց ընդունի մի շարք հարցերի շուրջ «զրույցի համար, որ հուզում են մեր ստեղծագործական ու գիտական մտավորականությանը»: Հեռագիրը հաղորդվել է Ա.Միկոյանին նրա Երևան ժամանելու օրը՝ մարտի 11-ին: Մարտի 14-ի առավոտյան ծեսվել էր, որ ժ. 12-ին Կենտկոմի շենքում տեղի է ունենալու այդ ընդունելությունը:

«Ուղիղ ժամին մեզ ներս հրավիրեցին ընկեր Յակով Զարոբյանի սենյակը: Ներս մտան մեզ հետ միասին նաև Կենտկոմի գիտության բաժնի վարիչ Ռ.Խաչատրյանը և ընկ. Զարոբյանի օգնական Մ.Խառազյանը: Միկոյանի հետ միասին ոտքի վրա էին ընկերներ Յա.Զարոբյանը, Ա.Քոչինյանը և Հովի.Բաղդասարյանը: Անծոն մեկին ներկայացնում էր Յա.Զարոբյանը, որոնց Միկոյանն անձամբ ծանոթ չէր: Ոտքի վրա սկսվեց խաղախաղաղան խոսակցությունը:

Հր.Քոչար - Թույլ տվեք շնորհակալություն հայտնելու, ընկե՛ր Միկոյան, որ ընդունեցիք մեզ այս զրույցի համար: Կան բազմաթիվ հարցեր, որ հուզում են ոչ միայն այստեղ գտնվողներին, այլև մեր բոլոր գրողներին ու մտավորականությանը: Եվ մենք որոշեցինք հանդիպել Ձեզ՝ իմանալու Ձեր կարծիքն այդ կարևոր հարցերի մասին: Դրանք վերաբերում են մեր ազգային կյանքի և նրա պատմության զանազան խնդիրներին: Առանց հատուկ կողմնորոշման՝ գրողի համար դժվար կլինեն գեղարվեստական իր երկերի մեջ արտացոլել մեր պատմության այս կամ այն շրջանը: Թույլ տվեք, ուրեմն, անդրադառնանք այդ հարցերին:

Ա.Միկոյան - Խնդրեմ, խնդրեմ»:

Քանի որ արձանագրությունը չափազանց ծավալուն է և արտացոլում է մեկ ժամից ավելի տևած զրույցը, ապա սույն հոդվածի սահմաններում հնարավոր չէ այն ներկայացնել ամբողջովին: Ասեմ միայն, որ Հր.Քոչարը խոսել է Սարդարապատի ճակատամարտի, ռուսական դպրոցներում հայերեն լեզվի, հայոց պատմության ու աշխարհագրության, Վանի պատերազմի, արտասահմանյան հայության վիճակի ու նրանց վերաբերմունքի մասին Սովետական Հայաստանի հանդեպ, սովետական պատմագրության սխալների ու կողմնակալության հարցերի շուրջ: Որոշակի ոչինչ չմոռացվի, գրողները իրար մեջ բաժանել էին հարցերը և խոսելիս անընդհատ լրացրել էին մեկը մյուսին: Խոսվել է հատկապես Թուրքիայի պատմության ու մամուլի մեջ հայերի ջարդերն արդարացնելու, Թալեաթ ու Էնվեր փաշաներին փառաբանելու, հայ ժողովրդի դեմ մղված ռասիսական ցինիկ տրոտսկիզմի մասին, գող-դրամաշորթ Լևոն Շանթի երկերը հրատարակելու, զորավար Անդրանիկի գնահատության հարցի վերաբերյալ, որին Ստ.Շահումյանն անվանել է «ժողովրդական առաջնորդ», նրա ռազմական խիզախությունների մասին Բալկանյան պատերազմում՝ 1912թ., լեհ գրող Բոգդան Գեմբարսկու «Նամակ իմ թուրք բարեկամին» հոդվածի մասին, ուր նա նկարագրում է հայկական ջարդերը և հաստատում է պահանջում, ինչպես նաև բազմաթիվ այլ կարևորագույն հարցերի շուրջ: Դատելով արձանագրությունից Ա.Միկոյանը բոլոր առաջադրված խնդիրներին դրական պատասխաններ է տվել և շատ բարդացված է վերաբերվել գրողներին հուզող բոլոր հարցերին: Խոստացել է մոտ ապագայում լրջորեն ննեւ դրանք՝ խնդրելով, որ իրեն ուղարկեն գրքեր ու փաստաթղթեր փոխանցեն: Քոչարը խոստացել է դրանք փոխանցել Սերգոյի՝ Ա.Միկոյանի որդու միջոցով: Ինչպես ցույց տվեց ապագան, գրողների կողմից առաջադրված գրեթե բոլոր հույժ կարևոր խնդիրները խիսկապես դրական լուծում ստացան: Հանդիպումը տևել է 1 ժամ 10 րոպե, ժամը 1200-ից մինչև 1310 րոպե:

Քոչարը և Հայրենական Մեծ պատերազմը

Անդրադառնալով Հր.Քոչարի նախորդ՝ պատերազմական տարիների գործունեությանը, ապա հոդվածագրերի կողմից դա նույնպես ներկայացվում է որպես պատեհապաշտության և կարիերիզմի դրսևորում: Ինչ կարելի է ասել նման պարագայում: Անելիքս շատ է վարողի հոտ չառած «հայոց խաչերին», սակայն դատապարտությունս թույլ չի տալիս դրանք հայտարարել ի լուր աշխարհի: Ճիշտ է, Հայրենական պատերազմում կռվել են միլիոնավոր մարդիկ, դրանով ոչ մեկի չես զարմացնի: Եվ եթե հազարների հայրերը, եղբայրները, պապերը զոհվել են – դա էլ վերաբերվել է հազարավոր ընտանիքների: Իմ հորեղբայրը՝ Հր.Քոչարի եղբայրը, նույնպես զոհվել է, զոհվել են նաև իմ երկու քեռիները՝ 20 և 28 տարեկան հասակում: Հր.Քոչարի ռազմաճակատ կամավոր մեկնելու փաստը շեշտվում է նրա կենսագրության մեջ, որովհետև, գրողների միության անդամները այսպես կոչված «բրոնյա» ունեին, և երիտասարդ գրողներից ընդամենը մի քանիսն են մեկնել ռազմաճակատ՝ զորակոչվելով զինկոմիսարիատի կողմից: Իսկ կամավոր մեկնել է միայն Հր.Քոչարը:

Պատերազմի բոթը Հրաչյա Քոչարը լսեց 1941թ. հունիսի 22-ին՝ Գրականության թանգարանում՝ Խ.Աբովյանի արխիվային նյութերն ուսումնասիրելիս: Նա պատմում էր. ***«Այդիս առաջ երևացին համիդյանների իրենց կեռ սրերով, զաղթի ճանապարհները, սպանված ու զոհված հարազատների կերպարանները...»***: Եվ Քոչարը թանգարանից գնաց ուղիղ զինկոմիսարիատ, իսկ հունիսի 23-ի առավոտյան կամավոր մեկնեց ռազմաճակատ: Հայտնի է, որ ռազմաճակատ մեկնելը ինքնաստանության նման մի բան էր: Ոչ ոք չգիտեր՝ կվերադառնա՞ արդյոք, թե կդառնի ռազմի դաշտում:

Նա մասնակցել է ամենաթեժ մարտերին, և եթե բոլոր մյուս իր զինակից ընկերները կարողացել են հողի տնակներում, խրամատներում կռվից հետո մի փոքր հանգստանալ կամ մի երկու ժամ քնել, ապա նա դաղարի կարճատև պահերն օգտագործել է թղթակցություններ գրելու և ուղարկելու համար թիկունքի ժողովրդին: Թե ինչ նշանակություն են ունեցել այդ ակնարկներն ու հոդվածները հասարակության համար, գրում է Ս.Կապուտիկյանը. ***«Եվ այս, համաստարած տառապանքների մեջ առանձնապես հնչում էր պատերազմի հենց առաջին օրից ռազմաճակատ մեկնած, զինվորական թղթակից Հրաչյա Քոչարի ձայնը, հանրապետության պարբերականներում հաջորդաբար տպագրվող նրա ակնարկները՝ ուղարկված հենց առաջին գծից, մարտերի ծուխ ու վառոդով բուրող, կենդանի, անմիջական: Մենք, այդ թվում նաև ես, սպասում էինք այդ ակնարկներին մեծ այնպես, ինչպես զինվորի մայրը, կինը, երեխաներն էին սպասում կռվող հարազատի եռանկյուն նամակներին: Նահանջի և պարտությունների այդ ծանր տարիներին Քոչարի ակնարկները բաղձալի դեսանտի նման իջնում էին մարդկանց վհատ հոգիներին, հույս ու վստահություն էին ծառացում այնտեղ, հաղորդում հեղինակի անսասան համոզվածությունը հաղթանակի նկատմամբ:*** (Ս.Կապուտիկյան, Գրականագետ. հանդես, Ա (Գ), 2005թ., էջ 197):

Ես վերը նշել էի, որ Քոչարը երբեք վախկոտ մարդ չի եղել և, ի հաստատումն իմ խոսքերի, ուզում եմ նաև մի հանի տող ներկայացնել նրա բազմաթիվ ընկերներից մեկի՝ վրաց գրող Վլ.Տորդուայի, մեր ընտանիքին ուղղած նամակից, արդեն հորս մահից հետո (ԳԱԹ, Հր.Քոչարի ֆ., անմշակ, Հր.Քոչարի անձնական արխիվ):

«...Ես ուրիշ ոչ մեկի մոտ չեմ հանդիպել այնպիսի զայթակղիչ ժպիտ, ինչպիսին փայլում էր Հրաչյայի մոտ՝ որպես նրա բարի հոգու ուրույն ծառացայթում: Թվում էր, որ այդ ժպիտով նա կարող էր հարձակման պատրաստված վագրին անգամ կանգնեցնել: Ես նրա հետ հայտնվել եմ ամենակատաղի մարտերի մեջ, և ինձ միշտ զայրացրել է նրա մեծահոգի համարձակությունը... իր անբաժան ժպիտի հետ միասին: Զգուշանալով ականների պայթյունից, մահաբեր բեկորներից, մենք մի ականբարում պառկում էինք երեսնիվայր, իսկ նրա դեմքն էլ չէր. հանգիստ երգելով նայում էր առաջ՝ կարծես ինքն էր այդ ահավոր մարտական տեսարանների բեմադրիչը: Ժպտալով նա կարծես արհամարհում էր մեզ ամեն րոպե դարանակալող մահը»:

Այստեղ նպատակահարմար եմ գտնում ներկայացնել նաև Հովի.Շիրազի նամակը ռազմաճակատ՝ Քոչարին (ԳԱԹ, Հր.Քոչարի ֆ., արխ. 481):

«Սիրելի Հրաչյա Քոչար

Ստացա նամակդ. սրտիս դատարկ զավառը լցվեց զինով: Թեև նորից տեսա իրենիկ ժպիտդ՝ տողերի տակից: ...Դու հան ախպերս եղիր և դա իմ ամենից վսեմ խնդությունը կլինի: Կուզենայի շնորհավորել Կարմիր աստղի շքանշանդ... Իմ գրական գեսը դեռ շատ փառքի դաշտեր պիտի ծաղկեցնի ոտքի տակ... Դու Հայրենիքի երգիչ և Հայրենիքի զինվոր, թող ամեն իմ հայլին զարման շրթունքը ծառայի, թող եղնանա զինվորի և երգչի դափնիդ հավերժորեն զմռսխացած, ես իմ երգի և զենքի վեհ ու խոնարհ եղբայրն եմ...

Միշտ իմ և այս ժամի սրբագույն եղբայր՝ Հ.Շիրազ»:

1945թ. հունիսին Ռիգայում Հր.Քոչարը հանդիպել էր Հովհաննես Բաղրամյանին, որը մտերմիկ զրույցի ժամանակ պատմել էր, թե նամակ է ստացել ԱՄՆ-ում բնակվող և Բաղրամյան ազգանունը կրող մի կնոջից: Այդ կինը համոզված էր, որ մեծ զորավարն իր եղբայրն է, որին նա երեսուն տարի առաջ կորցրել էր գաղթի ճանապարհներին: Երբ մի հանի ամիս հետո "Правда" թերթի խմբագիր Վադիմ Կոժևնիկովը խնդրել է մի «պատվավորին» հոդված հանձնել խորհրդային Հայաստանի 25-ամյա հոբելյանի առթիվ, Հր.Քոչարը, հիշելով սփյուռքահայ կնոջ նամակը, գրել ու

Շարունակությունը՝ էջ Ե

Բանավէճ

Ղ էջից

նախկին Խորհրդային Միության ամենաազդեցիկ պարբերականի խմբագրությանն է հանձնել «Գեներալի Լույրը» հրապարակախոսական խոր պաթոսով պատմվածքը, որը հաջորդ իսկ օրը տպագրվել է "Правда"-ում և լայն արձագանք է գտել հասարակության տարբեր խավերում: Մոսկվայի ռադիոն բազմիցս հաղորդել է «Գեներալի Լույրը» իր եթերում: Պատմվածքը թարգմանվել է 24 լեզուներով, իսկ Հայաստանում զետեղվել է դպրոցական դասագրքերում ու դասիարակել սերունդներ:

Ահա թե ինչ է գրում Մարիետա Շահինյանը դրա մասին.

«Հիշում եմ մի վաղ առավոտ Մոսկվայում մեր բնակարանում տեղաց հեռախոսազանգերի տարափ: Զանգահարում էին ծանոթ ու անծանոթ մարդիկ, և բոլորն էլ սկսում էին այս խոսքերով. «Կարդացի՞ք, կարդացի՞ք «Պրավդայում»: Դա այն օրվա առավոտյան էր, երբ «Պրավդայում» տպագրվեց Հրաչյա Քոչարի «Գեներալի Լույրը» շատ սրտառուչ և միաժամանակ պարզամիտ-անպաճույճ պատմվածքը: Բոլոր նրանք, ովքեր կարդում էին այդ պատմվածքը, լաց էին լինում: Երբ մեր տանը կարդացինք, մենք էլ լաց եղանք: Պատմվածքը նվիրված է հայ մարդու հանդեպ հայ կնոջ այն պարզ, եղբայրական, արյունակցական զգացումով, որից ծնվում է միասնական, շատ բան տեսած, փոքրաթիվ ժողովրդի զավակների սրտերում... Քոչարի պատգամած այս հասկացությունները և ժողովրդի նկատմամբ տածած նրա զգացմունքը, ազգայնամոլությունից և նեղ ազգասիրությունից զերծ սերը պետք է ուղենիշ լինեն մեր հայ երիտասարդության համար» (Գրական թերթ, 1980թ., 20 հունիսի):

Ազգային խնդիրներ

Հաջորդ ստեղծագործությունը, որում ամբողջ կերտով նորից բարձրացվում է եղեռնի խնդիրը, 1964թ. գրված «Մայրենի լեզու» շարքն է, որտեղ Քոչարն անդրադարձել է մի խանի տասնամյակ առաջ տեղի ունեցած և ժողովրդի ճակատագրի վրա անջնջելի հետք թողած իրադարձություններին: Այդ շարից «Գնդապետի պատմածը» ստեղծագործության մեջ ներկայացված է մեծ զորավար Հայկ Բժշկյանցի (Գայ) կերպարը՝ իբրև իր ժողովրդի փրկության ճանապարհները որոնող մեծ հայորդու: Նախկան այդ պատմվածքը մամուլում հրապարակվելը՝ ժողովրդի լայն զանգվածներին ծանոթ չէր Գայի անունը: Հետագայում, ինչպես հայտնի է, Երևանում կանգնեցվեց Գայի արձանը:

Այնուհետև լույս տեսավ Հր.Քոչարի կառուցի երգը՝ «Մոխրակ գիրք», որը ցնցող տպավորություն թողեց հայ հասարակության վրա: Հատկապես «Նահապետը», «Կարոտը», «Եփրատի կամուրջին» վիպակներն իրադարձություն դարձան գրական և հասարակական կյանքում: Նահապետի և Առաքելի կերպարները մարմնավորում են դժոխքներ տեսած հայ մարդու կենսունակության, ազգասիրության, հայրենի հողի կարոտի, բարության ու վերածնման փիլիսոփայությունը: Այն կենսափիլիսոփայությունը, որը բնորոշ էր հենց իրեն՝ Հր.Քոչարին:

Պատահական չէ, որ Նահապետի կերպարը կապված է խնձորենու՝ սիրո, մայրության և հավերժության խորհրդանիշի հետ: Այդ վիպակները թարգմանվել են բազմաթիվ լեզուներով, ինչպես նաև թատերեն՝ տպագրվել Թուրքիայում: «Նահապետը» վիպակի էկրանավորումը հայկական կինոարվեստի ակնառու ու նշանավոր նվաճումներից մեկը դարձավ:

Առանձնահատուկ տեղ է գրավում Հր.Քոչարի հրապարակախոսական և հասարակական գործունեությունը XXդ. կեսերի խորհրդահայ իրականության մեջ: Ողջամտորեն հոռետեսվելով տարբեր վարչական պաշտոններից՝ Հր.Քոչարը իր ամբողջ ուժն ու ավյունը ներդրեց մեր ժողովրդի հոգսերի դարմանման, կենսական հարցերի լուսաբանման ու պատմական անարդարությունների շտկման պայքարի մեջ: Որպես լրագրող ու հրապարակախոս՝ նա իր թե՛ գրավոր, և թե՛ բանավոր ելույթներում առաջ էր քաշում այնպիսի հարցեր, որոնք հուզում էին բոլորին, սակայն ոչ բոլորը խիզախություն ունեին դրանց վերաբերյալ արտահայտվելու: Հայաստանի մամուլում լույս տեսած Քոչարի հոդվածները թարգմանվում և արտատպվում էին խորհրդային, արտասահմանյան ու սփյուռքահայ թերթերում: Նրա մի շարք հոդվածները, ինչպիսիք էին օրինակ՝ «Նոյեմբերյան մտորումներ», «Անհանգիստ կրակը», «Մտորումներ Եղեռնի և վերածնության», «Պրոֆ. Ա.Մնացականյանի «Հայ ժողովրդի ողբերգությունը» գրքի առթիվ», «Պանդուխտները վերադառնում են տուն», «Սրտերի զրույցը» և այլ հրապարակումներ դարձան հայ մշակութային ու հասարակական կյանքի ակնառու երևույթներ:

Քոչարը միշտ գտնվում էր ազգային-հաղափական կյանքի կիզակետում: Անվանի գրականագետ, պրոֆեսոր Սուրեն Աղաբաբյանը գրել է. *«Բոլորին էր հայտնի, թե ինչքան եռանդ էր ծախսում նա Սևանի պրոբլեմը միշտ ուղղությամբ լուծելու համար, պարբերաբար լինում էր գիտնականների մոտ և նրանց հետ կիսում իր մտորումները Սևանի ճակատագրի վերաբերյալ: Հայտնի է նրա բացառիկ շահագրգռությունը Անդրանիկ զորավարի պատմական իրավունքների վերականգնման, առհասարակ ազգային պատմության և կուլտուրայի կենդրոս խնդիրների լուծման կապակցությամբ»* (Ս.Աղաբաբյան, Հր.Քոչար: Հոդվածներ, դիմանկարներ, հուշեր, Երևան, 1982, էջ 237): Հայ մեծանուն պատմաբան ակադեմիկոս Աշոտ Հովհաննիսյանը այսպես է ասել Քոչարի մասին. *«Քոչարը նշանավոր գրող լինելուց բացի, կարող էր լինել նաև նշանավոր հաղափագետ: Մեր իրականության մեջ քիչ են պետականորեն մտածող մտավորականները»* (Նույն տեղում, էջ 234):

Մոտենում էր 1965թ.՝ Մեծ եղեռնի 50-ամյա տարելիցը: Հովհաննես Բաղդասարյանը, որը 1961-1966թթ. ՀԿԿ Կենտկոմի երկրորդ քարտուղարն էր, հիշում է. *«Քոչարն էր, որ 1964թ. մարտին մտավորականներից առաջինը եկավ Կենտկոմ ինձ մոտ և խոսք բաց արեց եղեռնի 50-ամյակը նշելու մասին»* (Հովհ. Բաղդասարյան, Անցած-գնացած տարիներ, Երևան, 1995, էջ 63):

Ստորև ընթերցողի ուշադրությանը ներկայացվում է Հր.Քոչարի՝ սփյուռքահայությանն ուղղված բազում ելույթներից մեկը, որն անբերր հայաստանակենտրոնության, ազգային արժեքների ջատագովության, ամեն հաղափական դաշտի հնարավորությունները հայ ժողովրդի բարօրությանը ծառայեցնելու անսասան կամքի արտահայտյան է: Ելույթը Արգենտինայում ճայնագրել է ռադիոյի բազմամյա աշխատակից Կլարա Թերզյանը, իսկ տարիներ անց տպագրել է անձնական ֆոնդերում պահվող ելույթի ձեռագիրը. *«Քաղաքագետները չէ, որ մեծ ողբերգությունից հետո հայ ժողովուրդը հայրենիք ունի, նորոգում է դարերի իր հուշարձանները, կանգնեցնում է նոր կոթողներ, մշակում ու փայլեցնում է իր լեզուն՝ բացելով գրաբարի և մեր հարուստ գավառաբարբառների գանձերը, դաշնակում է նոր երգեր, մտնում սլանում տիեզերքի հեռավոր գաղտնարանները և իջնում է երկրի ընդերքը, որ անսահման հարստություններ է պահում իր խորքերում: Հայ անունն օտարներն արդեն արտասանում են հարգանքով ու ջերմ համակրությամբ: Հայաստանն այլևս աշխարհագրական հասկացողություն չէ, այլ կենդանի իրականություն՝ ինքնատիպ իր բնապատկերներով և ժողովրդի ազգային ինքնատիպ խառնվածքով, հոգու գույներով և ստեղծագործական երևակայության սլացքներով:*

...Անխոնջ ճանապարհորդ է եղել հայ ժողովուրդը: Նրա քարավանն անցել է խորխորատներով, վտանգավոր կիրճերով ու ամեհի անդունդներով, միշտ ենթակա ավազակախմբերի հարձակման, ենթակա ավարի ու կողոպուտի, ենթակա խուճապների ու մահվան վտանգի: Թանկագին գանձերով բեռնված քարավանով մենք անցանք ահավոր փորձանքներից, կորցնելով շատ թանկագին կյանքեր ու գանձեր, բայց հասանք լուսավոր տարածությունների և գործադրեցինք վերուստին մեծ կյանքով ապրելու համար: Հազար ինն հարյուր տասնհինգից հասանք հազար ինն հարյուր վաթսունհինգին: Դա հերոսական, դյուցազնական ճանապարհ է:

...Հայրենիքի սիրո ջերմ զգացմունքներով լի ողջունում եմ ձեր Նոր աշխարհ՝ Միավոր Նահանգների և Աֆրիկայի երկրներում, Եվրոպայի և երկու Ամերիկաների մեծ հարուստներում, Իրանում և Թուրքիայում, աշխարհի բոլոր ծագերում, բոլոր հորիզոններում տակ ապրող մոտիկ ու հեռավոր եղբայրներ: Մի՛ ընկճվեք, դուք Հայրենիք ունեք, որի վրա ոչ մի մութ ամպ չի որոտա այլևս»: (Կլարա Թերզյան, Բույլ մեծաց, Երևան, 2001, էջ 82-84):

Ավելի վաղ՝ 1963-ին, ռադիոյով հնչել է մի այլ ելույթ, որը պահպանվել է Գրականության և արվեստի թանգարանի ձայնադարանում, Ռադիոկոմիտեում և Հր. Քոչարի անձնական արխիվում: Հատկապես ներկայացվող այս ելույթի հիշարժան խոսքերը մտորումների առիթ են տալիս Հր. Քոչարի ազգային կերպարի ու մտածողության, ի սեր ժողովրդի անեն պատեհ առիթով անհրկյուղ ելույթ ունենալու ու գործելու վերաբերյալ. *«Մեծ, անպարփակ, խոր վիշտը նման է անհանգչելի կրակի, որ մեկ մարմրում է, հանդարտվում, հայկական թոնրի անթեղ կրակի նման ծածկվում է մոխիրների տակ և մեկ էլ՝ բորբոքվում է, հորդում, բոցավառվում: Այդպես է մեր ազգային վիշտը...*

... Հայ ժողովուրդը երբեք հիշաչար չի եղել և երբեք մոռացկոտ չի լինի:

... Ես կցանկանայի, որ մեր մայրաքաղաքին իշխող բարձունքներից մեկի վրա կառուցվեր ողբերով ու հերոսություններով լի մեր ազգային պատմությունը խորհրդանշող մի հուշարձան՝ մեծ, հոյակապ, լայնանիստ պատվանդանով, որի վրայից երկինք մխրճվեր հայկական ճարտարապետության ոճով մի հաղթական սյուն, և այդ սյունից պոռթկար հավերժական կրակը, որ տեսի երևար երկրի բոլոր ծայրերից և հարևան երկրներից: Ու բոլորին տեսի հիշեցներ, որ հայ ժողովուրդը կա, ապրում է ու տեսի ապրի զալիք բոլոր դարերում, որ նրա կյանքն անհանգչելի է ինչպես հավերժական կրակը: Այդ բազմանշանակ կոթողը հուշարձան կլիներ բոլոր ժամանակներում ազատագրական ու հերոսական ճակատամարտերում ժողովրդի ազգային և սոցիալական ազատության, ժողովրդի երջանկության համար նահատակված և իրենց նոր, ազատ հայրենիքը կառուցող հերոսներին»:

Հայ ժողովուրդն այդ հուշարձանը կանգնեցրեց 1967 թվականին:

Սարդարապատի ճակատամարտի նշանակության, արժևորման ու պատմագանդման հուշարձան-համալիրի կառուցման գործում ևս որոշիչ դեր ունի Հր. Քոչարը: Ահա մի խանի տող Վլադիմիր Դարբինյանի հիշողություններից.

«Ինձ վրա առանձնակի մեծ տպավորություն է թողել Հրաչյա Քոչարը: Նա հրաշալի գիտեր հայոց պատմությունը, ուներ կուռ տրամաբանություն, համոզելու վիթխարի ուժ: Պերճախոս էր, սրամիտ, օժտված փայլուն հիշողությամբ: Մի անգամ նա խոսք բացեց Սարդարապատի ճակատամարտի՝ որպես պատմական բախտորոշ իրադարձության մասին. «Առանց Սարդարապատի չէր լինի այժմյան Հայաստանը: Մի՞թե չի գալու այն ժամանակը, որ ծնվի Սարդարապատի երգիչը: Մի՞թե չի գալու այն ժամանակը, որ հայ գործիչն արժանի հուշարձան բարձրացնի այդ ճակատամարտի հերոսների հիշատակին»:

1962թ. վերջերին՝ Կենտկոմի որոշմամբ, ես պետք է աշխատեի Հոկտեմբերյանի կուսշրջկոմում: Ինձ համար մեծ պատիվ ու վստահություն էր 31 տարեկանում ստանձնել շրջկոմի առաջին քարտուղարի պարտականությունները: Գործերի եռնի մուտի մոտ հանդիպեցի Հրաչյա Քոչարին և հայտնեցի, որ կուսակցական աշխատանքի եմ անցել... Նա շնորհավորեց ինձ ու ասաց. *«Հիշո՞ւմ ես մեր զրույցները Սարդարապատի մասին: Անեն ինչ արա՛ այդ գործը գլուխ բերելու համար: Երջանիկ հնարավորություն է ստեղծվել քեզ համար...»:* Սարդարապատի ճակատամարտին նվիրված հուշահամալիրի կառուցման միտքը պատկանում է Հրաչյա Քոչարին, բայց այդ գեղեցիկ հղացումը կյանքի չէր կոչվի, եթե չլիներ Հոկտեմբերյանի շրջանի այն ժամանակվա աշխատավորների միակամությունը» (Կլարա Թերզյան, Բույլ մեծաց, էջ 65):

Հարկ եմ համարում այս հոդվածում ներկայացնել նաև կուսակցական և պետական բարձրագույն ղեկավարներին 1964թ. հոկտեմբերին Հրաչյա Քոչարի գրած մի նամակը, որի ձեռագիրը գտնվում է Գրականության և արվեստի թանգարանի ձեռագրատան ֆոնդերում (ներկայացնում եմ կրճատումներով).

Ձախից աջ՝ Խ. Դաշտենց, Գր. Հովհաննիսյան, Հր.Քոչար եւ Խորայել Փիջիկյան (1963թ.)

Շարունակությունը՝ էջ Ձ

ԲԱՆԱՎԵՃ

Ա էջից

«ՍՄԿԿ Կենտկոմի առաջին քարտուղար՝ ընկեր Լ.Ի.Բրեժնևին
ՍՍՀՄ Գերագույն Սովետի Նախագահության նախագահ՝ ընկեր Ա.Ի.Միկոյանին
ՍՍՌՄ Մինիստրների Սովետի նախագահ ընկեր Ա.Ն.Կոսիգինին

Եկող տարի ապրիլին լրանում է առաջին իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ հայ ժողովրդի զանգվածային կոտորածների 50-ամյակը: Այդ կոտորածները՝ թուրք դահիճների ձեռքով, անմեղ մարդկանց, ամենաբարբարոս գենոցիդի իրականացումն էին, որ տասնամյակներ շարունակ ծրագրում էր թուրքական պետական միտքը: Դրա հետևանքով իր հայրենի երկրում ոչնչացվեց մեկ ու կես միլիոն հայություն և մեկ ու կես միլիոն էլ ցրվեց աշխարհով մեկ ու այդպիսով ստեղծվեց հայկական մեծ դիասպորան:

Եվ ահա բոլոր երկրներում ապրող հայերը պատրաստվում են նշելու իրենց ազգային այդ մեծ ողբերգության 50-ամյակը: Մերձավոր Արևելքի ու Աֆրիկայի, Եվրոպայի և Հյուսիսային ու Լատինական Ամերիկաների հայաշատ քաղաքներում արդեն պարբերական մամուլը լայնորեն լուսաբանում է այդ սխուր տարեթիվը, էջեր է հատկացնում հայկական կոտորածներին, նկարագրում է թուրքական բարբարոսությունները, մի ամբողջ ազգի կեսի բնաջնջման զարհուրելի պատմությունը: Լույս են տեսնում գրքեր, հրատարակվում են վկայագրեր, որոնք ցույց են տալիս, թե ինչպես թուրք ջարդարարների մեթոդներն օգտագործեց Հիտլերը՝ հիշեցնելով, որ հայերի կոտորածների համար ոչ ոքից հաշիվ չեն պահանջում:

Մերձավոր Արևելքի, Աֆրիկայի, Եվրոպայի և Հյուսիսային ու Հարավային Ամերիկայի հայերը պատրաստվում են նաև Հայկական միջազգային կոնգրես հրավիրելու 1965թ. ապրիլին և դիմելու ՄԱԿ-ին՝ հայկական ազգային իրավունքները վերականգնելու համար: Բացի դրանից, ամեն առանձին երկրի հայկական գաղութի համայնքը դիմում է այդ երկրի պետությանը՝ ՄԱԿ-ում հայկական դատը պաշտպանելու: Դրանք այն հայերն են, որոնք կոտորածներից փրկվելով, 50 տարի է, ինչ իրենց հայրենի հողերից զրկված՝ դեգերում են օտար ափերում: ...

Բնորոշ է, որ այժմյան Թուրքիայում հայկական ջարդերի կազմակերպիչներին՝ մարդակեր Թալեաթ և Էնվեր փաշաներին արձաններ են կանգնեցնում և նրանց փառաբանող գրքեր են հրատարակում: Բազում հոդվածներ ու գրքեր են գրվում նաև այն մասին, որ Կովկասը թուրքական [illegible] է, և Թուրքիայի սահմանները պիտի հասնեն մինչև Ուրալ: Եվ դա այն ժամանակ, երբ «բարեկամության» այցով Մոսկվա պիտի գա Թուրքիայի մինիստրը:

...Արտահայտելով մեր ժողովրդի այդ զգացմունքները՝ համոզված ենք, որ մեր Պարտիայի ու պետության ղեկավարները կկտրեն թուրքական դիվանագիտության խաղերը և կպաշտպանեն հայ ժողովրդի դատը, թույլ չեն տա, որ մոռացության մատնվի մեկ ու կես միլիոն նահատակների արյունը և արհամարհվեն երկու միլիոն թափառական հայերի պահանջները:

Գրում ենք Ձեզ այս ամենը մեր խղճի, մեր ժողովրդի և պատմության առաջ մեղավոր չմնալու համար:

Հարգանքներով՝ Հր.Քոչար
1964թ. 27 հոկտեմբերի, Լուսակերտ:
(ԳԱԹ, ձեռագրատուն, արխիվ 196):

Սփյուռքի հետ

Կարծում եմ, հիշատակման արժանի է նաև Հր.Քոչարի այցը Միջին Արևելքի երկրներ՝ ռուս խորհրդային գրող Արկադի Պերվենցևի հետ: Նա առաջին հայ ճանապարհորդն էր, որ հանդիպեց Սփյուռքի բոլոր հայկական կուսակցությունների հետ, 1961թ. հունվարի 14-31-ը երեք շաբաթից ավելի ելույթներով հանդես եկավ սփյուռքահայության և առաջ ճանապարհորդության առջև, անու կամուրջներ կապեց սփյուռքի և հայրենիքի միջև: Հր.Քոչարի ելույթներն ու հանդիպումները լայնորեն լուսաբանվում էին Իրանի, Սիրիայի, Լիբանանի առաջավոր հայկական թերթերում, ինչպես նաև եվրոպական և ամերիկյան մամուլում: Վերադարձից հետո Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմը նրանից հաշվետվություն պահանջեց: Այդ հաշվետվության լրիվ ձեռագիրը նույնպես պահվում է Գրականության թանգարանի ձեռագրատան ֆոնդերում (արխիվ 510): Քանի որ հաշվետվությունը շատ ծավալուն է, կարելի է միայն մի քանի խոսքով ներկայացնել Քոչարի այն առաջարկները, որոնք նա վերադարձից հետո շարադրել է կուսակցությանը հանձնած իր հաշվետվության մեջ. վերականգնել Հայաստանում Արտաքին գործոց նախարարությունն իր ապարատով, ինչպես Ուկրաինայում և Բելոռուսիայում է այն ստեղծվել՝ նկատի ունենալով հայկական ազգային կյանքի առանձնահատկությունները, արտասահմանից հայ ուսանողներ կանչել Հայաստան, ավելի հաճախ արտասահման ուղարկել ճանաչվածներ՝ գրողներ, պատմաբաններ, անհրաժեշտ է հայերեն հրատարակել Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա լեռան 40 օրը», որն արդեն հրատարակվել է Գերմանիայում, Չեխոսլովակիայում, Բուլղարիայում, Ռումինիայում, սակայն չի հրատարակվել հայերեն ու ռուսերեն լեզուներով: Ժամանակն է նաև լուծելու մեծատաղանդ դրամատուրգ Լևոն Շանթի ընտիր երկերը հրատարակելու հարցը, ինչպես Մոսկվայում հրատարակեցին սպիտակգվարդիական Իվան Բունինին:

Ձախից աջ՝ Հակոբ Սալախյան, Հր. Քոչար, Ավ. Իսահակյան, Հր. Հովհաննիսյան

Ինչ վերաբերում է Հր.Քոչարի գեղարվեստական ստեղծագործություններին, որ փորձում են արժեզրկել մարդիկ՝ չկարողանալով կողքը դնել իրենց սեփական որևէ գործ, ապա հիացական կարծիքներն այնքան շատ են, որ, ցավոք, չեն կարող բոլորը զետեղել մի հոդվածի մեջ: Ընդհանրապես ասելիքս ու պատմելիքս չափազանց շատ է, սակայն ստիպված եմ ավարտին մոտեցնել այս հոդվածը, գիտակցելով, որ այն չի կարող տպագրվել չափազանց մեծ ծավալով:

Սփյուռքահայ տաղանդավոր գրող Արամ Հայկազը «Նահապետ» վիպակը կարդալուց հետո հոդված է ուղարկել սփյուռքահայության հետ մշակութային կապերի կոմիտեին, խնդրելով, որ այն տպագրության հանձնվի Հայաստանի գրական մամուլին: Ահա այդ հոդվածի առաջին տողերը.

«Քեզի պատահա՞ծ է, որ գիրք մը կարդալէ վերջ ուզես փողոց ելլել, դրացի, բարեկամ ու ծանօթ գտնել ու անոնց հետ բաժնել քու ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը... Այդ բանը հազի մը անգամ պատահած է ինծի ու վերջին անգամ այ պատահեցաւ, երբ «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի վերջերս թիւին մէջ կարդացի վերջացուցի Հր.Քոչարի «Նահապետ» խորագրված վէպը...: Մեր կարծիքով այն վէպ չէ, այլ դյուցազներգութիւն, բանաստեղծութիւն և հայոց ազգային պատմութիւն է: Այնքան շատ բան ու լաւ բան կա անոր մէջ ու անոր մասին ըսելու, որ շվարած եմ, թէ ուրկէ սկսիմ և ո՞ւր վերջացնեմ...» («Գրական թերթ», 1964թ., 5 նոյեմբերի):

Քոչարի տարբեր գործերի վերաբերյալ իրենց հիացմունքի ու երախտագիտության խոսքերն են գրել գրողներ, գրականագետներ, պետական այրեր, արվեստի գործիչներ, ինչպես օրինակ՝ Հակոբ Սալախյանը, որը Քոչարին շատ է բարձրացնել ուսերին, շատ բարձր գնահատականներ են տվել Բագրատ Ուլուբաբյանը, Հ.Ռուժայանը, Աշոտ Հովհաննիսյանը, Սուրեն Քոչարյանը, Հրանտ Մաթևոսյանը, Վահագն Դավթյանը, Մարիետա Շահինյանը, Իլյա Էրենբուրգը, Վլ. Լիդինը, Վաս.Գրոսմանը, Յա.Խելեմսկին, Ս.Միխալկովը, Վ.Սարոյանը և այլք, էլ չեմ ասում, թե որքան նամակներ ու շնորհավորագրեր կան Հայաստանի, սփյուռքի և ողջ Խորհրդային Միության ու արտասահմանյան ընթերցողներից: Մեծ վարպետը՝ Ավետիք Իսահակյանը, որը Քոչարի մեծագույն ավագ ընկերն ու գաղափարական հայրն էր, ասել է. *«Քոչարի նման մարդիկ հարստություն են ազգի համար: Իմ ամենամեծ բարեկամն է, ժամանակի ինքնաբուխ տաղանդ ունի...»* (Հր.Հովհաննիսյան, Ժամանակի տունը, էջ 489):

Վերը թվարկված բոլոր մարդիկ ժամանակի ամենամեծ անհատականություններն էին, և չեմ կարծում, որ նրանք այսօր ճաշակ ու վերաբերմունք թելադրող գրականագետներից ավելի տգետ կամ անտեղյակ են եղել:

Ինչ վերաբերում է Ստ.Զորյանի օրագրերին, որտեղ F տառը եզոտերական հիերոգլիֆները վերծանող հանճարեղ Շամպոլյոնին արժանի «խորաթափանցությամբ» մեր հերոսները բացահայտում են որպես Հր.Քոչար և բոլոր կերպարների նման կասկածում նրա շատ աչքառու և շատ կասկածելի խոսքերից, ես կանդրադառնամ իմ հետագա հոդվածներում: Այդ օրագրերը խոր հոգեբանական վերլուծության կարիք ունեն, որովհետև ժամանակին Ստ.Զորյանը Քոչարին գրված նամակները սկսել է «Սիրելի Քոչար» բառերով, իսկ Հր.Քոչարը Ստ.Զորյանի հոբելյանների առթիվ գրել է շատ ջերմ ելույթներ և այլն, և այլն:

Ես, իհարկե, անզոր եմ այն նենգության դեմ, որով օժտված են Քոչարի դեմ զազրագրեր թխողները: Շատ լավ հասկանալով, որ չեն կարող լրիվ արժեզրկել Քոչարի ստեղծագործությունները, բանականության բոլոր սահմանները անցնելով փորձում են ներշնչել, որ սյուժեները նա վերցրել է ինչ-որ առեղծվածային «պահոցներից» (այս անգամ էլ երևի զուգահեռներ անցկացնելով Շոլոխովի «Խաղաղ Դոնի» վերաբերյալ բանասիրությունների հետ): Միթե դուք, պարոնայք, այդ պահոցների տերը չգիտեք: Համեցեք, արխիվների դռները բաց են, գուցե դուք էլ մի սյուժե գողանաք և ձեր գրիչը վերակենդանացնեք, ձեր սեփական գրական զգացումները հարստացնեք: Ինձնից լավ պիտի գիտակցեք, որ թեմաների ամենամեծ ու ամենահարուստ պահոցը կյանքն է: Խեղաթյուրելով անգամ տպագիր նյութը՝ փորձ է արվում նաև Քոչարին մեղադրել Պ.Սևակին «կլիշե» կոծկելու և «մեծին» տապալելու անսանձելի մասնակցության մեջ... Ինչ կարելի է ասել, երբ գործ ունես հիվանդ մարդկանց հետ: Ափսոսալի է, հայտնի, թե որքան է օգնել Հր.Քոչարը երիտասարդ գրողներին ու բանաստեղծներին: Հրանտ Մաթևոսյանն անձամբ է ինձ պատմել, թե ինչպես Քոչարը բոլորի բերանը փակեց իր առաջին գործերի քննարկման ժամանակ և հանձն առավ ինքը խմբագրել ու տպագրության հանձնել դրանք: Պ.Սևակին ու Մ.Գալշոյանին պաշտպանելու փաստը ինձ պատմել են ականատեսները: Որպես խոսքերիս փաստացի ապացույց մեջբերեմ Վահագն Դավթյանի հուշերից մի հատված.

«Նոր էի ավարտել միջնակարգը, այդ առիթով բանաստեղծություն էի գրել ու տարել «Պիոներ կանչ»-ի խմբագրություն: Չգիտեմ ինչ առիթով այնտեղ էր Հր.Քոչարը՝ մի բարձրահասակ, բարեհամբույր, ճառագայթող երիտասարդ, որը համեմատած է, ինձ երիտասարդ չէր թվում: Իմանալով, որ բանաստեղծություն եմ բերել, վերցրեց, բարձրաձայն կարդաց, անխոս դրեց գրպանը: «Պիոներ կանչ»-ի համար էի գրել բանաստեղծությունը, բայց հաջորդ օրը զարմանքով տեսա, որ այն տպագրվել է «Սովետական Հայաստան» թերթում: Պատանի բանաստեղծի համար մեծ պատիվ էր և անչափելի ուրախություն: Այդպես էր. իրենից կրտսերներին օգնելու, աջակցելու, հովանավորելու մի զարմանալի հատկություն ուներ: Գրականության այսօրվա ավագ սերնդի մեջ հազիվ թե գտնվի մեկը, որ զգացած չլինի այդ հովանավորությունը» («Հայրենիքի ձայն», 1980թ., 25 հունիսի):

Իսկ թե որտեղից են սկսվում թունավոր լավայի ժայթքման ակունքները՝ մոտավորապես կռահում եմ: Հր.Քոչարի հզոր խելքի, հմայքի, խիզախության, տաղանդի ու արտաքին բարեձևության միասնությունը մի անձի մեջ, ինչպես ասվում է Ի.Կռիլովի առակում, շատ «սագերի է գրգռել»:

Վերջաբանի փոխարեն

Հոգեբանության մեջ գոյություն ունի հիվանդության մի ախտորոշում, որը կոչվում է «Կանդինսկու-Կլերամբոյի» սինդրոմ: Գր.Անանյանի մտածողությունն ու գործելակերպը հուշում է դեռահաս պատանու մանկամտությունը: Նա ցանկանում է հայտնել աշխարհին, որ Լևոն Շանթի հրատարակման մասին առաջինը խոսել է Սահարին, ոչ թե Քոչարը, և կասկածի տակ է առնում գրողների հանդիպման հայտնի փաստը Ա.Միկոյանի հետ: Սա արդեն զավեշտի է վերածվում: Անանյանի ու Co «մանրախնդրական» հոդվածներում հստակ ու ցայտուն հայտնաբերվում է գրգռված անհանդուրժողականությունը Հր.Քոչարի անունը կրող փողոցի գոյության, նկարահանված ֆիլմերի «չտպագրվող» (ինչում ըստ երևույթին նրանց մասն էլ խառն է) և այնուամենայնիվ մեծ ժողովրդականություն վայելող ստեղծագործությունների հանդեպ: Վաղը նրանց կարող է նյարդայնացնել Քոչարի գերեզմանի տապանաքարը: Ուրեմն ինչ- պիտի հանդես գան գերեզմանը հանելու առաջարկ-պահանջներով: Դա ինչ առասպել, խաբարված գեների դրսևորում է... Իմ խորին համոզմամբ, իրենց կյանքի ողջ տառապանքը բևեռված և դրանից գրականորեն չկայացած ու չիրականացված այրերը իրենց մտավորական խոսքով շաղախված հոդվածներում կատարում են ցույց տալ անզորության նախանձը միայն: Ոչ մի ուրիշ ծանրակշիռ գաղափար չի հայտնաբերվում բանիմաց ընթերցողի համար: Պալեոլիթյան նեանդերթալցուն բնորոշ խավարամիտ համառությամբ շարունակում են հոգնեցնել մարդկանց ուղեղները միևնույն չարախոսություններով, կարծելով երևի, թե շատ բախտորոշ հարցեր են լուծում: Մինչդեռ հիմնավորում են Շերիդանի կատակերգության «Չարախոսության դպրոցը»: Հայտնի բանաստեղծներ Ար.Կարապետյանի և Արտ. Ուկերյանի գործի արժանի շարունակողները դարձաք, պարոնայք, այն տարբերությամբ միայն, որ նրանք գրում էին կենդանի Քոչարի դեմ:

Գր.Անանյանը ավելի մեծ կլիներ, եթե փորձեր իր հոր գրական կերպարն ու ժառանգությունը հանրությանը մատուցել ոչ թե մյուս գրողներին նսեմացնելով, այլ զբաղվեր նրա գրական-գեղարվեստական արժեքների լուսաբանմամբ և վերլուծությամբ, ինչը իրապես կնպաստեր Սահարու հիշատակի հավերժացմանը, այլ ոչ թե ապարդյուն կփորձեր նաև նրա անձի դեմ ուղղված մեղադրանքների համար:

Ամեն դեպքում ես որոշ չափով նույնիսկ շնորհակալ եմ չարախոսներին, որոնք ինձ ստիպեցին մտնել արխիվները, ծանոթանալ դեպքերին ու դեմքերին անսպառելի տեսանկյուններից, կարդալ թերթեր ու նամակներ և ավելորդ անգամ համոզվել, թե ինչ անզուգական հայր եմ ունեցել, որով այսօր հպարտանում եմ ես, հպարտանում են նրա թոռները, ծոռները, ազգականներն ու բարեկամները, և հայ ժողովրդի մեծ մեծամասնությունը:

Իսկ դուք գրեք ինչքան ուզում եք և ինչ ուզում եք, եթե դա ձեր սև սրտին սփոփանք է բերում: Միևնույն է, ժողովրդականությունն ու սերը Քոչարի անձի, գործունեության և ստեղծագործությունների հանդեպ չի խամրի: ■

ԱԶԱՏ ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ

ԷՊԻԳՐԱՖԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

-Այսինչի մասին ինչու՞ չեք մի սուր էպիգրամ հյուսել:-
-Օ, ես չեմ սիրում ձեռքերս կեղտոտ բաների խել: -

Չարենցի այս էպիգրամը հաճախ եմ հիշել իմ դեմ գրված ոռոտ հոդվածներ կարդալիս: Բայց երբեմն կեղտոտ բաները իրենք համառորեն գալիս են ու խփվում ինձ, եւ ստիպված ես լինում, **երբ Չարենց չես, գոնե մի սովորական ռեպլիկ գրել:**

Բարոյականության խնդիրների մասին այստեղ վիճելն ավելորդ է եւ անիմաստ: Միեւնույն է, Դավիթ Գասպարյան - Ռուզան Միքսակյանի զույգն անմահ է այնպես, ինչպես անմահ են չարությունը, ոխը, նախանձը: Բայց մի հիշողություն կա, որն ինձ այսօր ստիպում է անդրադառնալ Դ. Գասպարյանի հոդվածին: Պարոն Գասպարյանը զարմանալիորեն շատ է սիրում բարոյականության մասին խոսել եւ ողջերին ու մեռածներին բարոյականության դասեր տալ: Եվ բոլորը համգավոր են նրա առաջ՝ եւ երեմանյան թթ. ու հետագա տարիների գործիչները, եւ այսօրվա մարդիկ, ովքեր դժբախտություն են ունեցել նրա ձեռքը ընկնելու: Եվ այսօրվա մրցույթում իրեն այնքան վստահ է զգում: Հեռուստատեսությամբ ելույթներ է ունենում, քերթում հոդվածներ է գրում: Այդ վստահությունը ինձ վախեցնում է: Ստիպված եմ Դ. Գասպարյանին հիշեցնել նրա կենսագրության ոռոտ փաստեր, ոչ նրան, գոնե ընթերցողներին մտածել տալու համար: Ինչը, միեւնույն է, չի մտածելու, ինչը միշտ համակվում է, որովհետեւ «հարձակումը ամենալավ պաշտպանությունն է»: *Այնինչ, ինձ՝ միամիտ մարդուս, թվում էր,* *Չարենցի ու Բակունցի մասին խոսելու համար մարդ նաեւ բարոյական իրավունք պետք է ունենա...*

Եվ այսպես: 80-ականների վերջերին Դ. Գասպարյանը դարձավ ՀԿԿ Կկ գաղափարական բաժնի վարիչի տեղակալը: Էհ, այնքան մարդ է աշխատել կոմկուսի մարմիններում... Բայց այս մարդը կոմկուսի՝ իշխանությունից զրկվելուց անմիջապես հետո սկսեց հայհոյել կոմկուսն էլ, խորհրդային կարգերն էլ, եւ այնպես հայհոյել, որ պիտի մտածեիր, որ ավելի մեծ հակակոմունիստ աշխարհում չկա: (...) Եվ չես կարող չմտածել, թե այս բարոյականության տեր մարդը ինչքեր պետք է աներ, եթե ապրած լիներ 30-ական թթ.: Մանավանդ, նրա հոդվածների ոճը այնքան է հիշեցնում այդ թվականներին եւ ավելի ուշ գրված ջախջախիչ հոդվածները: Այս տարոնը ծնվել է «ջախջախելու եւ հողմացրիվ անելու» մարմաջով, անկախ այն բանից, թե հանուն ինչ գաղափարի, ինչ նորասկների, ինչ միջոցներով...

Լավ, բայց այս դեպքում, մարդ է, կարող է ասել, որ առաջ, մի հանի օրում գաղափարական վերածնունդ ապրեց: Քանի-քանի մարդ այդպես, մի հանի օրում կամ ամսում այնպես վերածնվեցին, որ հարազատ մայրն էլ չէր ճանաչի: Այնպես որ, այս փոփոխ դիտվածը կարելի էր եւ չհիշել:

Մանավանդ որ Գասպարյանի հետագա տարիները անհամեմատ հարուստ են հիշարժան դեպքերով: Հիշո՞ւմ եք, ինչպես իննսունական թթ. կեսերին Դ. Գասպարյանին ձերբակալեցին ընդունելության քննությունների ժամանակ կաշառք վերցնելու համար: Այն **տարիների** ներքին գործերի նախարար Վանո Սիրադեղյանը հեռուստատեսությամբ պաշտոնապես տեղեկացրեց այդ մասին: Մի հանի օր անց Լ. Տեր-Պետրոսյանի միջամտության շնորհիվ Գասպարյանը կալանքից ազատվեց: Ես այն ժամանակ ենթադրում էի, թե նա ինչ-որ կերպ կփորձի ազատվել այդ մեղադրանքից: Հայտարարություն կանի, կամ դատի կտա: Ոչ մի կերպ չփորձեց, թեեւ մութ անկյուններում պահանջում էր չհավատալ այդ մեղադրանքին...

Անցավ որոշ ժամանակ, եւ Դ. Գասպարյանին հեռացրին համալսարանի դասախոսությունից ոմանց պաշտոնից ֆինանսական խարդախությունների համար:

Նրա գործունեության հաջորդ փուլը կապված է Արովյանի անվ. մանկավարժական համալսարանի հետ: Ինչքան, շատ հետաքրքրական է, թե ինչպես երկու բառ ռուսերեն անգամ չիմանալով՝ դարձավ ռուս եւ արտասահմանյան գրականության ամբիոնի վարիչ: Այս մարդը այդպիսի ընդունակություններ էլ ունի: Բայց հետո իմացանք, որ նրան ոչ միայն հեռացրել են ամբիոնի վարիչի պարտականություններից, այլեւ դասախոսական աշխատանքից: Հետո էլ գործերը չեն ընդունել նոր մրցույթի մասնակցելու համար: Ինչո՞ւ: Կարծում եմ, դժվար չէ գուշակել (եթե հասկաս չգիտեք)... Ինչո՞ւ նրա հետ չուզեցին համագործակցել Աճառյան համալսարանում եւ խնդրեցին հեռանալ այնտեղից...

Վերջապես, այս բոլոր հիշարժան իրադարձությունների կողքին գրեթե աննշան դրվագներ՝ գրագողության համար այս մարդուն, եւ ոչ մեկ անգամ, ստիպեցին հրապարակավ ներողություն խնդրել: Ասեմ, որ գրագողությունը Գասպարյանի սիրելի զբաղմունքն է. անհատական Գասպարյանը ոչ մի միջոցից չի խուսափում, եւ ոչ միայն իր հակառակորդների դեմ պայքարելիս...

Քի՞չ է, թե՞ շատ: Նայած ում համար, նայած մարդ ամոթի ինչ պատկերներ ունի: Դ. Գասպարյանի համար երեւի շատ քիչ է, եւ դեռ ինչքան այսպիսի դրվագներ պետք է **հայտնվեն նրա կենսագրության մեջ**, որպեսզի նա մի՞ քիչ ավելի զուսպ լինի ուրիշներին մեղադրելիս եւ չխոսի պատմության անունից:

Տեսնո՞ւմ եք, ես ասացի սովորական ռեպլիկ եւ խնկարկես ընդհանուր թվարկեցի Գասպարյանի հարուստ կենսագրության միայն մի հանի դրվագը: (.........) Այստեղ պետք էր Հակոբ Պարոնյանը՝ Գասպարյանի դիմանկարը ստեղծելու համար: Չկա Պարոնյանը, եւ ես իմ ուժերի չափով լրացնում եմ բացը: Ոչ գեղարվեստական, ոչ էլ փիլիսոփայական ընդհանրացումների կարիք երեւի չկա: Առանց դրանց էլ, կարծում եմ, հեշտ է նկատել, թե ինչքան ամբողջական է եւ ներքնապես ներդաշնակ Դ. Գասպարյանի կերպարը: Ափսոս, չեմ կարողանում ստանալ այն բավականությունը, որ առհասարակ ապրում են ստանում այսպիսի կերպար ստեղծելիս: Ինձ՝ հասարակ մահկանացուիս, անընդհատ տանջում է այն զգացողությունը, որ խնկարկես գործ ունեմ մի չափազանց տհաճ նյութի հետ...

Բայց այսօրվա մեր իրականությունն է սա, իրականություն, որտեղ բարոյական արժեքները, ինչպես ասել էի «Ազգին» տված իմ պատասխաններում, հողմնահարվում են, եւ Դ. Գասպարյանը համարձակ լողում է տղտոր ջրերում ...

Հասկանալի է, որ այս համատեքստում եւ Դ. Գասպարյանի առաջարկած մակարդակով գրականության մասին խոսելն անիմաստ է: Ուրեմն, առայժմ այսքանը... ■

Ա**յդ տարվա սկզբին նախատեսվում է լեհ հանրահայտ կոմպոզիտոր, ժամանակակից դասական երաժշտության խոշոր դեմք, բազմաթիվ երաժշտական հեղինակավոր մրցանակների (այդ թվում երեք «Գրեմմի») դափնեկիր Քշիշտոֆ Պենդերեցկու այցը Երեւան եւ նրա ստեղծագործություններից կատարումները հայաստանյան երաժշտական խմբերի կողմից: «Պենդերեցկու օրերը Հայաստանում» կկայանա «XXI-ի հեռանկարներ» երաժշտական միջազգային փառատոնի շրջանակներում, որն արդեն իններորդ տարին է, ինչ նախաձեռնում է Երեւանում գործող Հայ երաժշտական հիմնադրամը ինքնուրույն կենտրոնը: Այս առթիվ հարմար ենք գտնում վերահրատարակել 1975-ին Թեհրանի «Ալիք» օրաթերթում (սեպտեմբերի 15) իրանահայ արվեստաբան Լիդա Բերբերյանի՝ Շիրազի արվեստի 9-րդ փառատոնին նվիրված հոդվածի այն հատվածը, որ ներկայացնում է հեղինակի հանդիպումը Պենդերեցկու հետ այդ փառատոնի օրերին: Այս նյութը ցանկալի է նաեւ այն առումով, որ հաստատում է Քշիշտոֆ Պենդերեցկու հայկական ծագումը: Հրապարակումը պատրաստելիս կատարել ենք որոշ ուղղագրական ճշգրտումներ:

ԱՐԹՈՒՐ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

ԼԻԴԱ ԲԵՐԲԵՐՅԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ՇԻՐԱԶԻ ԱՐՎԵՍՏԻ 9-ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԻ

(1975, Օգոստոս 21 - Սեպտեմբեր 2)

Այսօր լսեցինք ազգով լեհ, աշխարհահռչակ, տաղանդավոր երգահան Քշիշտոֆ Պենդերեցկու երաժշտությունը, իր իսկ ղեկավարությամբ: Ստեղծագործությունները նոր են, աննախընթաց, հոյակապ: Ընդմիջումին թերթում եմ թավջութակահարի նոտաները, որովհետեւ մտածում եմ աննախընթաց կատարումը պահանջում է նաեւ աննախընթաց նոտագրություն: Իսկ ինչպիսի՜ն է դա: Հեռատեսի՞վ որը մեկնակ ես չեմ: Ծանոթանում եմ երկու ուրիշ հայերի հետ, որոնք երաժշտություն են դասավանդում Փեհլեւի համալսարանում: Գիտակ մեկն են: Ոգեւորված՝ ինձ պատմում են իրենց սեռնեկային նվագախմբի մասին, որը հավանաբար ելույթ կունենա 10-րդ փառատոնին: Իսկ ես մտածում եմ՝ նորից կինչեն դասականները: Երեւի մի նոր առիթով Ջեքի Բերբերյանը[1] կկատարի ավանդական երաժշտությունը: Բայց մենք ե՞րբ երեւան կգանք իրերեւ ժողովուրդ եւ ոչ միայն իբրեւ կատարողներ:

Հաջորդ օրը հարցազրույց է Պենդերեցկու հետ: Առաջին հարցը տալիս եմ ես: Պարզվում է, որ մեակել է նոտագրության նոր ձեւեր: Գրում է դոդեկաֆոնիկ երաժշտություն, իսկ իր «Միաձայնի թիվ մեկը» որտեղ միայն հնչում է մեկ չորրորդ տոնը, հիմնված է 24 խորդ տոն սիստեմի վրա: Մտածում եմ՝ այդ բոլորը պահանջում է ստեղծագործական մեծ լարում եւ կարողություն: Գիտեմ, ճարտնագի չէ, բայց գրել է «Հիրոսիման», որտեղ ջութակներով այնքան վարպետորեն ստեղծում են ողբակոծության եւ նրա վտանգը ազդարարող շչակի ձայնը:

Պենդերեցկին մեծ երաժիշտ է, մտածում եմ, նայելով իր թուխ դեմքին, որ այնքան տարբերվում է մյուս լեհ շիկահերներից եւ պատրաստվում եմ թողնել սրահը, երբ ՇՇուկ է տարածվում թե՝ ծագումով հայ է... Առաջ շարժվելով հետ եմ վերադառնում, մի խումբ հայեր շրջապատում ենք իրեն: Չնայած մենք չենք խոսում, բայց դառնալով մեզ՝ հարցնում է.

- Դուք բոլորդ հա՞յ եք:
- Մտածում եմ՝ ինչի՞ց ենթադրեց: Գուցե նման առիթների համար է հանդիպել: Հիմա ավելի եմ մտածում Հիրոսիմայի ճարտարագիտերի եւ հայերի մասին: Դառնալով կողքինիս հարցնում եմ՝ Հիրոսիմայում հանի՞ հոգի զոհվեց: Պատասխանում է՝ «երեք հարյուր հազար»:
- Արդյոք գիտե՞ք, որ մենք էլ Հիրոսիմա ենք ունեցել Ապրիլ 24:

Խոսողը տիկին Լազարյանն[2] է: Ինչպես միշտ, անցնում է հարձակողականի: Պենդերեցկին պատասխանում է.

- Այո՛, գիտեմ, այս տարի էլ 60-ամյակ եք ոգեկոչել: Հայերեն մեր տնում խոսվել է, իսկ մեծ մայրիկս հայ է, 92 տարեկան եւ դեռ կենդանի է:

Բայց հարց տվողը չի զիջում.

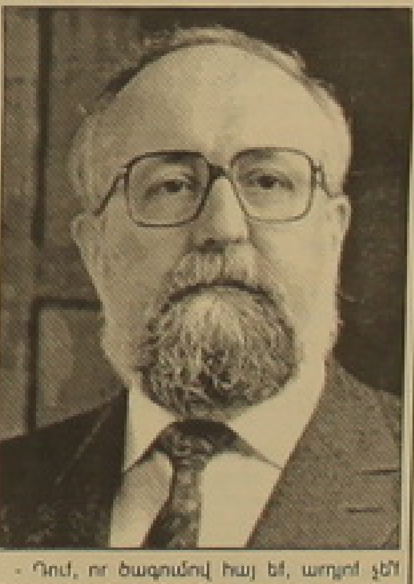

- Դուք, որ ծագումով հայ եք, արդյո՞ք չեք մտածել Ապրիլ 24-ն էլ նյութ դարձնելու:

Ես, հուզված, խմբից հեռանում եմ, այլեւս չեմ լսում խոսակցության շարունակությունը եւ մտածում եմ. «Արդյոք պե՞տք է մարդկանց հիշեցնել իրենց բարոյական պարտականությունը»: Ես դա երբեք չեմ արել, որովհետեւ եթե դիմացինը թերանում է, ուրեմն այդ զգացողությունը չունի:

- Դուք պետք է հայկական երաժշտությունը ուսումնասիրեք եւ ձեր ստեղծագործություններում տեղ տաք նրան, ասում է հարց տվողը:

Պենդերեցկին համաձայնում է: Բայց ես գիտեմ, որ Պենդերեցկուն անծանոթ չեն այդ բոլորը: Երբ խորհրդային Միության մեջ բազմաթիվ անգամներ առաջին անգամ Հայաստանում են նվագվել նրա ստեղծագործությունները, արդյո նա պետք է մեծ կապ ունենա Հայաստանի երաժիշտների հետ:

- Ինչքա՞ն գեղեցիկ կլիներ, որ հայկական երաժշտության հետ գրաբար տեքստ գործածեր: Ասողը մի ուրիշ արվեստագետ է, որը ներկա չի եղել հարցազրույցին:

Մինչեւ երեկո դա եւ թեւավոր հասցնում եմ Պենդերեցկուն, պարզվում է, որ գրաբարի գոյությունից էլ տեղյակ է, եւ առաջարկին ընդառաջում է: Այլեւս չեմ հանդիպում թուխ դեմքով Պենդերեցկուն, որ այնքան հիշեցնում էր մեր հոգեւորականներին:

1. Նկատի ունի անվանի իրանահայ երգչուհի Ջեքի Բերբերյանին (1925-1983), որը մինչ այդ երգել էր Շիրազի արվեստի փառատոնում:
2. Նկատի ունի իրանահայ արվեստաբան Ժանեթ Լազարյան Շահրդինին: ■

«Մահրազտում եւ ոչնչացում» գիրքը թարգմանվել է գերմաներեն

«Եղեռնի տրամաբանությունը» վերնագրյալ հոդվածով գերմանական «Դեր բագեսշպիգել» թերթն իրազեկում է, թե 2005-ին Ֆրանսիայում հրատարակված Ժակ Սեմելինի (Jacques Semelin) «Մահրազտում եւ ոչնչացում» եղեռնի ու ցեղասպանության քաղաքական չափորոշում» գիրքը համբուրգյան հրատարակության շնորհիվ արդեն հասու է գերմանացի ընթերցողներին: Պատմաբան, քաղաքագետ, հոգեբան Սեմելինը զբաղվում է ցեղասպանությունների համեմատական հետազոտմամբ: Նրա գրում, ուր անշուշտ խոսք կա Հայոց եղեռնի մասին, ոչ սովորական դասակարգմամբ են ներկայացվում պատմական օրինակները:

Գերմանական լրատուն բարձր գնահատականի է արժանացնում թարգմանաբար 470 էջ կազմող ցեղասպանության, զանգվածային սպանություն բառերը գիտական խոր վերլուծության ենթարկող հատորը:

Հայոց Շոյորլի մրցանակ Պոլինա Սեմինովային, Արման Գրիգորյանին

Բալետի արտիստներ Պոլինա Սեմիոնովան եւ Արման Գրիգորյանը Հայոց Շոյորլի հիմնադրամի այս տարվա մրցանակակիրներ են դարձել: Ինչպես տեղեկացնում է շվեյցարական «Բազլեր ցայթունգը» մարտի 14-ի համարում, մրցանակաբաշխությունը նախատեսված է եղել անցկացնել մարտի 15-ին, Ցյուրիխի օպերային թատրոնում:

1996-ից Ցյուրիխի բալետը ղեկավարող, հայտնի խորեոգրաֆ Հայնց Շպյորլիի անունով ստեղծված հիմնադրամի միջազգային մրցանակ երրորդ անգամ է հանձնվում: 2008-ի մրցանակակիրները կստանան 15.000-ական շվեյցարական ֆրանկ:

1984-ին ծնված Պոլինա Սեմիոնովան ավարտել է Մոսկվայի Մեծ թատրոնի բալետային ստուդիան: 2002-ին 17 տարեկանում նա հրավիրվել է Բեռլինի Շտաատսբալետ՝ որպես առաջին մենապարուհի: 2004-ին ստացել գերմանական՝ պարի ասպարեզում հայտնի «Ամազա» անունը կրող մրցանակը: 2005-ին Սեմիոնովան արժանացել է նաեւ գերմանական մեկ այլ՝ քննադատների մրցանակին:

1985-ին ծնված հայազգի Գրիգորյանը, 2004-ին Բուլղարիայի Վառնա քաղաքում ոսկե մեդալ է շահել: 2004-05 թատերաշրջանից սկսած նա Ցյուրիխի օպերային թատրոնի մենակատար է:

Ռ. Հ.
Գերմանիա

Մեր ընթերցողներին

Խոստացել էինք այս մշակութային հավելվածում հրատարակել Քնարիկ Ավագյանի հոդվածը՝ Հասմիկ Գուլակյանի «Դարը մեր մեջ, մենք դարի» խառնաշփոթի մասին, սակայն նյութերի առատությունը մեզ ստիպեց փոխել ծրագիրը: Հիշյալ նյութը լույս կտեսնի մեր մշակութային հավելվածի առաջիկա համարում:

Իրենից հետո լուսավոր ուղեծիր թողեց Պոլ Սկոֆիլդը

Մեծ Բրիտանիայի զավակնության եւ աշխարհի աշխարհի, դերասան-պար, վերջին երկու օրերի ընթացքում արձանագրեց 3 մեծ կորուստ: Ֆան-տաստ գող Արթուր Քլարկից եւ կինո-ռեժիսոր էնթոնի Մինգելլայից հետո լուսավոր գործունեությունները Լոնդոնից զուգեցին անգլիական բեմի մեծագույն դերասաններից՝ ասպետ Պոլ Սկոֆիլդի մա-հը, որը պատահել է հարավային Անգլիայում իր տան մոտ գտնվող հի-վանդանոցում, որտեղ նա բուժվում էր ստիպողաբար: Ոճրով Պոլ Սկոֆիլդը 75 տարեկան էր:

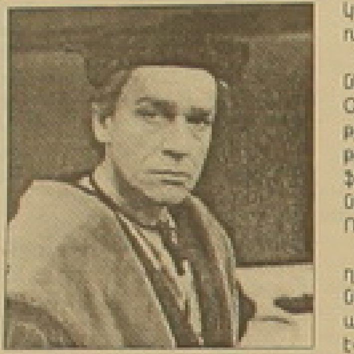

Ծնվել էր 1933 թվի հունվարի 21-ին Հյուս Փիզիփորում, ծանրավար-ժի ընտանիքում: Դերասանական ճիրերը ծեսավորվել էին նախ «Կրո-դոն ռեպերտոդի», ապա Լոնդոնի «Մասկ» թատրական կրթօջախնե-րում:

Քառասունականների վերջերից նա Լոնդոնում եւ Ստրատֆորդում խաղացել է Շեքսպիրի, Շոուի, Չե-խովի եւ Սթայնբեքի հեղինակած պիեսներում, աստիճանաբար դառ-նալով Լոուրենս Օլիվիեի եւ Ջոն Գիլգուդի մակարդակի դերասան: Համագործակցել է Պիտեր Բրուքի հետ 1955-56-ին մարմնավորելով Համլետին եւ խաղալով Գրեհեմ Գրի-նի «Իշխանություն եւ փառք» վեպի հիման վրա գրված պիեսում: Ավելի ուշ նա մարմնավորել է Սալյերիին «Ամադեուսում» (1979) եւ խաղացել Թոմասի «Ջոն Գաբրիել Բորկման» (1966) պիեսում: Նրա ամենահի-շարժան դերը համարվում է Թոմաս Մորի մեծակյան գործիչ սըր Թո-մաս Մորի կերպարը «Բոլոր ժամա-նակների մարդը» պիեսում, որը 9 ա-միս շարունակ չի իջել Լոնդոնի բե-մահարթակներից: Հետագայում 1966-ին նաեւ այդ դերի համար Օս-կարի արժանացավ համանուն էկ-րանավորման մեջ:

Կինոյում ընդհանրապես քիչ է նկարահանվել: խաղացել է Էդուարդ Օլբիի «Նուրբ հավասարակշռու-թյուն» եւ Արթուր Միլլերի «Թռռաճո-րը» գործերի հիման վրա ստեղծված ֆիլմերում, ինչպես նաեւ Քենեթ Բրա-նաղի «Հենրի 5-րդ»-ում եւ Ռոբերտ Ռեդֆորդի «Քուիզ Շոու» ֆիլմում:

«Նա ինքնամոռաց կերպով կատա-րում է խորասուզվել կերպարի ներքին աշխարհում եւ դրսում բերել այնտեղից այն ամենը, ինչ թաքնված է», գրել է նրա մասին «Թայմ» թեր-թի թղթակիցը:

Սկոֆիլդը կյանքում չափազանց համեստ է եղել, քիչ է հարցազրույց-ներ տվել եւ նույնիսկ հրաժարվել «Պատվավոր ասպետի» տիտղոսից, ասելով, որ դա իր կյանքի նպատակը չի եղել: Այդուհանդերձ 2001-ին նրան շնորհվել է երկրի բարձրագույն՝ «Պատվո կավալերի» կոչումը, որին ցարդ արժանացել են ընդամենը 65 անձնավորություններ:

Պոլ Սկոֆիլդը ամուսնացած էր դերասանուհի Ջոյ Փարքերի հետ եւ ուներ մեկ որդի եւ մեկ դուստր:

Հ. Ծ.

Մոսկվայի «Գարնանային հրավառ» կինոփառատոնը՝ մարտի 20-25-ը

Մոսկովյան ամենամյա «Գարնանային հրավառ» կինոփառատոնն այս տարի բացվեց մարտի 20-ին, Կաննի փառատոնի 60-ամյակի առթիվ նկարահանված «Յուրաքանչյուրն ունի իր կինոն» ալմանախով: Կարճամետ ֆիլմերի այդ նախագծի իրականացմանը մասնակցել են 36 նշանավոր բեմադրիչներ, որոնց թվում են Կոեն եղբայրները, Տակեշի Կիտանոն, Վոնգ Կար-Վայը, Լարս ֆոն Տրիերը, Անդրեյ Կոնչալովսկին, Ռոման Պոլանսկին եւ ուրիշներ:

Փառատոնի ծրագիրը կբաղկանա կի Թիմ Բերթոնի «Ֆլիթ Սթրիթի դիվային վարսավիր Սուինի Թոդդ» ֆիլմը, որտեղ գլխավոր դերում հանդես են գալիս Ջոնի Դեպը եւ Հելեն Բոն Քարտերը:

Մարտի 22-ին հանդիսականները կդիտեն Քենեթ Բրանայի «Խուզարկու» ֆիլմը: Դա պատմություն է սարիին առած մի գրողի մասին, որն ինտելեկտուալ խոսակցով է մղում իր կնոջ սիրեկանի դեմ:

Փառատոնի հյուրերը կդիտեն մասնավորապես իռլանդական «Ավտոճանկ» ֆիլմը, որը «Ոսկե սայ-գա» գլխավոր մրցանակն է ստացել կինեմատոգրաֆիական դեբյուտների «Կրակի ոգի» 6-րդ միջազգային փառատոնում: Նույն փառատոնի մրցութային ծրագրին մասնակցած եւ կինոգետների ու կինոլրագրողների գիլդիայի մրցանակին արժանացած Յուլիա Կոլեսնիկի «Սուրբ Կալեդոնիա» ֆիլմը կցուցադրվի մարտի 23-ին:

Մոսկովյան փառատոնը կփակվի Միշել Գոնդրիի «Վերափաթաթում» ֆիլմով, որն այս տարի եզրափակել էր նաեւ Բեռլինի կինոփառատոնը:

Պ. Ք.

Հավախակալության խորհրդանիշեր

Մենք հաճախ ենք կրկնում, որ ընթերցասեր ու գրասեր ժողովուրդ ենք: Սակայն գրադարանների հանդեպ ուշադրության այսօրվա մոտեցումները հակառակ տեսակետն են հաստատում: Գիրք պահելու հետ մեկտեղ, գրադարանի աշխատակիցին վճարում են 35000 դրամ, ծանոթ հասուկենտ գրադարաններ են ջեռուցվում, իսկ հեռավոր գյուղերի գրադարաններում գրքի ու ընթերցողների խնդիրական խնդիր կա:

Գրադարան-հասարակություն անմիջական կապի եւ գրադարանի խնդիրների մասին երեկ «Հայացք» ակումբում խոսեցին Ազգային գրադարանի տնօրեն Դավիթ Սարգսյանն ու փոխտնօրեն Ռաֆիկ Ղազարյանը: «Մեր իրականության մեջ գրադարանները պատշաճ ուշադրության չեն արժանանում: Մշակույթի նախարարությունը աջակցում է միայն իր կառույցում գործող մարզային գրադարաններին եւ Երեւանի երեք գրադարանի: Հեռավոր գյուղերում կորցրել ենք մշակույթի տները, ուստի գրադարանները պետք է լինեն հասարակության ուշադրության կենտրոնում: Չպետք է մոռանանք, որ գրադարանները հավախակալության լուրումի խորհրդանիշեր են», ասաց Դավիթ Սարգսյանը: Տարեցտարի գրադարանի ֆոնդը համալրվում է: Բացի գրականությունից կան նաեւ ձայնագրեր, թերթեր, ամսագրեր, էսքիզներ, ընդհանուր առմամբ 6,5-7 մլն միավոր:

Պետբյուջեն 20 մլն դրամ է հատկացրել տարեկան բաժանորդագրության համար: Արտասահմանում եւ ԱՄՆ տարածքում հրատարակված գրքերը տնօրենությունը ձեռք է բերում գրախանութներից կամ նվիրատվությունների շնորհիվ: 1940-ին կառուցված թամանյանական մասնաշենքը վերանորոգելու համար կառավարությունը հատկացրել է 300 մլն դրամ:

Ռաֆիկ Ղազարյանն էլ ընթերցողների այցելությունների աճի վերաբերյալ նշեց, թե անցյալ տարվա համեմատ 2008-ի առաջին երկու ամսվա ընթացքում ընթերցողների թիվը 30 տոկոսով ավելացել է: Մեկ օրվա ընթացքում սպասարկում են ավելի քան 1000 ընթերցողի:

«2008-ը հայտարարված է սարոյանական տարի: ԱԳ-ն Վիլյամ Սարոյանին նվիրված միջոցառումներ կազմակերպելու՞ է», «Ազգի» հարցին Դավիթ Սարգսյանն ասաց. «Ամբողջ տարվա ընթացքում նախատեսել ենք սարոյանական միջոցառումներ: Մի քանի ամսից լույս կտեսնի «Վիլյամ Սարոյան» գիրքը: Ազգային գրադարանի շաբաթը այս տարի կանցկացնենք ապրիլի 14-21-ը: Օրերից մեկը կնվիրվի Սարոյանական եւ կնվիրվի Սարոյանի գրականությանը, տաղանդին ու հայրենասիրությանը:

ՀԱՍՄԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Ցուցահանդես Շոպրոնում

Մարտի 16-ին Հունգարիայի Շոպրոն քաղաքում հանդիսավոր կերպով բացվել են հայկական մշակույթը ներկայացնող երկու ցուցահանդեսներ: «Հայաստանը անցյալում եւ ներկայում» խորագրով առաջին ցուցահանդեսում ներկայացված էր Հարություն Բալաբանյանի լուսանկարների հարուստ հավաքածուն, իսկ երկրորդում ցուցադրված էին խնդանկարգործներ Արոս Բաղդասարյանի (Հայաստանից) եւ Լասլո Յոժեֆի (Հունգարիայից) աշխատանքները: Երկրորդ ցուցահանդեսը զուգակցված էր հայկական ճարտարապետության մասին պաստառագարդ տեղեկատվական նյութով: Ցուցահանդեսին համընթաց ելույթ է ունեցել Բուդապեշտի «Արմենիա» քաջային խումբը:

Ցուցահանդեսները կազմակերպվել էին Շոպրոնի քաղաքապետարանի, Հունգարիայի հայկական ինքնավարության եւ Շոպրոնի «Պոլյուսուրա» մշակութային կազմակերպության համատեղ ջանքերով:

Երկու ցուցահանդեսների պաշտոնական բացման արարողություններին ներկա են եղել Հայաստանի դեսպան Աշոտ Հովակիմյանը, Շոպրոնի քաղաքապետ Տամաշ Ֆոդոր, փոխքաղաքապետ Գեզա Արդայը, Հայաստանի դեսպանության աշխատակիցներ, մեծ թվով շոպրոնցիներ եւ հունգարահայեր:

Նախքան ցուցահանդեսների բացումը, տեղի է ունեցել դեսպան Հովակիմյանի հանդիպումը Շոպրոնի քաղաքապետի հետ: Հանդիպման ընթացքում քննարկվել են Երեւան եւ Շոպրոն քաղաքների բարեկամական կապերի ամրապնդման եւ հետագա զարգացման հետ կապված հարցեր:

ՖԻԼՄ

Վախճանվել է ռեժիսոր Էնթոնի Մինգելլան

Իր վերջին «Կանանց N 1 դետեկտիվ գործակալությունը» հեռուստատեսային ֆիլմի պրեմիերայից 5 օր առաջ, երեքշաբթի օրը, 54 տարեկանում Լոնդոնի «Չերինգ Կրոս» հիվանդանոցում սուր արյունահոսության հետեւանքով վախճանվել է ճանաչված օսկարակիր ռեժիսոր, սցենարիստ եւ պրոդյուսեր Էնթոնի Մինգելլան:

Նրան մեծ հռչակ բերեց 1996-ին էկրան բարձրացած «Անգլիացի հիվանդը» ֆիլմը, որը միաժամանակ 9 Օսկար վաստակեց այդ տարի: Դա նրա վառ երեւակայության եւ արտասովոր տաղանդի արդյունքն էր, քանի որ կանադացի գրող Մայքլ Օնդաթջեի վեպը, որի վրա հիմնված է ֆիլմը, շատերի կարծիքով չափազանց տաղտկալի է եւ անհետաքրքրական: Շատ ռեժիսորներ հրաժարվել են դրանից, ասելով, որ «նկարահանման համար պիտանի չէ»:

Մինգելլան ծնվել էր 1954-ին, Անգլիայի հարավային ափում գտնվող Ուայթ կղզում, որտեղ իր իտալացի ծնողները պաղպաղակի գործարան էին բանեցնում: Սովորել է Հյուսիսային Անգլիայի Հալ համալսարանում: Նա նախ դրամատուրգ է եղել: 1986-ին Ուեսթ էնդում ներկայացվել է նրա «Պատռաստված է Բանգկոկում» պիեսը: Ֆիլմի ասպարեզ է մուտք գործել 1990-ին ռեժիսորական իր դեբյուտը՝ «Անկեղծորեն, խելահեղորեն եւ խորապես» կատակերգությունը ներկայացնելով հանդիսատեսի դատին:

Նրա մյուս հաջողված ֆիլմը «Տաղանդավոր պարոն Ռիփլին» է, որը էկրան բարձրացավ 1999-ին: Նորագույն ֆիլմերի թվում կարելի է նշել «Սառը լեռը» (2003 թ.), Ամերիկյան քաղաքացիական պատերազմի մասին:

Մինգելլան եղել է նաեւ մի շարք ֆիլմերի գործադիր պրոդյուսերը: Դրանց թվում վերջերս Օսկարի արժանացած «Մայքլ Քլեյթոնը», «Մարգարետ» (2006 թ.), «Խաղաղ ամերիկացին» (2002 թ.), «Այրիս» (2001) եւ այլն:

Շատ մահվան լուրը հաճախորդների հաղորդող Ջոնաթան Ռոսերի, Մինգելլան մի շաբաթ առաջ ենթարկվել է կոկորդի շրջանում գերաճի վիրահատության, որը «կարծես լավ էր անցել», բայց երեքշաբթի առավոտյան ժամը 5-ին նա սկսել է արյունահոսել:

Մեծ Բրիտանիայի արվեստի շրջանակներում խորը ցնցումով են ընդունել նրա մահվան մասին: Նրա ընտանիքին (կնոջը, որդուն՝ դերասան Մաքս Մինգելլային եւ դստերը՝ Հաննային), որը վերջերս դարձել է

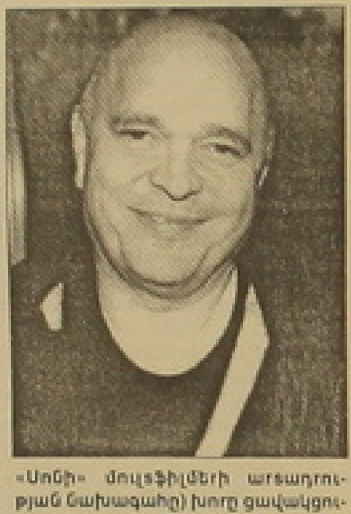

«Սոնի» մուլտֆիլմերի արտադրության նախագահը) խորը ցավակցություն է հայտնել նախկին վարչապետ Թոնի Բլերը, որը նրա հետ ծանոթացել է իր ղեկավարած լեյբորիստական կուսակցության համար գովազդային հոլովակ պատրաստելու առթիվ:

Բրիտանիայի գործող վարչապետ Գորդոն Բրաունը նրան բնորոշել է որպես «ստեղծագործող ամենախոշոր տաղանդը, եւ բրիտանական ֆիլմարտադրության ամենանշանավոր մասնագետը»:

Հ. Ծ.

«Ինդիանա Ջոնս-4»-ի տեսահոլովակը մեծ հաջողություն ունի

Ինդիանա Ջոնսի նոր արկածները նկարագրող ֆիլմն էկրաններին կհայտնվի մայիսի 22-ին: Իսկ դրանց վերաբերող տեսահոլովակն արդեն ցուցադրվում է, ջերմ ընդունելություն գտնելով կինոսիրողների եւ Հարիսոն Ֆորդի տաղանդի երկրպագուների շրջանում:

Տեսահոլովակն առաջին անգամ ցուցադրվեց փետրվարի 14-ին, «Բարի լույս, Ամերիկա» ծրագրում: Դրանից հետո «Lucasfilm»-ը եւ «Viacom inc's Paramount Pictures»-ը տեսահոլովակը տեղադրեցին համացանցի հատուկ կայքում եւ ցուցադրություն սկսեցին աշխարհի բազմաթիվ կինոթատրոններում եւ հեռուստաալիքներով: Միայն մեկ շաբաթվա ընթացքում տեսահոլովակը ցուցադրվեց ավելի քան 200 մլն անգամ:

Ինչ վերաբերում է կինոթատրոններին, այնտեղ նոր ֆիլմի գլխավոր մերիցին ընդունվում է գոռոց ծափողջույններով: Իսկ համացանցում տեսահոլովակն արժանանում է անչափ դրվատական գնահատականների: Ինդիանա Ջոնսի արկածներին նվիրված առաջին երեք ֆիլմերի համեմատությամբ նոր ֆիլմն առավել մուլտիպլիկացիոն բնույթ է կրում, եւ դա դուր է գալիս հանդիսականին:

«Paramount» ընկերության նախագահ Հարի Ռիջը նշում է, որ նոր տեսահոլովակը համացանցում տարածվել է «աննախադեպ հեշտ արագությամբ» եւ դուր է գալիս անկախ տարիքի մարդկանց: Նրա կարծիքով, այդ դեպքում զգալի դեր են խաղում բարձր տեխնոլոգիաները:

Նոր ֆիլմի հեղինակներն ակնկալում են գրավել ոչ միայն ավագ սերնդի հանդիսականներին, այլեւ երիտասարդներին ու պատանիներին: Հենց այդ նպատակով ֆիլմի տեսահոլովակը մեցվեց համացանց: Միայն առաջին շաբաթվա ընթացքում այն դիտեցին Yahoo-ի կայքէջի 4,1 մլն եւ IndianaJones.com հատուկ կայքէջի 6 մլն այցելուներ: Դա յուրօրինակ ռեկորդ է:

Ջորջ Լուկասի եւ Սթիվեն Սփիլբերգի համահայտ եռապատումը սկիզբ առավ 1981-ին, կորսված տապանի որոնումները նկարագրող ֆիլմով: Երեք տարի անց հայտնվեց «Ինդիանա Ջոնսը եւ ճակատագրի տաճարը» ֆիլմը, իսկ 1989-ին՝ «Վերջին խաչակրաց արշավանքը» պատումը: Կինոթատրոններում երեք ֆիլմերի ընդհանուր հասույթը կազմեց 1,2 մլրդ դոլար:

Պ. Ք.

Աղբե՛ք խաղաղ ու երջանիկ

Մարսյան իրադարձությունները հայ ժողովրդի համար մեծ փորձություն էին, որ պետք է հաղթահարենք զսպվածության, սթափ դատողության ու իրավունքի ու հասարակական համերաշխությունը: Երեկ Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ուսանողները «Խաղաղ Հայաստան» հասարակական եւ համերաշխության ակցիա: Ուսանողները կոչ էին անում ապրել խաղաղ ու երջանիկ՝ փողոցի բացիկներ ու մեկական մեխակ նվիրելով անցորդներին: Այսօրինակ ակցիաներ կատարվել են քաղաքի տարբեր վայրերում:

Հ. Հ.

Հայ-թուրք գիտնականների աշխատանքային խմբի հանդիպում Ժնեւում

1915-ի իրադարձություններում ճշմարտության բացահայտման հողի տակ վիճարկվում է Հայոց ցեղասպանության փաստը

Մարտի 18-ին Անկարայում գործող Եվրասիական ռազմավարական հետազոտությունների հայկական ուսումնասիրությունների ինստիտուտի ամենօրյա տեղեկագրում հրապարակել են Հայոց ցեղասպանության «ուսումնասիրության» ուղղությամբ կատարվող աշխատանքների վերաբերյալ հոդվածներ, որոնցից վերջինը արտատպություն է «Գորշ գայլերի» խոսափող «Ենի չաղ» թերթից, իսկ առաջինը՝ թարգմանությունն է Վիգեն Չթերյանի շվեյցարական «Neue Zuricher Zeitung» թերթի մարտի 13-ի համարում զետեղված լույս տեսած հոդվածի: Հոդվածում Չթերյանը լուսաբանում է փետրվարի 27-մարտի 1-ը Ժնեւի համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտում կազմակերպված միջոցառումը, որին մասնակցել են աշխարհի տարբեր համալսարաններից 25 գիտաշխատողներ, ուսումնասիրելու համար 1908-ի երիտթուրքական հեղափոխության, ինչպես նաեւ «Իթթիհադ վե Թերաքիի» կուսակցության կենտրոնական կոմիտեի նպատակները:

Հոդվածից ակնհայտ է դառնում, որ Ժնեւյան միջոցառումը եղել է «Հայ-թուրքական պատմագրություն» նախագծի շրջանակներում գործող հայ եւ թուրք գիտնականների աշխատանքային խմբի հերթական նիստը: Հոդվածագիրը, հիմք ընդունելով «Օսմանյան կայսրությունում հայերի կոտորածների ճշմարտությունը» հայկական եւ թուրքական կողմերի հակադիր դիրքորոշումը, նշում է, որ պատմագրությունը դրա պատճառով կենտրոնացել է 1915-1917 թթ. իրադարձությունների վրա, ուսումնասիրելու պարզաբանելու դրանք ցեղասպանությո՞ւն էին, թե՞ ոչ:

«Սակայն, գրում է Չթերյանը, 2000-ին հենց այս առաջարկությամբ միավորվեցին բազմաթիվ ուսումնասիրողներ: Հայ-թուրքական աշխատանքային խմբի կյանքի կոչմանը մեծապես նպաստել է Չիկագոյի համալսարանի քաղաքագիտության պրոֆ. Ռոնալդ Սյունին: Կարեւոր էր հայ-թուրքական պատմագրության համատեղ նախագծի իրականացումը: Սյունին ասում է. «Հայերը մի կերպ են ներկայացնում իրադարձությունները, թուրքերը՝ մեկ այլ: Անցյալի ամբողջական պատկերը վերականգնելու համար անհրաժեշտ է ի մի բերել բոլոր տեսակետները»: Աշխատանքային խումբը որոշեց նիստերն անցկացնել դռնփակ: Ըստ Սյունիի, եթե դրանք դռնփակ չլինեն, ապա մասնակիցները չեն կարող ազատորեն կարծիք հայտնել եւ քննարկել»:

Անցած տարիներին, ինչպես Չթերյանն է նշում, վերոհիշյալ նախագծի աշխատանքները առաջընթաց են արել եւ ուսումնասիրվող հարցերի թվին ավելացվել է «ցեղասպանության հետեւանքների» հարցը, աշխատանքային նոր խմբի ստեղծմամբ: Ժնեւյան միջոցառումը հայ-թուրք գիտնականների աշխատանքային խմբի 6-րդ նիստն է եղել, որին մասնակցել են ինչպես ԱՄՆ-ից, այնպես էլ Եվրոպայից ու Թուրքիայից գիտնականներ, որոնք քննարկել են հետեւյալ հարցերը. ինչո՞ւ տեղի ունեցավ ցեղասպանությունը, ո՞րն էին դրա պատճառական նախադրյալները, պատրաստ էին արդյո՞ք իթթիհադականների կենտրոնական կոմիտեն:

Շրջանցելով միջոցառման այլ մասնակիցներին, Չթերյանը նշում է, որ Սյունիի պես աշխատանքային խմբի հիմնադիրներից է նաեւ Միչիգանի համալսարանի պրոֆ. Ֆաթմա Մյուգե Գյոչեքը, որը նույնպես խուսափում է ցեղասպանություն բառի օգտագործումից ինչպես Սյունին, բայց ոչ թե դրան չհավատալու պատճառով: Ըստ Չթերյանի, տկն Գյոչեքին զարմանք է պատճառել սեփական պատմության առնչվող հարցերում Թուրքիայի լռությունը, դրա համար էլ ընդգրկվել է հայերի, թուրքերի եւ Թուրքիայի համար կարեւոր նշանակություն ունեցող աշխատանքային այս խմբի կազմում:

Չթերյանի վկայությամբ, թեեւ Գյոչեքը բացառել է էթնիկ խտրականության հանգամանքը Թուրքիայում, բայցեւայնպես ընդգծել է, որ թուրքական պետությունը «կոտորածների ենթարկելու համար ներողություն չի խնդրել հայերից», դրա բացատրական հետեւանքներն այսօր իրենց վրա են զգում երկրի էթնիկ եւ կրոնական փոքրամասնությունները, իսկ Ցեղասպանությունը Թուրքիայում կազմալուծել է «քաղաքական կարողականությունը» (ըստ երեւույթին՝ պետության հետ): Նա որպես օրինակ նշել է հայերի ունեցվածքի կողոպուտը, ընդգծելով, որ դա սկիզբ է դրել երկրի մասնավոր սեփականության համակարգի վրա:

Հոդվածագիրը պրոֆ. Ժիրայր Լիպարիտյանին նույնպես անվանում է աշխատանքային վերոհիշյալ խմբի հիմնադիրներից, նշում, որ նրա կարծիքով այս խումբը նպաստել է «պատմական բանավեճի» օրինականացմանը, ավելացնելով. «խմբի աշխատանքներին մասնակցում էր նաեւ հանգուցյալ Հրանտ Դինքը»: Ըստ Չթերյանի, հայ եւ թուրք գիտնականների աշխատանքային խումբը ձեռք է բերել որոշակի հասունություն:

Մեկնաբանելով Չթերյանի հոդվածը, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ում Թուրքիայի ազգային հանձնաժողովի նախկին փոխնախագահ Փոլաթ Թաչարը նախ «հատուկ նշանակին ծառայելու» մեջ մեղադրում է պրոֆ. Գյոչեքին, ապա Ցեղասպանության թուրքական ժխտողականությունը հերքելու մղմամբ, գրում է. «Իրադարձությունները ցեղասպանությո՞ւն էին, թե՞ ոչ՝ հարցի պատասխանը պետք է տա համապատասխան դատարանը, այլ ոչ թե պատմաբանը: Ցեղասպանություն բառը, որի շուրջ հազիվ թե հնարավոր լինի ընդհանուր հայտարարի գալ, պետք է թողնել իրավաբանների հայեցողությանը: Սակայն պատմաբանները, սոցիոլոգները, հնագետները կարող են խոսել ողբերգական իրադարձություններից: Կոտորած բառն արդեն օգտագործվում է: Այդ շրջանում մեծ վիշտ են կրել օսմանյան բոլոր հպատակները, անկախ դրանից եղել են հայ, թե մահմեդական, թուրք կամ քուրդ: Իրականությանը չեն համապատասխանում պնդումները, թե թուրքական պետությունն ու պետական գործիչները ժխտում են 1915-16 թթ. տեղի ունեցած մեծ աղետը: Հայերը կարող են դա մեծ աղետի իմաստ կրող «Մեծ եղեռն»-ով արտահայտել: Ես չեմ ասում, որ նրանք հենց այսօրվանից փոխեն իրենց դիրքորոշումը, սակայն երկխոսությունը, հետազոտություններն էլ զուգահեռաբար թող շարունակվեն: Այդպես էր մտածում նաեւ Հրանտ Դինքը»:

Ինչ վերաբերում է «Ենի չաղի» հոդվածին, ապա այս թերթը «Ցեղասպանության սուտ աղմուկը պատրաստողն» Թաներ Ակչամին համարում է «հայամետ», նրան վերագրում է «հայկական սփյուռքի խոսափողը» դառնալու առաքելությունը, ապա եւ մեղադրում, թե նրանից հարձակման թիրախ դարձրեց թուրք ազգին: Ինչպես: «Ենի չաղը» պատասխանում է. «Վերջերս Ակչամը հայտարարեց, որ այդ հարցը կլուծվի, եթե թուրքական կառավարությունը հանձն առնի իրբեւ «հանցանք» ճանաչել 1915-ի իրադարձությունները»:

Ինչպես երեւում է, հայ-թուրք գիտնականների աշխատանքային խումբը, դրա Ցեղասպանություն բառի օգտագործումից խուսափող անդամները եւ նրանց դռնփակ նիստերը 1915-ի իրադարձությունների առնչությամբ ճշմարտությունը բացահայտելու հողի տակ վիճարկում են Հայոց ցեղասպանությունը եւ ծառայում թուրքական պետության պատասխանատվությունից հնարավորինս ձերբազատելու ընդհանուր նպատակին:

ՏԱԹԵՎ ՉԱՔՐԵԱՆ

Ճապոնիայի ծովուժի նավի մեջ պատահական արկած

Ճապոնիայի պաշտպանության նախարար Սիգերու Իսիբան երեկ պատասխանել է արել ծովուժի նավի մեջ, ծովակալ էջին Յոսիկավային: Պաշտոնյաներ են կրել նաեւ մի շարք բարձրաստիճան սպաներ: Այս ամենի պատճառը երկրի նավատորմում վերջերս պատահած լուրջ միջադեպերն են:

Ճապոնացի զինվորականների կարծիքով, ամենալուրջ միջադեպը «Ատագո» էսկադրային ականակրի բախումն է «Սեյտոկու մարու» ձկնորսանավի հետ: Փետրվարի 19-ին այդ բախման հետեւանքով զոհվել էին երկու ձկնորսներ՝ հայր եւ որդի:

Կառավարության երեկվա նիստում հաստատվել են բարձրաստիճան զինվորականների շարքերում կատարված փոփոխությունները: ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ-ը հաղորդում է, որ երկրի պաշտպանական գերատեսչությունում մի շարք ուրիշ հրամաններ են պատրաստվել նավատորմի ութ սամնյակ սպաների պաշտոնների վերաբերյալ:

Մասնավորապես կրճատվեն այն անձինք, ովքեր մեղավոր են հակահրթիռային պաշտպանության «Իջիս» համակարգի հետ կապված գաղտնի տեղեկությունների արտահոսքի հետ: Այդ արտակարգ պատահարի գլխավոր մասնակիցներից մեկին արդեն մեղադրանք է ներկայացված գաղտնիության ռեժիմին վերաբերող օրենքի խախտման համար: Գործի քննությունը շարունակվում է:

Կրճատվեն նաեւ դեկտեմբերին «Սիրանե» էսկադրային ականակրի վրա նորոգման աշխատանքների ժամանակ ծագած հրդեհի մեղավորները: Այն ժամանակ կրակը ոչնչացրել էր նավախցիկը եւ հրթիռակայանների կառավարման համակարգերը: Վնասը կազմել էր 55 մլն դոլար:

Ս. Լավրով. «Կոսովոյին զենք վաճառելը հակասում է միջազգային իրավունքին»

Երեկ «Ազգը» տեղեկացրեց, որ ԱՄՆ նախագահ Ջորջ Բուշը թույլատրել է զենք վաճառել Սերբիայից անջատված Կոսովոյին: Այս կապակցությամբ ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովը հայտարարել է, որ Կոսովոյին զենք մատակարարելու ԱՄՆ-ի որոշումը «հակասում է միջազգային իրավունքին եւ թուլացնում տարածաշրջանի կայունությունը»:

Ի դեպ, Ջորջ Բուշն իր որոշումն արդարացնելու համար ավելի վաղ այն պնդումն էր արել, թե Կոսովոյին զենք վաճառելը «կամրապնդի Միացյալ Նահանգների անվտանգությունը եւ կնպաստի ամբողջ աշխարհում խաղաղության հաստատմանը»:

Ի պատասխան՝ Լավրովն ասել է. «Չէի ուզենա մտածել, թե այդ մատակարարումների նպատակն է սերբերին եւ ազգային մյուս փոքրամասնություններին ուժով ստիպել մնալու ինքնահռչակ կազմավորման շրջանակներում: Չեմ կարծում, թե դա կուժեղացնի տարածաշրջանի կայունությունը, ավելի շուտ հակառակն է»:

Լավրովն այս հայտարարությունն արել է մամլո ասուլիսում, Իսրայել կատարած իր պաշտոնական այցի ընթացքում:

ՌԴ արտգործնախարարը Կոսովոյի իրադրության կարգավորման միակ հիմքը համարում է ՄԱԿ-ի ԱԽ թիվ 1244 բանաձեւը, որը թույլ չի տալիս այդ երկրամասում բանակ ստեղծել եւ զենք մատակարարել, բացառությամբ միջազգային ուժերի:

Ի տարբերություն Կոսովոյի անկախությունը մերժող Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ը պնդում է, թե երկրամասին զենք մատակարարելը չի խախտում ՄԱԿ-ի բանաձեւը: Միեւնույն տունը նշում է, որ Կոսովոյին թույլատրված է ունենալ 2500 հոգանոց զինված ուժեր, որոնք կարող են գործել ՆԱՏՕ-ի վերահսկողության տակ:

Կիպրոսի վերամիավորման բանակցություններ

Կիպրոսի հունական եւ թուրքական համայնքների առաջնորդներ Դիմիտրիս Խրիստոֆիասը եւ Մեհմեդ Ալի Թալաթը երեկ կղզում խաղաղ կարգավորման գործընթացի վերսկսման բանակցություններ են սկսել: Սա նրանց առաջին հանդիպումն է փետրվարի 24-ին Խրիստոֆիասի՝ Կիպրոսի Հանրապետության նախագահ ընտրվելուց հետո:

Հանդիպումն անցկացվում է կղզում ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարի հատուկ ներկայացուցիչ Մայքլ Մելլերի կենտրոնակայանում: Կիպրոսի կառավարության պաշտոնական ներկայացուցիչ Ստեֆանոս Ստեֆանուն մարտի 20-ին օտարերկրացի լրագրողներին հայտարարել էր, որ բանակցությունների ընթացքում «կողմերը կարծիքներ կփոխանակեն Կիպրոսի խնդրի լուծման տարբերակների եւ խաղաղ կարգավորման բանակցությունների վերսկսման շուրջը»: Նա ավելացրել էր, որ համայնքների առաջնորդները կքննարկեն նաեւ Նիկոսիայի կենտրոնում՝ Լեդրա փողոցում գտնվող միջհամայնքային սահմանի վրա եւ կղզու արեւմուտքում՝ Լիմնիտիս գյուղի շրջանում անցակետեր բացելու հնարավորությունը:

Կիպրոսը երկու մասի բաժանվեց 1974-ին թուրքական զորքերի ներխուժումից հետո: ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ-ը հիշեցնում է, որ կղզու վերամիավորման բանակցությունները փակուղի մտան 2004-ի գարնանը, երբ ՄԱԿ-ի նախկին գլխավոր քարտուղար Կոֆի Անանի առաջարկած խաղաղ կարգավորման ծրագիրը մերժվեց հունական կողմի անցկացրած հանրաքվեի ժամանակ: Կիպրացի հույները պահանջեցին ծրագրում կատարել մի շարք փոփոխություններ՝ կապված կղզու հյուսիսում թուրքական զորքերի ներկայության, ինչպես նաեւ գրավյալ տարածքում հույների սեփականության կարգավիճակի հետ:

Մոսկվայում սպանվել է 1-ին ալիքի լրագրող Շուրպաեւը

Մոսկվայի հյուսիս-արեւելքում երեկ հայտնաբերվել է 1-ին հեռուստաալիքի լրագրող Իլյաս Շուրպաեւի դիակը: Ինտերֆաքս գործակալությունը հաղորդում է, որ նրան գտել են իր վարձակալած բնակարանի հրդեհը մարելու եկած հրշեջները:

Ենթադրվում է, որ գիշերվա ժամը 2-ին Շուրպաեւն ինքն է ներս թողել մարդասպաններին, ճանի որ դռնապանին զանգահարելով խնդրել է ներս թողնել երկու երիտասարդների (ըստ երեւույթին դաղստանցիների): Քննչականների նախնական տվյալների համաձայն, Շուրպաեւին խեղդամահ են արել գոտիով: Նրա մարմնի վրա հայտնաբերվել են դանակի հարվածների հետքեր:

Շուրպաեւը ծնվել էր 1975-ին Դաղստանում: Նա 1 սենյականոց բնակարան էր վարձակալել 17 հարկանի շենքի վերջին հարկում:

Ենթադրվում է, որ հանցագործները հրկիզել են բնակարանը, որպեսզի թաքցնեն հետքերը: Հանցանքի վայրում անցկացվում են քննչական միջոցառումներ: Սպանության փաստի կապակցությամբ հարուցված է քրեական գործ:

Իլյաս Շուրպաեւը ռեպորտաժներ էր պատրաստում Դաղստանի եւ Աբխազիայի իրադարձությունների վերաբերյալ: 1-ին ալիքով նրա վերջին ռեպորտաժը վերաբերում էր Նովի Աֆոնի վանքի (Աբխազիա) վերականգնման աշխատանքներին եւ 1-ին ալիքով հեռարձակվել էր մարտի 12-ին:

Շուրպաեւի սպանության գլխավոր վարկածները համարվում են անձնական շարժառիթները եւ նրա մասնագիտական գործունեությունը: Օպերատիվ շտաբում Ինտերֆաքսի թղթակցին հայտնել են, որ վերջերս Դաղստանի նախագահի եւ կառավարության աշխատակազմերում փորձեր են արվել սահմանափակել ՁԼՄ-ներում Դաղստանի վերաբերյալ բացասական տեղեկության տարածումը, մասնավորապես՝ դաշնային մակարդակով:

«Կավկազսկի ուզել» էլեկտրոնային թերթը պնդում է, որ այդ արշավի շրջանակներում թիրախներից մեկը եղել էր Շուրպաեւը: Նշվում է, նրանից պահանջել էին ոչ թե իշխանությունների, այլ թերթի հիմնադիրը, որը, լրագրողների խոսքերով, ուզեցել էր «առավել հեռանալ իշխանություններին»:

Տիգրան Կարապետիչը գուցե իր կամքից անկախ թեքվի դեպի ընդդիմություն

ԺԿ նախագահի կանխատեսումները ապագա կառավարության մասին

Ժողովրդական կուսակցության, «ԱԼՄ հոլդինգի» նախագահ Տիգրան Կարապետյանը շարունակում է ծառայել ժողովրդին, իսկ քաղաքականությանը մասնակցության առումով հետեւելու է քաղաքական գործընթացներին: Երեկ «Հայելի» ակումբում հրավիրված ասուլիսի ժամանակ ասաց Տիգրան Կարապետյանը՝ հավելելով. «Ես կենտրոնամետ եմ, իմ դիրքից չեմ շեղվի, բայց գուցե ակամա թեքվեմ դեպի ընդդիմություն»:

ԺԿ նախագահի համար անընդունելի չէր Արթուր Բաղդասարյանի միացումը կոալիցիոն համաձայնագրին, «ինքը մեզ էլ եղել է իշխանավոր»: Տիգրան Կարապետիչը նորմալ է վերաբերվում 4 ուժերի կողմից համաձայնագրի ստորագրմանը, բայց նաեւ նշում, որ այն երկար չի կարող գոյատեւել, քանի որ այդ ձեւը կիրառական նշանակություն ունի, հիմնում գաղափարները չեն, ուստի չի կարող տեւական լինել: Որովհետեւ յուրաքանչյուրը ձգտում է ունենալ այն, ինչ իրեն ձեռք է տալիս քաղաքական առումով: «Վահան Հովհաննիսյանին՝ որպես մխիթարանք, կարող են, ենթադրենք, քաղաքապետի պաշտոն առաջարկել, որը Դաշնակցությունը շատ է ցանկանում, չգիտեմ որքանով դա կհաջողվի: Արթուր Բաղդասարյանը կառաջարկի իր նախարարները եւ, սովորության համաձայն, գուցեեւ կրթական ոլորտը, որը եւ շահութաբեր է, կտրվի նրանց եւ կիրականացի կուսակցական կասսան, ով գիտի. համենայն դեպս, ինձ համար կոալիցիոն համաձայնագրի ստորագրումը մի առումով ընդունելի է, որ պարունակում է կոալիցիոն բոլոր քաղաքական ուժերի ներումը, այդ առումով է ընդունելի, բայց մնացած առումներով ընդունելի չէ, որովհետեւ ինձ համար անընդունելի է, թե ինչպես իրենք հասան այդ հնարավորությանը, որ այսօր նստեցին կլոր սեղանի շուրջը», 4 ուժերի համագործակցության մասին ասաց Կարապետիչը:

«Նոր կառավարության կազմում, ըստ ձեզ, կլինե՞ն արդյունավետ անակնկալներ», «Ազգի» հարցին Տիգրան Կարապետյանը պատասխանեց. «Այո, անակնկալներ կլինեն, որովհետեւ որքանով ես եմ պատկերացնում, իշխանությունը ձգտելու է ազատվել այն ուժերից, որոնք ենթաշերտ, լիարժեք չեն ընդունվում ժողովրդի կողմից, օրինակ՝ Հովիկ Աբրահամյանը, որը չի զբաղեցնելու վարչապետի պաշտոնը: Շատ հավանական է, որ այդ աթոռը զբաղեցնողը կլինի պրոֆեսիոնալներից, ներսից եւ ոչ թե դրսից, ես համարում եմ, որ կարող է լինել ԿԲ նախագահ Տիգրան Սարգսյանը: Վահան Հովհաննիսյանի կեցվածքը բավարար չէ այդ պաշտոնին՝ չնայած մխիթարանք պահանջում է»: Նոր հանրապետական զարգացումներ լինելու վերաբերյալ մեր հետաքրքրությանն էլ արձագանքեց. «Քաղաքական առումով ամեն ինչ հնարավոր է, բայց ինձ թվում է՝ իշխանությունը պատրաստված է զիջման Տեր-Պետրոսյանի հարցում եւ լավ կլինեն, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, ավելի մեծ՝ ՀՀՇ-ն գտներ ընդհանուր լեզու եւ լիարժեք ընդգրկվեր քաղաքական գործընթացներում»:

Տիգրան Կարապետիչը կարծում է, թե վատ է, որ նորընտիր նախագահն այսպիսի ժառանգություն է ստանում իր համար եւ, փաստորեն, քաղաքական մթնոլորտն այնքան էլ լավը չէ. «Փաստորեն, նա սկսում է ոչ թե սպիտակ, այլ սեւ թղթից, բայց, մյուս կողմից, մինչեւ ապրիլի 9 բոլոր գործընթացների համար պատասխանատու է Ռոբերտ Քոչարյանը՝ որպես գործող նախագահ: Այսօր լավ կլիներ ազատվել այն ուժերից, որոնք ժողովրդի համար անընդունելի են, եւ ես տեսնում եմ այս միտումը, եթե դա լինի, գումարած երկխոսությունը Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ, կկարողանանք որոշակի համաձայնություն գտնել»:

ԳՈՀԱՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Ամերիկյան ոստիկանությունը ձերբակալել է ավելի քան 200 խաղաղ ցուցարարի

Մարտի 19-ին լրացավ հակաիրաքյան պատերազմի 5-րդ տարելիցը: Որքան էլ ԱՄՆ նախագահ Ջորջ Բուշը ելույթում հաղթանակից խոսի կամ ասի, թե ամերիկացի զինվորները ժողովրդավարություն են բերել Իրաք, իսկ իրաքյան ժողովրդին պարգեւել են ազատություն, հակաիրաքյան պատերազմը պատուհաս է դարձել իրաքցիների համար: Երկիրը կանգնել է մասնատման շեմին, ահաբեկչությունը վերածվել է ներքաղաքական կյանքի մշտական գործոնի, մշտապես հրահրվել են միջդավանանքային բախումներ: Հակաամերիկյան դիմադրությունը ճնշելու պատրվակով ավերվել են բնակավայրեր, Ֆալուջան գետնին է հավասարվել: Իրաքի ժողովրդին արյունաքամ անելու համար ամերիկացիները անխնա ոչնչացրել են խաղաղ բնակչությանը: Երկրում ծրագրված ձեւով խորացվող քաոսը դուրս է եկել վերահսկողությունից: Կորցնելով երկրի ապագայի նկատմամբ վստահությունը, Իրաքի ժողովուրդը կատարելապես հուսալքվել է, իսկ դա հանգեցրել ԱՄՆ-ի եւ ամերիկացիների նկատմամբ համատարած ատելության:

Անցած 5 տարիներին Իրաքում սպանվել է ավելի քան 1 միլիոն խաղաղ բնակիչ, ճնշող մեծամասնությունը՝ կանայք եւ երեխաներ: 2 մլն իրաքցի դարձել է փախստական, 7 հազարը բանտարկվել է, երկրից հեռացել են 34 հազար բժիշկներ, մնացածներից 2 հազարը սպանվել են, 250-ը՝ առեւանգվել: Իրաքում անհետ կորածների թիվը 16 հազար է, գործազրկությունը հասել է 70 տոկոսի եւ 4 մլն իրաքցի գոյությունը պահպանում է սովի շեմին:

Մինչ նախագահ Բուշը ասում էր. «Իրաքում մեր թշնամիների դեմ ռազմավարական հաղթանակի համար անհրաժեշտ էր գին վճարել: Աշխարհն հիմա ավելի ապահով է», իսկ փոխնախագահ Դիկ Չեյնին լրացնում է նրան. «Պատերազմի 5 տարիները հաջողություն են բերել: Բոլոր ջանքերը դրանով արդարացվում են», ԱՄՆ-ում տեղի են ունենում հակապատերազմական ցույցեր: Ցուցարարները տարբեր քաղաքներում բողոքի ձայն են բարձրացնում ընդդեմ Իրաքի օկուպացման:

Աշխարհի առաջնակարգ լրատվամիջոցների անուշադրությանը մատնված այս ցույցերի ընթացքում ամերիկյան ոստիկանությունը Վաշինգտոնում ձերբակալում է 62, Սան Ֆրանցիսկոյում՝ 143, Բոստոնում՝ 5 ցուցարարների: Ձերբակալվածների թիվը պաշտոնական տվյալներով 210 է, ընդ որում, ցուցարարները ոչ զենք են կրել, ոչ զինված հարձակում գործել ամերիկյան ոստիկանների վրա, այլեւ փորձել են պատերազմը դատապարտելու համար օգտվել խոսքի ազատության սահմանադրական իրավունքից:

Հ. ԶԱՔԱՐՅԱՆ

Երեւանում 2008-ին եւս շինարարության մեծ ծավալներ են սպասվում

1-ին էջից

Քաղաքապետի այցելության հաջորդ վայրը Սեբաստիայի փողոցն էր, որտեղ ընթանում են տրամվայի գծերի ապամոնտաժման եւ ասֆալտապատման աշխատանքները: Ինչպես հայտնեց քաղաքապետարանի շինարարության եւ բարեկարգման վարչության պետ Ֆրունզ Բաստենցյանը, նախատեսվում է երկու ամսվա ընթացքում ավարտել ապամոնտաժումն ու ասֆալտապատումը, իսկ այդ նպատակով քաղաքապետարանին հատկացված գումարը կազմում է 205 մլն դրամ: Վարչության պետը տեղեկացրեց նաեւ, որ ասֆալտապատման աշխատանքները կկատարվեն այս փողոցի շուրջ 4 կմ ընդհանուր երկարությամբ հատվածներում:

Խանջյան-Տիգրան Մեծ-Աղաթանգեղոս խաչմերուկի ստորգետնյա մասում կառուցվող անցուղու շինարարության ավարտից հետո Տիգրան Մեծի պողոտայի տակով կառուցվող ստորգետնյա անցուղու շնորհիվ անխափան երթեւեկություն կապահովվի Խանջյան փողոցով շարժվող տրանսպորտային միջոցների համար: Սեբաստիայի փողոցից հետո այստեղ ժամանելով, Երվանդ Զախարյանը կարեւոր համարեց այս հանգույցի նշանակությունը եւ վստահեցրեց, որ մինչեւ այս տարվա հունիսի 15-20-ը շինարարությունն այստեղ կավարտվի:

Խանջյան փողոցով արագընթաց եւ քաղաքի կենտրոնը բեռնաթափելուն կոչված ճանապարհի շինարարության վերջնական ավարտը նախատեսվում է այս տարվա օգոստոս-սեպտեմբերին: Այս մասին քաղաքապետը հայտնեց իր շրջայցի հաջորդ կանգառում՝ Գետառի հունի կառուցապատման շինհրապարակում: Վերջինիս շինարարությունը սկսվել է անցյալ տարի: Ավարտվելուց հետո նորակառույց ճանապարհը, մի շարք փողոցներ հատելով, անխափան երթեւեկություն է ապահովելու իր ամբողջ երկարությամբ՝ «Այրարատ» կինոթատրոնից մինչեւ Դավիթաշենի կամուրջը, իսկ 2009-2010 թվականներին արդեն, ըստ Երվանդ Զախարյանի, կկառուցվի այդ ճանապարհի շարունակությունը՝ Դավիթաշենից մինչեւ Աշտարակի խճուղի: Քաղաքապետն ընդգծեց, որ ամեն ինչ պետք է արվի, որ սահմանված ժամկետներում շինարարական աշխատանքները ավարտվեն, քանի որ այդ ամիսներին է նախատեսվում ավարտել նաեւ «Լինսի» հիմնադրամի միջոցներով իրականացվող ճանապարհաշինական մյուս ծրագիրը՝ Սարալանջի մայրուղին:

Վերջին կանգառը, ուր երեկ այցելեց Երվանդ Զախարյանը, Աբովյան պուրակից մինչեւ Մյասնիկյան պողոտա կառուցվելիք թունելի եւ տրանսպորտային խոշոր հանգույցի շինհրապարակն էր: Շինարարական աշխատանքներն այստեղ սկսվել են վերջերս եւ շինարարության պատասխանատուների հավաստմամբ, տարեվերջին այս կառույցը նույնպես ավարտուն տեսք կունենա:

Խոսելով մայրաքաղաքում ձմռան դադարից հետո վերսկսված շինարարական աշխատանքների մասին, քաղաքապետ Երվանդ Զախարյանը հայտնեց, որ այս տարի դրանք հնարավոր եղան ավելի շուտ սկսել, քանի որ եղանակային պայմաններն ավելի բարենպաստ էին: Ըստ նրա, բոլոր ծրագրերն արդեն կայացել են: 2008-ին նախատեսվում է իրականացնել 2,4 մլրդ դրամի համաքաղաքային եւ համայնքային նշանակության փողոցների վերանորոգման ծրագրեր, ինչպես նաեւ կառուցել երկու նոր շենքեր 4-րդ կարգի վթարային շենքերի բնակիչների համար, Արշակունյաց պողոտայի ամբողջ երկայնքով կառուցել բետոնե միջնապատ եւ վերգետնյա անցում, ավարտել բոլոր փողոցների արտաքին լուսավորության անցկացման աշխատանքները եւ վերականգնել ոռոգման ցանցը: Մի խոսքով, Երվանդ Զախարյանի համոզմամբ, եթե 2007-ը հարուստ տարի էր շինարարական աշխատանքների ծավալներով, ապա 2008-ը նույնպես այդպիսին է լինելու:

Երեւանի քաղաքապետը, պատասխանելով մարտի 1-2-ի իրադարձությունների գնահատականի վերաբերյալ լրագրողների հարցերին, այն կարծիքը հայտնեց, որ այդ իրադարձությունները բավականին վատ ազդեցություն ունեցան մայրաքաղաքի եւ նրա բնակիչների վրա: Այժմ դրանց պատճառած վնասները վերականգնվել են, մնում է վերականգնել միայն մարդկանց հոգեբանական վիճակը, որն, ըստ քաղաքապետի, շատ ավելի երկար ժամանակ է պահանջում: «Ոչ մեկիս մտքով չէր անցնում, որ հայը կարող էր ձեռք բարձրացնել համայն հայության մայրաքաղաքի վրա, Երեւանի պատմության թանգարանի վրա», եզրափակեց Երվանդ Զախարյանը:

Ա. Մ.

armentel

Արմենտելի բացառիկ սրահներ

Հավատարիմ մնալով իր որդեգրած քաղաքականությանը Արմենտելը շարունակում է ավելացնել Բացառիկ սրահների քանակը թե Երեւանում, եւ թե հանրապետության շրջաններում, ինչպես նաեւ ընդլայնել տրամադրվող ծառայությունների շրջանակը:

Ընկերության Բացառիկ սրահներում կարելի է ստանալ էքսպրես-ծառայությունների մի ամբողջ շարք՝ միանալ Արմենտելի կանխավճարային սակագնային պլանին, ձեռք բերել վերալիցքավորման, ինտերնետ հեռախոսակապի եւ քարտային հեռախոսների քարտեր, ինչպես նաեւ ձեռք բերել հայտնի ընկերությունների բջջային հեռախոսներ:

ՆՈՐՈՒՅԹ

Այսուհետ, Արմենտելի բջջային համակարգի բաժանորդները ընկերության Բացառիկ սրահներում կարող են օգտվել հետեւյալ ծառայություններից.

- SIM քարտի փոխարինում*
- վերծանումների տրամադրում*
- համարի արգելափակում/արգելաբացում*

* Ծառայությունները մատուցվում են «Արմենտել» ՓԲԸ հաստատված սակագներին համապատասխան:

Ընկերության Բացառիկ սրահներում նշված ծառայություններից օգտվելու համար հարկավոր է, որպեսզի բաժանորդի քարտը լինի գրանցված, հեռախոսի հաշվեկշռի վրա լինի անհրաժեշտ գումար եւ ներկայացվեն հետեւյալ փաստաթղթերը.

Եթե ներկայանում է բաժանորդը - անձը հաստատող փաստաթուղթ (անձնագիր, զինգրքույկ, կամ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված անձը հաստատող այլ փաստաթուղթ).

Եթե ներկայանում է վստահված անձը - անձնագիր եւ գործարք իրականացնելու իրավունքի վերաբերյալ նոտարով հաստատված լիազորագիր:

Խնդրում ենք փաստաթղթերի բնօրինակների հետ ներկայացնել նաեւ նշված փաստաթղթերի պատճենները:

Ընկերության Բացառիկ սրահների հասցեները	
ք. Երեւան	ՀՀ շրջաններ
Էրեբունի 18	ք. Գյումրի, Գորկու 48/1
Ցովեմ, Քոչինյանի 3/9	ք. Վանաձոր, Տիգրան Մեծի 42
Աբովյանի 23/2	ք. Տաշիր, Կիրովի 197
Տիգրան Մեծի 32/1	ք. Աշտարակ, Երեւանյան 17
Գարեգին Նժդեհի 19	ք. Կապան, Ալ. Մանուկյանի 1
Տերյանի 105/1	ք. Կապան, Շահումյանի 4
Փափազյանի 21	ք. Գորիս, Անկախության 2/59
Գայի 8/2	ք. Հրազդան, Անդրանիկի
Աբովյանի 20/1	ք. Արտաշատ, Օգոստոսի 23/8
Բաղրամյանի 68/9	ք. Արմավիր, Չարենցի 1/1
Ավան, Խուդյակովի փողոց	ք. Սեւան, Նաիրյան-Շինարարների խաչմերուկ
Սարյանի 20	

Արոնյանը միանձնյա առաջատարն է

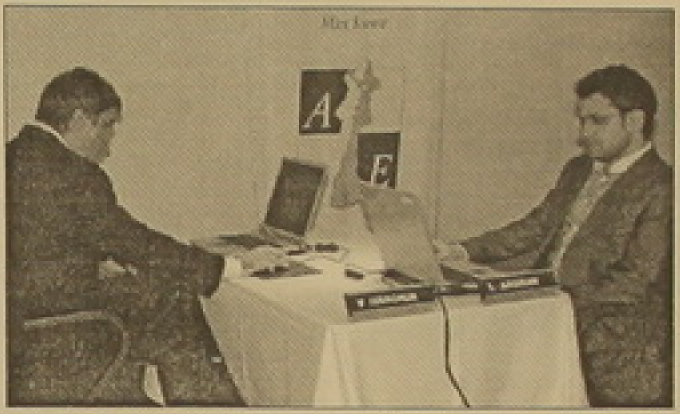

Մեկօրյա խաղադադարից հետո շախմատի «Ամբեր» մրցաշարի մասնակիցները կրկին նստեցին խաղասեղանների շուրջը: Վերելքով է խաղում Լեւոն Արոնյանը, որը 5-րդ տուրից հետո 6,5 միավորով միանձնյա գլխավորում է աղյուսակը: 5-րդ տուրում Արոնյանը նոր հաջողության հասավ՝ 1,5-0,5 հաշվով պարտության մատնելով սովորաբար դժվարին մրցակից համարվող Վասիլի Իվանչուկին: Այս անգամ էլ «կույր» շախմատի պարտիայում Լեւոնը արդեն 27-րդ քայլին հաշտություն կնքեց, որը 5-րդ անընդմեջն էր: Իսկ ահա արագ շախմատի մրցախաղում, որտեղ հայ գրոսմայստերը հիանալի է խաղում, 52-րդ քայլում հասավ հաղթանակի, որը 4-րդն էր այդ մարզաձեւում:

Վեց շախմատիստներ՝ Կրամնիկը, Լեկոն, Կառլսենը, Անանդը, Իվանչուկը, Թոփալովը Արոնյանից զիջում են մեկ միավորով: 5 միավոր է վաստակել Կարյակինը, 4-ական միավոր ունեն Մորոզեւիչը, վան Վելին ու Մամեդյարովը: Աղյուսակը 3,5 միավորով եզրափակում է Գելֆանդը: Մեծ հետաքրքրություն էր առաջացրել Թոփալովի եւ Կրամնիկի մրցախաղը: «Կույր» պարտիան ավարտվեց ոչ-ոքի, իսկ արագում հաղթեց Կրամնիկը: Նույնպիսի 1,5-0,5 հաշվով Լեկոն առավելության հասավ Մամեդյարովի նկատմամբ: Կառլսենը հաղթեց Գելֆանդին, իսկ Կարյակինը պարտության մատնեց վան Վելին: Մորոզեւիչի եւ Անանդի մրցախաղում մրցակիցները մեկական հաղթանակ տոնեցին:

«Կույր» շախմատի մրցաշարում առայժմ բոլորից հաջող է խաղում Մագնուս Կառլսենը, որը վաստակել է 3,5 միավոր: 3-ական միավոր ունեն Կրամնիկը, Թոփալովը, Մորոզեւիչը, Իվանչուկը: Արոնյանը վաստակել է 2,5 միավոր: Արագ շախմատի մրցաշարի առաջատարը Լեւոն Արոնյանն է, որն ունի 4 միավոր: Նրան կես միավորով է զիջում Անանդը: 3 միավոր է վաստակել Լեկոն:

6-րդ տուրում Արոնյանը մրցելու է ադրբեջանցի Շահրիյար Մամեդյարովի հետ: Կհանդիպեն նաեւ Կարյակին-Անանդ, Կառլսեն-Թոփալով, Իվանչուկ-Լեկո, վան Վելի-Մորոզեւիչ, Գելֆանդ-Կրամնիկ պարտիաները:

Ասադան առանց մարզչի էլ լավագույնն է

Գեղասահքի աշխարհի առաջնությունում մեդալների 2-րդ հավաքածուն վիճարկեցին կանայք: Չեմպիոնի կոչման համար պայքարը հիմնականում ընթացավ ճապոնուհի Մաո Ասադայի եւ իտալուհի Կարոլինա Կոստների միջեւ: Երկուսն էլ ելույթի ժամանակ ընկան, սակայն Ասադան հեշտագայում անթերի կատարեց վարժությունները եւ կանգնեց պատվո պատվանդանի վերին աստիճանին: Արծաթե մեդալը բաժին հասավ Կոստներին, իսկ բրոնզե մրցանակակիր դարձավ կորեացի Յու Նա Կիմը:

Հետաքրքրական է, որ մինչեւ հունվար Ասադային մարզում էր Ռաֆայել Հարությունյանը: Սակայն նա հրաժարվել է մարզչից եւ ֆեդերացիայի միջոցով նոր մարզիչ է փնտրում: Իսկ ահա առանց պարուսույցների ճապոնուհին չէր կարող հաջողության հասնել: Կարճ ծրագրի հեղինակը Տատյանա Տարասովան էր, իսկ կամավոր ծրագիրը բեմադրել էր կանադացի Լորի Նիկոլը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՆԱԲՈՒԺՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀՎՀՀ՝ 00074765, իրավաբանական հասցե՝ Կոմիտասի 9, բն. 44, գործունեության հասցե՝ [illegible], 5-րդ փ., 7-րդ տուն հեռ.: 55 90 68

[illegible]

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
31 դեկտեմբերի 2007 թ.

(հազար դրամ)

ԱԿՏԻՎՆԵՐ	Ծանոթագրություն	2007 (աուդիտված)	2006 (աուդիտված)
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ			
Ոչ նյութական ակտիվներ	3	99	132
Ընդամենը ոչ ընթացիկ ակտիվներ		99	132
Ընթացիկ ակտիվներ			
Պաշարներ	4	447,865	342,637
[illegible]	5	643	-
[illegible]	6	49	-
[illegible]		-	737
[illegible]	7	210	739
[illegible]	8	314	-
Այլ ընթացիկ ակտիվներ			
Ընդամենը ընթացիկ ակտիվներ		449,181	344,130
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԱԿՏԻՎՆԵՐ		449,280	344,265
ԿԱՊԻՏԱԼ ԵՎ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ			
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	9	99	31,750
[illegible]		99	31,750
Ընդամենը ոչ ընթացիկ պարտավորություններ			
Ընթացիկ պարտավորություններ			
[illegible]	10	155	-
[illegible]	11	22	675
[illegible]		-	63
[illegible]	12	430,354	311,578
[illegible]	13	18,250	-
[illegible]	14	200	-
Ընդամենը ընթացիկ պարտավորություններ		449,181	312,515
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԿԱՊԻՏԱԼ ԵՎ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ		449,280	344,265

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
01.01.2007 թ.-31.12.2007 թ.

(հազար դրամ)

	Ծանոթագրություն	[illegible]	[illegible]
[illegible]	15	(15,836)	-
[illegible]	16	298,742	145,698
[illegible]	17	(315,133)	(169,810)
[illegible]	18	32,227	241,12
[illegible]		-	-

BAKER TILLY ARMENIA

[illegible]

Առաջին խմբի թիմերը քննությունը չհանձնեցին

Ֆուտբոլի Հայաստանի գավաթի 1/8 եզրափակիչի երեք հանդիպումներով երեկ մեկնարկեց ֆուտբոլային նոր մրցաշրջանը: Այս փուլում բարձրագույն խմբի թիմերը յուրօրինակ քննության են ենթարկում առաջին խմբի ակումբներին:

Լուրջ քննության ենթարկվեց «Արարատ-2-ը», որն Արարատում ուժերն էր չափում «Միկայի» հետ: Օրերս այս թիմերը մրցել էին Հունան Ավետիսյանի հուշամրցաշարում, որտեղ 1-0 հաշվով հաղթել էր «Միկան»: Այս անգամ բարձրագույն խմբի ներկայացուցիչը պարզապես ջախջախեց մրցակցին՝ 7 անպատասխան գնդակ ուղարկելով հյուրերի դարպասը: Հաշիվը 19-րդ րոպեին բացեց Նարեկ Բեգլարյանը, ապա 30-րդ րոպեին Արսեն Աղամյանն իրացրեց 11 մ հարվածը: Ընդմիջումից հետո 3 գոլ խփեց Դավիթ Գրիգորյանը, մեկական անգամ աչքի ընկան Արմեն Պետրոսյանն ու Հարություն Հովհաննիսյանը:

Գյումրիում «Շիրակը» 3-1 հաշվով պարտության մատնեց «Շենգավիթին»: Ընդ որում առաջինը հաջողության հասան հյուրերը. 39-րդ րոպեին հաշիվը բացեց Հովհաննես Մնացականյանը: Ընդմիջումից հետո շիրակցիները ռեւանշի հասան: Երկու անգամ աչքի ընկավ Վարդան Բիչախչյանը, մեկ գոլ էլ խփեց Տիգրան Հովհաննիսյանը:

«Կիլիկիան» էլ Աբովյանում 2 անպատասխան գնդակ խփեց «Միկա-2-ի» դարպասը: Միայն 66-րդ րոպեին կիլիկիացիներին հաջողվեց բացել հաշիվը, երբ Լեւոն Պաչաջյանը իրացրեց 11 մ հարվածը: Չորս րոպե անց Կարեն Խաչատրյանը կրկնապատկեց հաշիվը: Այսօր կկայանան գավաթի 1/8 եզրափակչի մյուս երեք հանդիպումները:

Օլիմպիական կրակի երթուղին վերջնականապես հաստատվել է

Պեկինի ամառային օլիմպիադայի կազմկոմիտեն վերջնականապես համաձայնեցրել եւ հաստատել է օլիմպիական ջահի փոխանցումավազքի երթուղին: Ըստ այդ ծրագրի, օլիմպիական կրակը կբոցավառվի մարտի 24-ին Հին Օլիմպիայում, հունական Պելոպոնես թերակղզում, որից հետո 6 օրում փոխանցումավազքով այն կփոխանցվի խաղերի կազմակերպիչներին: Մարտի 30-ին կայանալիք արարողությանը ներկա կգտնվեն նաեւ Չինաստանի կոմունիստական կուսակցության քաղբյուրոյի անդամները: Հաջորդ օրը կրակը կտեղափոխվի Պեկին:

Ապրիլի 1-ին պաշտոնապես կտրվի օլիմպիական ջահի փոխանցումավազքի մեկնարկը: 33 օրում 2000-ից ավելի ջահակիրների հարկ կլինի հինգ աշխարհամասերով հաղթահարել ընդհանուր առմամբ 97 հազար կմ տարածություն: Չինաստանում փոխանցումավազքը մեկնարկելու է մայիսի 4-ին եւ ավարտվելու է օգոստոսի 6-ին Պեկինում: Իսկ առաջին չինական քաղաքը Սանյան է:

97 օրվա ընթացքում 19 հազար ջահակիրներ կհաղթահարեն մոտ 40 հազար կմ: Այդ ընթացքում օլիմպիական ջահը կշրջագայի Չինաստանի 113 քաղաքներով ու բնակավայրերով: Օրական փոխանցումավազքին կմասնակցեն 208 ջահակիրներ, որոնցից յուրաքանչյուրը կհաղթահարի 200 մետր: Քաղաքներն էլ այնպես են ընտրված, որպեսզի աշխարհին ցուցադրեն Չինաստանի տարբեր շրջանների մշակույթն ու զարգացման առանձնահատկությունները:

Չնայած Տիբեթում տեղի ունեցած անկարգություններին, օլիմպիական ջահը կհյուրընկալվի աշխարհի ամենաբարձր կետում՝ Էվերեստի գագաթին, ինչպես որ նախապես որոշված էր ծրագրով:

Ռոնալդուն գերազանցեց Ջորջ Բեսթի ցուցանիշը

Ընթացիկ մրցաշրջանում «Մանչեսթր Յունայթեդի» պորտուգալացի կիսապաշտպան Քրիստիանու Ռոնալդուն աչքի է ընկնում բարձր արդյունավետությամբ: Անգլիայի առաջնության հերթական տուրում դառնալով «Բոլտոնի» դարպասը խփած 2 գոլերի հեղինակ, Ռոնալդուն ընթացիկ մրցաշրջանում թիմի կազմում պաշտոնական մրցումներում խփած գոլերի քանակը հասցրեց 33-ի: Դա թիմի պատմության մեջ կիսապաշտպանների շրջանում ցույց տված լավագույն արդյունքն է: Նախորդ ռեկորդը պատկանում էր «Մանչեսթր Յունայթեդի» լեգենդար ֆուտբոլիստ Ջորջ Բեսթին, որը 1967/68-ի մրցաշրջանում 32 գոլի հեղինակ էր դարձել: Թիմի գլխավոր մարզիչ Ալեքս Ֆերգյուսոնն իր հիացմունքն է արտահայտել Ռոնալդուից, նշելով, որ աշխարհում ոչ մի ֆուտբոլիստ նրա նման չի խաղում:

Նաբոկովն անձնական ռեկորդ սահմանեց

Հոկեյի ազգային լիգայի «Սան Խոսե Շարկս» թիմի դարպասապահ Եվգենի Նաբոկովը անձնական ռեկորդներ սահմանեց: Դեռ երբեք նա առաջնություններում 38 խաղի չէր մասնակցել: Այդ խաղերից 41-ը նրա համար հաղթական են եղել, ինչը եւս լավագույն ցուցանիշն է ընթացիկ մրցաշրջանում: 2-րդ ցուցանիշը պատկանում է Մարտին Բրոդերին, որը մասնակցել է հաղթական 40 խաղի: Սակայն թիմի մարզիչները մտահոգ են, քանի որ մինչ Սթենլիի գավաթի խաղարկության հանդիպումները Նաբոկովը հնարավոր է հոգնածություն զգա կամ էլ վնասվածք ստանա:

Մանոդուն գերազանցեց Եվրոպայի ռեկորդը

Ֆրանսիացի լողորդուհի Լոր Մանոդուն 100 մ թիկնալողում Եվրոպայի նոր ռեկորդ է սահմանել Էյնդհովենում ընթացող ջրային մարզաձեւերի Եվրոպայի առաջնությունում: Մանոդուն մրցատարածությունը հաղթահարեց 59,9 վրկ-ում: Դա 0,11 վրկ-ով գերազանցում է ռուսաստանցի Անաստասիա Զուեւայի նախկին նվաճումը, որը գրանցվել էր Սանկտ Պետերբուրգում փետրվարի 19-ին:

«Հյուսթոնի» հաղթարշավը կասեցվեց

Բասկետբոլի ազգային լիգայի «Հյուսթոն» թիմի 22 անընդմեջ հաղթանակների շարքն ընդհատվեց: Հերթական խաղում թիմի հաղթարշավը կասեցրեց «Բոստոնը»՝ հաղթելով 94-79 հաշվով: Հիշեցնենք, որ ռեկորդային ցուցանիշը պատկանում է «Լեյքերսին», որը 1971/72-ի մրցաշրջանում 33 անընդմեջ հաղթանակ էր տոնել: «Բոստոնի» կազմում ամենաարդյունավետը Քեվին Գառնեթն էր (22 միավոր):

Նոր հուշադրամ՝ «Երկվորյակներ»

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը «Կենդանակերպի նշաններ» միջազգային դրամագիտական ծրագրի շրջանակներում թողարկել է երկվորյակների պատկերով արծաթե հուշադրամ: Ծրագրում ներառված են կենդանակերպի տասներկու նշանները:

Հուշադրամի դիմերեսի կենտրոնում պատկերված է Հայաստանի Հանրապետության զինանշանը, որից ներքև շրջանագծով հայերեն և անգլերեն անվանական արժեքի նշագրությունն է՝ «DRAM 100 ԴՐԱՄ»: Զինանշանից վերև նշված է թողարկման տարեթիվը՝ «2008»: Ամբողջը եզերված է գծային շրջանագծով: Նշված շրջանագծի և եզրաշուրթի միջև առկա է երկրորդ գծային շրջանագիծը: Երկու շրջանագծերի միջև դաշտը բաժանված է տասներկու հավասար մասերի, որոնցում պատկերված են կենդանակերպի նշանների խորհրդանիշերը: Եզրաշուրթի մոտ վերևում հայերեն, իսկ ներքևում անգլերեն շրջանագծով մակագրված է համապատասխանաբար՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ» և «REPUBLIC OF ARMENIA»:

Հուշադրամի դարձերեսի կենտրոնում աստղային երկնքի ֆոնի վրա երկվորյակների պատկերն է: Պատկերից վերև առկա է նարնջագույն ցիրկոնով ձևավորված աստղ: Ներքևի աջ մասում պատկերված է երկվորյակների կենդանակերպի նշանի խորհրդանիշը: Ամբողջը եզերված է գծային շրջանագծով: Շրջանագծի և եզրաշուրթի միջև վերևում լատիներեն, իսկ ներքևում ռուսերեն նշված է համաստեղության անվանումը համապատասխանաբար՝ «GEMINI» և «БЛИЗНЕЦЫ»:

Հուշադրամը շրջանագծով երկու կողմից ունի ուռուցիկ եզրաշուրթ:

Դարձերեսի դաշտի ձևավորման համար օգտագործվել են գունավոր ներկեր: Հուշադրամի ուրվագծերի հեղինակն է Ու. Վարժապետյանը: Հուշադրամը դրվագվել է Լեհաստանի դրամահատարանում:

Հուշադրամի բնութագիրը.

Անվանական արժեքը	100 դրամ
Մետաղը և հարգը	արծաթ, 925 0
Զանգվածը	28,28 գ
Տրամագիծը	38,61 մմ
Որակը	լավացված
Դրամաշուրթը	հարթ
Տպաքանակը	12000 հատ

ԿԲ մամուլի ծառայություն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունների գործատուներին և կազմակերպություններին

Ալավերդիի առևտրային բանկերը Հայաստանի և Արցախի գործատուներին և կազմակերպություններին տրամադրում են բիզնես վարկեր՝ ՀՀ և ԼՂՀ-ում գործող տոկոսադրույքներից էապես ցածր տոկոսներով:

Վարկի մարումը սկսվում է ձևակերպումից մեկ տարի անց: Մարման ժամկետը մինչև հինգ տարի:

Մանրամասն տեղեկությունների համար կարող եք զանգահարել +37410 54-89-36, կամ +37494 366-989 հեռախոսահամարներով:

ՏՐՎՈՒՄ Է ՎԱՐՁՈՎ

2 կից բնակարաններ Սայաթ-Նովա 3 շենքի առաջին հարկում՝ օպերայի հարևանությամբ:

Ընդհանուր մակերեսը 150մ. ք., առաստաղի բարձրությունը 4.50մ է: Կարող է օգտագործվել որպես օֆիսային տարածք, ռեստորան կամ խանութ:

Մանրամասների համար կարող եք զանգահարել 094 36-69-89 հեռախոսահամարով:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՆԱՆՇՄԱՆ ՀԱՐՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Պաշտպանողական արդյունաբերության և ռազմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ը (պատվիրատու) «ՊԱՌՍ ՊՊՀ ԳԱՊՁԲ-08/01» ծածկագրով կազմակերպում է գնանշման հարցում **«Շիրակմաշ» պաշտպանողական արդյունաբերական շենքի տանիքի ընթացիկ վերանորոգման աշխատանքների իրականացման համար:** Հարցմանը մասնակցելու համար անհրաժեշտ է 500 (հինգ հարյուր) ՀՀ դրամ փոխանցել «Հայէկոնոմբանկի» «Պաշտպանողական արդյունաբերության և ռազմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի N 163008140325 հաշվեհամարին և սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Մայիսի 15, հեռ.՝ 58-74-25, Վ. Հակոբյանին:

Հարցման անցկացման մասին [illegible] փաստաթղթերը [illegible]:

Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչև դրանց բացման պահը՝ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 10-րդ աշխատանքային օրվա ժամը 12-ը:

«ՔԱՅԼ ԱՌ ՔԱՅԼ» ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ 2007Թ. ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամը սկսել է իր գործունեությունը 2000թ.: Հիմնադրամի գործունեությունն ուղղված է օժանդակելու Հայաստանի կրթական համակարգի ժողովրդավարական բարեփոխումներին: «Քայլ առ քայլը» աշխատում է դպրոցների, բուհերի, նախադպրոցական հաստատությունների և համայնքների հետ:

2007թ. ընթացքում «Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամը իրականացրել է հետևյալ ծրագրերը.

- «Քայլ առ քայլ» վաղ մանկական կրթություն
- Էլեկտրոնային հրատարակչություն
- «Քննադատական մտածողության զարգացումը կարդալու և գրելու միջոցով»
- «Ծնողական կրթություն և նախապատրաստում դպրոցին»
- Ծնողական կրթություն և վաղ մանկության զարգացման չափորոշիչների ներառումը դասավանդման գործընթացի մեջ
- Կրթություն ընդդեմ կոռուպցիայի
- «Համայնքային ինքնաօգնության» ծրագիր
- «ՀՀ գյուղական համայնքների համապարփակ սոցիալական զարգացում»
- «Դժվար իրավիճակում գտնվող երեխաները Հայաստանում»:

Նշված ծրագրերի իրականացման համար հիմնադրամը համագործակցել է հետևյալ դոնոր կազմակերպությունների ու գործընկերների հետ.

Դոնոր կազմակերպություններ	Գործընկերներ
Բաց հասարակության ինստիտուտի հիմնադրամ FOSI	«ՍՕՍ-Մանկական գյուղեր» Հայկական Բարեգործական Հիմնադրամ
ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամ - UNICEF	ՍԻ.Օ.ԷՅ.ԷՖ. Հայաստանի մանուկներ հիմնադրամ
«Քայլ առ քայլ» միջազգային ընկերակցություն - ISSA	«Վորլդ Վիժն Ինթերնեշնլ» միջազգային բարեգործական կազմակերպության հայաստանյան մասնաճյուղ
Ժամանակակից դիպլոմատիայի կենտրոն, Վրաստան	«[illegible]» մ/մանկապարտեզ ՀՈԱԿ, [illegible]
	Վարդենիս համայնքի թիվ 1 մանկապարտեզ ՀՈԱԿ
	Սիսիան համայնքի թիվ 1 մ/մանկապարտեզ ՀՈԱԿ

«Քայլ առ քայլ» վաղ մանկական կրթության ծրագիր

«Քայլ առ քայլ» կրթական ծրագրին աջակցում է Հայաստանի նախադպրոցական և տարրական կրթության ոլորտում մանկական կրթական բարեփոխումներին մեթոդական օժանդակության միջոցով: 2007թ. աշխատանքները տարվել են հանրապետության նախադպրոցական հաստատությունների, դպրոցների, բուհերի, համայնքների և Կրթության ազգային ինստիտուտի հետ՝ հենվելով ՀՀ Կրթության և գիտության նախարարության կողմից հաստատված ուսումնական ծրագրերի վրա:

«Քայլ առ քայլ» ծրագրի նպատակն է աջակցել երեխաների համակողմանի զարգացմանը, քաջալերելով մանկապարտեզ և դպրոց հաճախող յուրաքանչյուր երեխայի անհատական ուսումնական և դաստիարակչական պահանջները, ինչը առաջացնում կենտրոնի նրանց ակտիվ մասնակցությանը բաց, ժողովրդավարական հաստատության մեջ տեղի ունեցող գործընթացներին: Ծրագիրը մեծ տեղ է հատկացնում ընտանիքների մասնակցությանը երեխաների ուսուցման ոլորտում:

«Քայլ առ քայլը» իրագործվում է երկու ամբողջ տարածում: Այն հատուկ ուշադրություն է դարձնում ծրագրի իրականացմանը հանրապետության հեռավոր մարզերում և կարևորում է աջակցությունը հասարակության առանձին անապահով խմբերին:

Ծրագիրը գործում է Հայաստանի 11 մարզերի շուրջ 320 մանկապարտեզներում և 270 դպրոցներում՝ ծառայություններ մատուցելով ավելի քան 1500 մանկավարժների և 54000 երեխաների: Հանրապետության 4 մարզում գործում են «Քայլ առ քայլի» 11 վերապատրաստման կենտրոններ, որոնք ապահովում են ծրագրի շարունակականությունը և ընդլայնումը՝ ներգրավելով նոր դպրոցներ և մանկապարտեզներ Հայաստանի տարբեր մարզերից:

Ծրագրի մասնակից մանկավարժներին ծրագրի անձնակազմի կողմից հատկացվում է համապատասխան մեթոդական գրականություն և շարունակական մասնագիտական խորհրդատվություն:

Շարունակվում են աշխատանքները «Քայլ առ քայլ» ծրագրի և ծրագրով աշխատող ուսուցիչների գնահատման չափորոշիչների ներդրման ուղղությամբ: Այդ նպատակով «Որակյալ Վաղ կրթություն» ծրագրի շրջանակներում միջազգային փորձագետների մասնակցությամբ կազմակերպվեց յուրօրինակ գործնական պարապմունք վկայագրողների համար: Գործնական պարապմունքին մասնակցեցին 18 վերապատրաստողներ և մեթոդիստներ, «Քայլ առ քայլ» դպրոցներից և մանկապարտեզներից:

«Քայլ առ քայլ» ծրագրում ընդգրկված դպրոցների համակողմանի զարգացման համար դպրոցների տնօրենների, փոխտնօրենների, կրթության բաժինների և ԿԳՆ ներկայացուցիչների համար կազմակերպվել է «Դպրոցի բարելավում և չափորոշիչների վրա հիմնված ուսուցում» վերապատրաստման դասընթացը: Իրականացվել է նաև վերապատրաստում «Քայլ առ քայլ» ծրագրի չափորոշիչների վերաբերյալ ծրագրում ընդգրկված նախադպրոցական, տարրական և միջին դպրոցի ուսուցիչների համար:

Երեխայակենտրոն մեթոդների կիրառությունն ապահովելու և ուսուցիչների գիտելիքները հարստացնելու նպատակով կազմակերպվել է վերապատրաստում՝ համագործակցային ուսումնառության վերաբերյալ նախադպրոցական, տարրական և միջին դպրոցի ուսուցիչների համար:

«Քայլ առ քայլ» ծրագրում ներգրավված մանկապարտեզներն ու դպրոցները ծառայում են որպես ուսուցողական կենտրոններ, որոնք ապահովում են բարձրորակ մեթոդական համալսարանների և ինչպես ուսանողների գործնական պարապմունքները արդյունավետ կազմակերպելու համար: Հենց և փորձված ուսուցիչների աջակցությամբ ուսանողները ծանոթանում են երեխայակենտրոն մեթոդներին և կիրառում դրանք իրենց փորձնական դասերին:

Էլեկտրոնային հրատարակչության ծրագիր

«Քայլ առ քայլը» իրականացնում է 4-8 տարեկան երեխաներին ուղղված մանկական գրականության հրատարակչության ծրագիր, որին մասնակցում են «Քայլ առ քայլի» աշխատող շուրջ 30 երկրներ: Ծրագրի շնորհիվ ստեղծվել է մանկագիրների, նկարիչ-նկարազարդողների և ընթերցողների միջազգային մեծ համայնք, որը հնարավորություն է տալիս առաջարկելու երեխաներին, ուսուցիչներին և ծնողներին պատմվածքներ լայն ընտանի կապված երեխաների անմիջական կյանքի հետ: Ծրագիրը ծանոթացնում է նաև տարբեր երկրների մշակույթներին և օգնում ընթերցողին դիտարկելու այս հարցեր բազմամշակութային տեսանկյունից:

«Քննադատական մտածողության զարգացումը կարդալու և գրելու միջոցով»

«Քայլ առ քայլ» ԲՀ ՔՄԶԿԳՄ ծրագիրը նպատակ է ուսուցման և դասավանդման գործընթացի ժողովրդավարացումը կրթության համակարգում՝ ստեղծելով բաց և արդյունավետ միջավայր սովորողների համար, որտեղ նրանք դառնում են իրենց ուսումնառության կառավարման տերը: Այժմ «Քայլ առ քայլ» ԲՀ ՔՄԶԿԳՄ ծրագրի նպատակն է օգնել տարբեր առարկայական ոլորտներում և մասնագիտական աշխատողներին ուսուցիչներին ձևավորել նոր մոտեցումներ և մեթոդներ կիրառելով բարեփոխման և արդյունավետության բարձրացման նպատակով:

ՔՄԶԿԳՄ ծրագրի շրջանակներում վերապատրաստված 25 հայ մասնագետներ վերապատրաստում են ուսուցիչներին, ինչպես նաև մանկավարժական բուհերի և քոլեջների դասախոսներին, դասախոսներին, որոնք հետևողական են կրթական համակարգում տեղի ունեցող փոփոխություններով և նորարարական մոտեցումներով:

2007թ. «ՍՕՍ մանկական գյուղեր» բարեգործական հիմնադրամի պատվերով ՔՄԶԿԳՄ ծրագրի հենքի վրա մշակվեց նախադպրոցական վերապատրաստումների փաթեթ, և վերապատրաստումներ ու մեթոդական հանդիպումներ կազմակերպվեցին «ՍՕՍ մանկական գյուղեր» ԲՀ մանկապարտեզի աշխատողների համար:

«Ծնողական կրթություն և նախապատրաստում դպրոցին»

2007թ. «Քայլ առ քայլ» ԲՀ սեփական միջոցներով իրականացրել է ծրագիր, որն ուղղված է նախադպրոցական տարիքի երեխաների կրթության կազմակերպմանը ընտանեկան պայմաններում: Ծրագրին աշխատանքներ է տանում այն ընտանիքների հետ, որոնց երեխաները մանկապարտեզ չեն հաճախում: «Քայլ առ քայլի» 5 մարզային կենտրոններ Երևանում, Գյումրիում, Եղեգնաձորում և Մարտունիում աշխատել են մոտ 100 անապահով ընտանիքների հետ, որի արդյունքում նրանք ձեռք են բերել գիտելիքներ, հմտություններ և փորձ՝ ընտանեկան պայմաններում իրենց երեխաների կրթական կարիքները բավարարելու և դպրոցին նախապատրաստելու համար:

2007թ. «Քայլ առ քայլ» ԲՀ աշխատակիցները Տավուշում անցկացրեցին «Ծնողական կրթություն և նախապատրաստում դպրոցին» ծրագրի վերապատրաստողների վերապատրաստում Ուզբեկստանի նախադպրոցական ոլորտի 24 ներկայացուցիչների համար:

Ծնողական կրթություն և վաղ մանկության զարգացման չափորոշիչների ներառումը դասավանդման գործընթացի մեջ

2007թ. «Քայլ առ քայլ» ԲՀ շարունակել է ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հետ համագործակցությունը՝ միտված վաղ մանկական կրթության, խնամքի և զարգացման ոլորտում ինտեգրված մոտեցման ներդրմանը:

Ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել են վերապատրաստումներ ՀՀ 8 մարզերի համայնքների դեկավարների, այդ մարզերում հիմնված ռեսուրսային կենտրոնների, ինչպես նաև համայնքների ծնողների համար: Ծրագրի արդյունքում 14 նոր և 13 նախկին ռեսուրսային կենտրոններ ծառայություններ են մատուցել շուրջ 840 սոցիալապես անապահով ընտանիքների:

Նույն ծրագրի շրջանակներում «Քայլ առ քայլը» աշխատել է նաև ԿԳ նախարարության կողմից հաստատված 5-6 տարեկան երեխաների ՎԱԶ չափորոշիչների ներդրման ուղղությամբ: Մշակվել է վերապատրաստման մոդուլ, և իրականացվել են 2 վերապատրաստումներ ռեսուրսային կենտրոն հանդիսացող մանկապարտեզների մասնագետների համար:

Կրթություն ընդդեմ կոռուպցիայի

2007թ. Լիսաբոնի «Ժամանակակից դիպլոմատիայի կենտրոն» կազմակերպության դրամաշնորհով «Քայլ առ քայլ» ԲՀ շարունակեց «Կրթություն ընդդեմ կոռուպցիայի» ծրագիրը՝ ուղղված հակակոռուպցիոն կրթությանը դպրոցներում և բուհերում: Այդ փորձնական ծրագրին մասնակցեցին հանրապետության 8 դպրոցներ, մեկ քոլեջ և մեկ բուհ: Ծրագրում ներգրավված մանկավարժները հակակոռուպցիոն դասընթացը իրականացրել են իրենց կրթական հաստատություններում առանձին դասաժամերի ձևով կամ ինտեգրված այլ առարկայական ոլորտներում:

«Քայլ առ քայլ» ԲՀ իրականացրել է մի շարք միջոցառումներ ծրագրի արդյունքներն իրականացման, ծրագրի լուսաբանման, ընթացիկ արդյունքների ներկայացման, ամփոփիչ արդյունքների ներկայացման նպատակով:

«Համայնքային ինքնաօգնության» ծրագիր

2007 թ. «Փրկեք երեխաներին» կազմակերպության «Համայնքային ինքնաօգնության» ծրագրի շրջանակներում «Քայլ առ քայլ» ԲՀ սկսեց իրականացնել վերապատրաստումներ Կոտայքի մարզի Չարենցավան համայնքի Ջրաբեր[illegible], Գեղարքունիքի մարզի Վարդենիս համայնքի թիվ 1 և Սյունիքի մարզի Սիսիան համայնքի թիվ 1 մանկապարտեզների մասնագետների համար: Վերոհիշյալ մանկապարտեզներին տրամադրվեցին նաև ուսումնախաղային նյութեր և գրականություն խորհրդատվականների ու ծնողական սենյակների համար:

«ՀՀ գյուղական համայնքների համապարփակ սոցիալական զարգացման» ծրագիր

2007 թ. «Հայաստանի մանուկներ» հիմնադրամի (COAF) պատվերով «ՀՀ գյուղական համայնքների համապարփակ սոցիալական զարգացման» ծրագրի շրջանակներում «Քայլ առ քայլ» ԲՀ իրականացրեց նախադպրոցական և տարրական դպրոցի դասընթացներ և մեթոդական աշխատանքներ Արմավիրի մարզի վեց համայնքների 7 մանկապարտեզների և 3 դպրոցների ընդհանուր թվով 32 մասնագետների համար:

«Դժվար իրավիճակում գտնվող երեխաները Հայաստանում»

2007թ. Վորլդ Վիժն կազմակերպության պատվերով «Քայլ առ քայլ» ԲՀ սկսեց իրականացնել վերապատրաստման աշխատանքներ Երևանի Նուբարաշենի թիվ 18 հատուկ դպրոցի, Վաղարշենի թիվ 1 հատուկ կրթահամալիրի և Ջերմուկ համայնքի Սարի Իզմիրյանի անվ. մանկատանը: Այդ նախաձեռնության նպատակն էր օգնել վերոհիշյալ հաստատությունների մանկավարժներին բարելավելու իրենց ուսումնական միջավայրը և բարձրացնելու դասավանդման որակն ու արդյունավետությունը: Ծրագիրը հնարավորություն ստեղծեց, որպեսզի այդ հաստատությունների սաները, որոնք սոցիալապես անապահով ընտանիքների ու ծնողազուրկ խմբերի երեխաներ են և հատուկ ուշադրության կարիք ունեն, նույնպես ստանան որակյալ կրթական ծառայություններ և ձեռք բերեն կենսական հմտություններ դիմակայելու կյանքի դժվարություններին:

2007թ. ընթացքում իրականացված ծրագրերի շրջանակներում կատարվել են 48.026 հազ. դրամի ծախսեր, որոնք ամբողջությամբ վերաբերվում են հիմնադրամի կանոնադրական նպատակներին ուղղված ծախսերին:

Գործադիր տնօրեն [illegible] Օհանյան

Գլխավոր հաշվապահ [illegible] Փայլինյան

Անկախ աուդիտորական եզրակացություն

Մեր կարծիքով հիմնադրամի ֆինանսական հաշվետվությունները ճշմարտացիորեն են արտացոլում հիմնադրամի ֆինանսական վիճակը և գործունեության արդյունքները 2007թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ:

20 մարտի, 2008թ. «Ամրիս Սերվիս» ՍՊԸ

ԳՈՎԱԶԴԻ ՀԱՄԱՐ ԶԱՆԳԱՀԱՐԵԼ՝ 58-29-60

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝ «Ազգ օրաթերթ» ՍՊԸ, Երևան, Հանրապետության 47: Պետական գրանցման վկայականի համար՝ 02 Ա N 047261, տրված՝ 17.02.00 թ.:
Թողարկման պատասխանատու, գլխ. խմբ. Հակոբ Ավետիքյան: Տպաքանակ՝ 3000, ստորագրված է տպագրության՝ 21.03.2008, գինը՝ 100 դրամ, տպագրում է «Տիգրան Մեծ» հրատարակչության տպարանում՝ Արշակունյաց 2: